

Nederlandse Mededingingsautoriteit

BESLUIT

Nummer 6987_1 / 261

Betreft zaak: Eerstejaars plantuien

Besluit van de Raad van Bestuur van de Nederlandse Mededingingsautoriteit als bedoeld in artikel 56, lid 1, van de Mededingingswet.

1	Inleiding	3
1.1.	Verloop van de procedure	3
1.2.	De betrokken ondernemingen.....	3
1.3.	Het Rapport	5
1.4.	Opbouw van dit besluit	6
2	Feiten en omstandigheden met betrekking tot de markt voor eerstejaars plantuien	6
2.1.	Het product eerstejaars plantuien	7
2.2.	De productie van eerstejaars plantuien	9
2.2.1.	Telen en verwerken van eerstejaars plantuien.....	10
2.2.2.	Handel in eerstejaars plantuien	12
3	Feiten en omstandigheden met betrekking tot de Afspraak	15
3.1.	Inleiding	15
3.2.	De Afspraak.....	16
3.2.1.	Aanleiding tot de Afspraak.....	16
3.2.2.	Totstandkoming van de Afspraak	17
3.2.3.	Uitvoering en controle van de Afspraak.....	25
3.3.	Zienswijzen betrokken ondernemingen en beoordeling door de Raad.....	36
3.4.	Conclusie.....	39
4	Juridische beoordeling	40
4.1.	Artikel 6 Mw.....	40
4.1.1.	Onderneming in de zin van de Mededingingswet.....	40
4.1.2.	Overeenkomst en/of onderling afgestemde feitelijke gedraging	40
4.1.3.	Mededingingsbeperkende strekking/gevolg.....	46
4.1.4.	Merkbaarheid.....	52
4.1.5.	Artikel 6, derde lid, Mw	53
4.1.6.	Conclusie artikel 6 Mw	53
4.1.7.	Artikel 101 VWEU	54
4.1.8.	Conclusie artikel 101 VWEU	56
4.2.	Duur van de overtreding.....	56
5	Overtreders	57

Openbaar

6	Sanctie	61
6.1.	Juridisch kader	61
6.2.	Boetegrondslag	62
6.3.	De ernst van de overtreding	66
6.4.	Boeteverhogende en -verlagende omstandigheden.....	69
6.5.	Wettelijk maximum.....	70
7	Besluit	73

1 Inleiding

1.1 Verloop van de procedure

1. De Directie Mededinging (hierna: DM) van de Nederlandse Mededingingsautoriteit (hierna: de NMa) heeft op 8 juni 2010 ambtshalve een onderzoek ingesteld naar een mogelijke overtreding van artikel 6, eerste lid, Mededingingswet (hierna: Mw) en artikel 101, eerste lid, Verdrag over de Werking van de Europese Unie (hierna: VWEU) door ondernemingen die actief zijn op het gebied van telen, verwerken en verhandelen van eerstejaars plantuien.
2. Het onderzoek heeft geresulteerd in een redelijk vermoeden dat de betrokken ondernemingen artikel 6, eerste lid, Mw en artikel 101, eerste lid, VWEU hebben overtreden door hun gezamenlijke aanbod eerstejaars plantuien voor de teeltjaren 2009 en 2010 af te stemmen en in het kader hiervan concurrentiegevoelige informatie uit te wisselen. In opdracht van de Raad van Bestuur van de NMa (hierna: de Raad) heeft de directeur van de DM vervolgens op 23 december 2011 een rapport als bedoeld in artikel 59, eerste lid, Mw (hierna: het Rapport) opgemaakt.
3. Het Rapport is op 27 december 2011¹ en op 31 januari 2012² per koerier toegezonden aan (de gemachtigden van) de betrokken ondernemingen.
4. De behandeling van deze zaak is na het opmaken van het Rapport door de Directie Mededinging overgedragen aan de Juridische Dienst van de NMa.
5. Op 1 februari 2012 zijn de op de zaak betrekking hebbende stukken ter inzage gelegd ten kantore van de NMa en tevens aan de in deze zaak betrokken ondernemingen gezonden. De Raad heeft hen uitgenodigd schriftelijk of mondeling hun zienswijze omtrent het Rapport naar voren te brengen. Alle betrokken ondernemingen, met uitzondering van Handelmaatschappij Kesselaar B.V., hebben schriftelijk hun zienswijzen naar voren gebracht.
6. Op 20 april 2012 is aan de betrokken ondernemingen de mogelijkheid geboden om op een hoorzitting ten kantore van de NMa mondeling hun zienswijzen omtrent het Rapport naar voren te brengen. Alle betrokken ondernemingen hebben mondeling hun zienswijzen naar voren gebracht. Van de hoorzitting is een verslag gemaakt, dat op 29 mei 2012 aan de bij deze zaak betrokken ondernemingen is toegezonden.

1.2 De betrokken ondernemingen

7. Hierna volgt een beschrijving van de ondernemingen betrokken bij het onderhavige besluit en de rechtspersonen waarvan zij deel uitmaken.

---

¹ Aan: A.C. Mosselman B.V., Agpro Onions B.V., Handelmaatschappij Kesselaar B.V., M. Maas Kruiningen B.V., Rijk onion sets B.V., Triumphus Onion Products Onion Sets B.V., TOP Cultures France s.a.r.l en Steketee Yerseke B.V.

² Aan: Mosselman Groep B.V., H. van Hal Holding B.V., Agpro Onroerend Goed B.V., Beheermaatschappij M.P. Maas Kruiningen B.V., Lebas Holding B.V., Lebas Beheer B.V., Triumphus Onion Products Beheer B.V., A. Murre Investments B.V., TOP Cultures France s.a.r.l., TOP Holding France B.V., Triumphus Onion Products Onion Sets B.V.

A.C. Mosselman B.V.

8. A.C. Mosselman B.V. is een besloten vennootschap naar Nederlands recht, die statutair is gevestigd te Kruijningen. A.C. Mosselman B.V. is op 25 september 1990 opgericht. A.C. Mosselman B.V. houdt zich blijkens het Handelsregister van de Kamer van Koophandel (hierna: 'Handelsregister') bezig met de teelt en import en export van, alsmede de groot- en kleinhandel in, onder meer, eerstejaars plantuien. A.C. Mosselman B.V. wordt hierna aangeduid als 'A.C. Mosselman'. Sinds 29 november 1999 is Mosselman Groep B.V., die eveneens statutair gevestigd is te Kruijningen, enig aandeelhouder van A.C. Mosselman B.V.

Agpro Onions B.V.

9. Agpro Onions B.V. is een besloten vennootschap naar Nederlands recht, die statutair gevestigd is te Piershil, gemeente Korendijk. Agpro Onions B.V. is op 16 december 2005 opgericht. Agpro Onions B.V. houdt zich blijkens het Handelsregister bezig met de teelt van en de handel in agrarische producten, waaronder eerstejaars plantuien. Agpro Onions B.V. wordt hierna aangeduid als 'Agpro Onions'. Sinds 26 december 2005 is H. van Hal Holding B.V., die eveneens statutair gevestigd is te Piershil, gemeente Korendijk, enig aandeelhouder van Agpro Onions B.V. Sinds 11 november 1999 is Agpro Onroerend Goed B.V., statutair gevestigd te Piershil, enig aandeelhouder van H. van Hal Holding B.V.

Handelmaatschappij Kesselaar B.V.

10. Handelmaatschappij Kesselaar B.V. is een besloten vennootschap naar Nederlands recht, die statutair is gevestigd te 's-Gravenpolder. Handelmaatschappij Kesselaar B.V. is op 31 mei 1985 opgericht. Handelmaatschappij Kesselaar B.V. houdt zich blijkens het Handelsregister bezig met de bewerking en de import en export van en de groothandel in, onder meer, eerstejaars plantuien. Daarnaast houdt Handelmaatschappij Kesselaar B.V. zich bezig met de (contract)teelt van eerstejaars plantuien. Handelmaatschappij Kesselaar B.V. wordt hierna aangeduid als 'Handelmaatschappij Kesselaar'.

M. Maas Kruijningen B.V.

11. M. Maas Kruijningen B.V. is een besloten vennootschap naar Nederlands recht, die statutair is gevestigd te Kruijningen. M. Maas Kruijningen B.V. is op 12 oktober 1977 opgericht. M. Maas Kruijningen B.V. houdt zich blijkens het Handelsregister bezig met de teelt, het prepareren en de export van alsmede handel in eerstejaars plantuien. M. Maas Kruijningen B.V. wordt hierna aangeduid als 'Maas Kruijningen'. Enig aandeelhouder van M. Maas Kruijningen B.V. sinds 1 juli 2007 is Beheermaatschappij M.P. Maas Kruijningen B.V., statutair gevestigd te Kruijningen.

Rijk onion sets B.V.

12. Rijk onion sets B.V. is een besloten vennootschap naar Nederlands recht, die statutair is gevestigd te 's-Heerenhoek. Rijk onion sets B.V. is op 19 augustus 1988 opgericht. Rijk onion sets B.V. houdt zich blijkens het Handelsregister bezig met de import en export van alsmede groothandel in eerstejaars plantuien en andere landbouwproducten. Daarnaast houdt Rijk onion sets B.V. zich bezig met de (contract)teelt van eerstejaars plantuien. Rijk onion sets B.V. wordt hierna aangeduid als 'Rijk onion sets'.

Steketee Yerseke B.V.

13. Steketee Yerseke B.V. is een besloten vennootschap naar Nederlands recht, die statutair is gevestigd te Yerseke. Steketee Yerseke B.V. houdt zich blijkens het Handelsregister bezig met de uitoefening van een handelsmaatschappij in land- en tuinbouwproducten, waaronder eerstejaars plantuien. Steketee Yerseke B.V. is op 25 november 1994 opgericht. Sinds deze datum is Lebas Holding B.V., eveneens statutair gevestigd te Yerseke, enig aandeelhouder van Steketee Yerseke B.V. Sinds 28 april 1995 is Lebas Beheer B.V., statutair gevestigd te Yerseke, enig aandeelhouder van Lebas Holding B.V. Steketee Yerseke B.V. wordt hierna aangeduid als 'Steketee Yerseke'.

Triumfus Onion Products Onion Sets B.V. en TOP Cultures France s.a.r.l.

14. Triumfus Onion Products Onion Sets B.V. is een besloten vennootschap naar Nederlands recht, die statutair is gevestigd te 's-Gravenpolder. Triumfus Onion Products Onion Sets B.V. houdt zich blijkens het Handelsregister bezig met de teelt en verwerking van, alsmede de groothandel en export in eerstejaars plantuien. Triumfus Onion Products Onion Sets B.V. is op 2 oktober 1992 opgericht. Sinds 1 juli 1999 is Triumfus Onion Products Beheer B.V., statutair gevestigd te Borssele, enig aandeelhouder van Triumfus Onion Products Onion Sets B.V. Sinds 7 juni 2002 is A. Murre Investments B.V., statutair gevestigd te Goes, enig aandeelhouder van Triumfus Onion Products Beheer B.V.
15. TOP Cultures France s.a.r.l. is een besloten vennootschap naar Frans recht, die statutair is gevestigd te Lille. TOP Cultures France s.a.r.l. houdt zich blijkens het Franse Handelsregister bezig met, onder andere, de teelt en verwerking van, onder meer, eerstejaars plantuien. TOP Cultures France s.a.r.l. is opgericht op 18 mei 2007. Sinds 18 mei 2007 is TOP Holding France B.V., statutair gevestigd te 's-Gravenpolder, enig aandeelhouder van TOP Cultures France s.a.r.l. Sinds 1 juli 1999 is Triumfus Onion Products Beheer B.V., enig aandeelhouder van TOP Holding France B.V.
16. Triumfus Onion Products Onion Sets B.V. en TOP Cultures France s.a.r.l. worden hierna gezamenlijk aangeduid als 'TOP'.

1.3 Het Rapport

17. Hierna wordt kort samengevat welke conclusies het Rapport bevat ten aanzien van de feiten en omstandigheden en de juridische beoordeling.

Conclusies in het Rapport ten aanzien van de feiten en omstandigheden

18. In het Rapport wordt ten aanzien van de feiten en omstandigheden geconcludeerd dat tussen A.C. Mosselman, Agpro Onions, Handelmaatschappij Kesselaar, Maas Kruinting, Rijk onion sets, Steketee Yerseke en TOP afstemming heeft plaatsgevonden over het beperken van hun gezamenlijke aanbod van eerstejaars plantuien voor zowel het teeltjaar 2009 als het teeltjaar 2010 en dat de betrokken ondernemingen in dat kader concurrentiegevoelige informatie met elkaar hebben uitgewisseld. Deze gedragingen vloeien, aldus het Rapport, voort uit één gemeenschappelijk doel, namelijk om meer schaarste te creëren in de markt en zo een hoger prijsniveau voor de eerstejaars plantuien te bewerkstelligen.

De juridische beoordeling in het Rapport

19. In het Rapport wordt ten aanzien van de juridische kwalificatie van de feiten geconcludeerd dat A.C. Mosselman, Agpro Onions, Handelmaatschappij Kesselaar, Maas Kruiningen, Rijk onion sets, Steketee Yerseke en TOP hebben deelgenomen aan een overeenkomst en/of onderling afgestemde feitelijke gedraging die ertoe strekt in merkbare mate de mededinging te verhinderen, beperken of vervalsen.
20. In het Rapport wordt de betrokkenheid van A.C. Mosselman, Handelmaatschappij Kesselaar, Maas Kruiningen, Steketee Yerseke en TOP vastgesteld voor de periode van 18 mei 2009 tot en met 30 april 2011. De betrokkenheid van Agpro Onions en Rijk onion sets wordt vastgesteld voor de periode van 9 juni 2009 tot en met 30 april 2011. De vermoedelijke overtreding wordt in het Rapport toegerekend aan de rechtspersonen genoemd in randnummers 8 tot en met 16 van het onderhavige besluit.
21. Voorts wordt in het Rapport vastgesteld dat sprake is van een merkbaar (potentieel) effect op de handelsstromen tussen lidstaten van de Europese Unie. Het Rapport concludeert dat een redelijk vermoeden bestaat van een inbreuk op artikel 6 Mw en/of artikel 101 VWEU.

1.4. Opbouw van dit besluit

22. Dit besluit is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 2 beschrijft de Raad de markt voor het telen, verwerken en verhandelen van eerstejaars plantuien. In hoofdstuk 3 stelt de Raad de feiten en omstandigheden met betrekking tot de gedragingen in deze zaak vast, waarbij de Raad tevens ingaat op de door de betrokken ondernemingen ingebrachte zienswijzen. In hoofdstuk 4 wordt de juridische beoordeling behandeld, en komen de door de betrokken ondernemingen op dit punt ingebrachte zienswijzen aan de orde. De Raad geeft in hoofdstuk 5 zijn overwegingen weer omtrent de overtreders in de onderhavige zaak. Vervolgens gaat de Raad in hoofdstuk 6 in op het al dan niet opleggen van een sanctie. Ten slotte volgt het dictum.

2 Feiten en omstandigheden met betrekking tot de markt voor eerstejaars plantuien

23. Dit besluit heeft betrekking op gedragingen van ondernemingen die actief zijn op de markt voor de teelt, de verwerking en de verhandeling van eerstejaars plantuien. In dit hoofdstuk wordt deze markt beschreven. Daartoe wordt eerst ingegaan op de kenmerken van het product eerstejaars plantuien, waarna de relevante marktkenmerken en –omstandigheden in de productieketen worden beschreven. Daarbij komen achtereenvolgens de teelt, de verwerking en het verkoopproces (de verhandeling) aan de orde.

2.1 Het product eerstejaars plantuien

24. Eerstejaars plantuien zijn een teeltproduct. Het zijn relatief kleine³ uien die bestemd zijn om nog voor een tweede teeltseizoen de grond in te gaan. Voor de productie van eerstejaars plantuien wordt zaad zeer dicht op elkaar gezaaid⁴ met als doel de plantuien klein te houden. Na het eerste teeltseizoen worden de eerstejaars plantuien geoogst en verkocht aan telers die ze planten voor een tweede teeltseizoen, waarin de uien uitgroeien tot consumptie-uien.
25. Het is ook mogelijk vanuit zaad in één teeltjaar een consumptie-ui te telen. Dergelijke uien worden ook wel zaaiuien genoemd. De productie van plantuien is teeltintensiever dan die van zaaiuien. De voornaamste reden dat telers voor plantuien kiezen is dat deze uien (in het tweede teeltjaar) vroeger in het seizoen kunnen worden geoogst en daarmee eerder kunnen worden aangeboden voor consumptie dan zaaiuien.⁵ Een tweedejaars plantui wordt geoogst in juni - augustus, een zaaiui pas in augustus - september. Ook zijn er gebieden waar vanwege het klimaat uitsluitend consumptie-uien uit eerstejaars plantuien kunnen worden geproduceerd omdat eerstejaars plantuien verder ontwikkeld zijn dan zaaiuien.
26. Er worden verschillende rassen eerstejaars plantuien verbouwd, die zich onder meer van elkaar onderscheiden door uiterlijke kenmerken, het moment waarop ze kunnen worden geoogst en hun afzetmarkt. Het ras Stuttgarter Riesen (hierna: Stuttgarter) wordt het meest geteeld door Nederlandse bedrijven (55 % van het Nederlandse areaal).⁶ De Stuttgarter wordt geëxporteerd naar landen binnen en buiten de Europese Unie, in het bijzonder, naar Rusland. De afnemers in deze landen zijn vooral zogenoemde hobbytuinders.⁷ Sturon is het op twee na grootste plantuienras wat betreft de teelt door Nederlandse bedrijven (12 % van het Nederlandse areaal).⁸ De Sturon wordt verkocht binnen Nederland en geëxporteerd naar landen in, met name, West-Europa. Professionele tuinders zijn de belangrijkste afnemers van dit ras.⁹
27. Omdat de Nederlandse kleigrond uitermate geschikt is voor het telen van eerstejaars plantuien vindt veruit het grootste gedeelte van de Europese productie van eerstejaars

³ Een plantui heeft een diameter van 8 tot 24 mm. Marktpartijen maken een onderscheid naar verschillende afmetingen. In principe zijn kleinere plantuien duurder aangezien de plantuien per kilo worden verkocht en meer kleine uien in een kilo gaan dan grote uien (zie de verklaring [vertrouwelijk] van A.C. Mosselman, 6987_4/13, p. 4). Tot 21 mm worden plantuien nog verkocht aan de 'professionele markt'. De maat 21 tot 24 wordt alleen verkocht aan de 'hobbymarkt' omdat deze plantuien al zo groot zijn dat zij bloemvorming kunnen krijgen. Zie verklaring [vertrouwelijk], handelaar in eerstejaars plantuien, 6987_1/13, p. 2.

⁴ Ongeveer 90 - 110 kilo zaad per hectare. Ter vergelijking, voor een zaai-uid wordt (maar) 4 tot 5 kilo zaad per hectare gebruikt. Zie verklaring [vertrouwelijk], handelaar in eerstejaars plantuien, 6987_5/6, p. 2 en verklaring [vertrouwelijk], 6987_1/13, p. 6.

⁵ Zie onder andere verklaring [vertrouwelijk] van A.C. Mosselman, 6987_4/13, p. 6). Op de website van Akkerwijzer staat over dit onderwerp: "Aan het begin van de zomer komen de eerste tweedejaars plantuien op de markt. Telers proberen zo vroeg mogelijk op de markt te komen, om te profiteren van de meestal hogere uienprijzen. Is er meer keuze voor de afnemers, dan kan de prijs snel zakken." Zie www.akkerwijzer.nl/uien.

⁶ Percentages voor het jaar 2009, gebaseerd op document 6987_1/115, nr. 1191, p. 47: Stuttgarter [992,5 ha/1817,5 ha*100 %=] 55 %.

⁷ Deze afzetmarkt is (ondanks haar naam) erg groot. Van alle uien die door Russen worden geconsumeerd is 50 % afkomstig van hobbytuinen (zie verklaring [vertrouwelijk], handelaar in eerstejaars plantuien, 6987_5/6, p. 3).

⁸ Percentages voor het jaar 2009, gebaseerd op document 6987_1/115, nr. 1191, p. 47: Sturon [209,8 ha/1817,5 ha*100 %=] 12 %.

⁹ Zie bijvoorbeeld verklaring [vertrouwelijk], handelaar in eerstejaars plantuien, 6987_1/13, p. 2. Dat Sturon ook wordt verkocht in Nederland wordt verklaard door [vertrouwelijk] van Rijk onion sets, zie verklaring [vertrouwelijk], 6987_9/4, p. 4.

plantuinen in Nederland plaats. Nederlandse eerstejaars plantuinen worden voorts van hogere kwaliteit beschouwd dan eerstejaars plantuinen die worden geteeld in andere landen.¹⁰

28. Naast de geschikte Nederlandse grond dragen de controles van de Stichting Nederlandse Algemene Kwaliteitsdienst Tuinbouw (hierna: de Naktuinbouw) op verschillende onderdelen van de teelt bij aan de kwaliteit van Nederlandse plantuinen. De Naktuinbouw is een zelfstandig bestuursorgaan dat het keuringsreglement als bedoeld in artikel 20 van de Zaaizaad- en plantgoedwet 2005 uitvoert.¹¹ Ziektebestrijding speelt een belangrijke rol bij de teelt van eerstejaars plantuinen. De Naktuinbouw voert daartoe op verschillende momenten controles uit. Alle percelen waarop eerstejaars plantuinen zullen worden geteeld, dienen ter keuring te worden aangemeld bij de Naktuinbouw. Vervolgens controleren drie laboratoriumbedrijven, in naam van de Naktuinbouw, de grond voorafgaand aan de teelt op ziektes.¹² Voorts controleert de Naktuinbouw het plantuienzaad voordat dit wordt ingezaaid en tevens het gewas.¹³
29. De verplichte keuringen van de Naktuinbouw verkleinen de kans op ziektes bij de door Nederlandse ondernemingen in de handel gebrachte eerstejaars plantuinen.¹⁴ Wanneer een ziekte in de grond wordt geconstateerd, ziet de Naktuinbouw erop toe dat de betreffende eerstejaars plantuinen niet in de handel worden gebracht. Dit verkleint ook de kans op ziektes bij tweedejaars plantuinen. Voor afnemers van eerstejaars plantuinen is de kwaliteitskeuring door de Naktuinbouw dan ook van grote waarde.¹⁵ Nederlandse plantuinen staan ook daardoor binnen en buiten Nederland relatief hoog aangeschreven. Wanneer handelaren hun gewas en/of grond niet laten keuren door de Naktuinbouw maar toch de eerstejaars plantuinen in de handel brengen is in de terminologie van de handelaren sprake van 'illegale teelt'.¹⁶
30. Zoals hiervoor reeds opgemerkt, bestaan er verschillende rassen plantuinen, waarvan Stuttgarter (vooralsnog) het meest wordt verkocht op de markt voor eerstejaars plantuinen. Zowel producenten als afnemers stappen zo nodig over van het ene ras plantui naar het andere. Hierover verklaart de heer [vertrouwelijk] van A.C. Mosselman:

*“We verkopen met name Stuttgarter. Eerst was dat ongeveer 90% van de verkoop. Nu is dat ongeveer 50%. Andere rassen (pootuinen) zijn interessant geworden omdat ze eerder te oogsten zijn”.*¹⁷

¹⁰ Verklaring [vertrouwelijk] van A.C. Mosselman, document 6987_4/13, p. 3.

¹¹ De Naktuinbouw legt voor haar werkzaamheden verantwoording af aan de Minister van Economische Zaken, Landbouw & Innovatie.

¹² Dit wordt onder andere gedaan door BLOC AgroXpertus en de Groene Vlieg. Indien er ziektes worden aangetroffen in de grond mogen er op het besmette deel van het perceel geen eerstejaars plantuinen geteeld worden. Dit betekent overigens niet dat de boeren zich altijd aan dit verbod houden.

¹³ Verklaring [vertrouwelijk] van de Naktuinbouw, 6987_1/20, p. 4 en 5.

¹⁴ Deze ziektes kunnen lange tijd in het land blijven sluimeren. Het land wordt daardoor onbruikbaar voor het telen van (plant)uinen en soortgelijke gewassen.

¹⁵ Verklaring [vertrouwelijk] van Steketee Yerseke, 6987_3/13, p. 3.

¹⁶ Hoewel in een aantal verklaringen wordt aangegeven dat er geheel geen sprake meer is van illegale teelt, blijkt uit het dossier dat er wel degelijk nog wordt geteeld op illegale percelen.

¹⁷ Verklaring [vertrouwelijk] van A.C. Mosselman, 6987_4/13, p. 6.

Openbaar

Voorts verklaart de heer [vertrouwelijk] over de mogelijke situatie dat op de markt voor eerstejaars plantuien meer vraag is naar Stuttgarter dan aanbod:

*“De prijzen gaan dan omhoog of eventueel stappen ze over op Sturon”.*¹⁸

Een krimp in het totale areaal eerstejaars plantuien heeft effect op de prijzen van alle eerstejaars plantuien, inclusief, maar niet beperkt tot, de Stuttgarter.¹⁹ Over de afhankelijkheid van de prijzen van andere eerstejaars plantuien van de prijs van de Stuttgarter in het bijzonder verklaart de heer [vertrouwelijk] van Rijk onion sets:

*“De prijzen van andere plantuien volgen in principe de prijs van Stuttgarter”.*²⁰

2.2 De productie van eerstejaars plantuien

31. In Nederland worden de eerstejaars plantuien geteeld, verwerkt en verhandeld door twaalf ondernemingen. De zeven betrokken ondernemingen in de onderhavige zaak beschikten in het jaar voorafgaand aan de gedragingen die onderwerp zijn van dit besluit over 80 procent van het Nederlandse areaal waarop eerstejaars plantuien werden geteeld.²¹ De betrokken ondernemingen produceren allen het ras Stuttgarter en daarnaast meerdere andere rassen plantuien, zoals de Sturon.
32. Er worden geen eerstejaars plantuien naar Nederland geïmporteerd.²² Wel is er sprake van export. De handelaren die buiten Nederland eerstejaars plantuien telen en verhandelen zijn van beperkte omvang en bieden doorgaans vrijwel alleen in hun eigen regio aan.²³ Uit verschillende verklaringen kan worden opgemaakt dat van deze ondernemingen slechts indirecte concurrentiedruk uitgaat. Zo verklaart [vertrouwelijk] van A.C. Mosselman²⁴:

“[Toevoeging NMa: Mijn concurrenten] zijn onze binnenlandse collega’s. Dit zijn onder andere TOP Maas, Steketee, Broer, Go Products, Kesselaar. We hebben geen concurrenten in het buitenland. Er zijn hele kleine producties in Joegoslavië Rusland, Roemenië. Daar merken we nu nog niets van, maar deze landen zitten niet stil. Binnenlandse collega’s richten zich op dezelfde afzetmarkt als wij.”

¹⁸ Verklaring [vertrouwelijk] van A.C. Mosselman, 6987_4/13, p. 2.

¹⁹ Dit volgt uit twee in de administratie van TOP aangetroffen offertes, dossierstuk 6987_1/115, nrs. 1193 en 1199.

²⁰ Verklaring [vertrouwelijk] van Rijk onion sets, 6987_9/4, p. 6.

²¹ Berekening van de NMa gebaseerd op areaalcijfers 2008 in dossierstuk 6987_1/115, nr. 1040. Dit document is aangetroffen bij [vertrouwelijk] van Maas Kruiningen en bevat een overzicht van het areaal 2008 per onderneming. Zie tevens nr. 1041, dit is een nieuwere versie van nr. 1040 met als enige verschil de hoogte van de krimppercentages. De areaalcijfers van de documenten zijn dus gelijk.

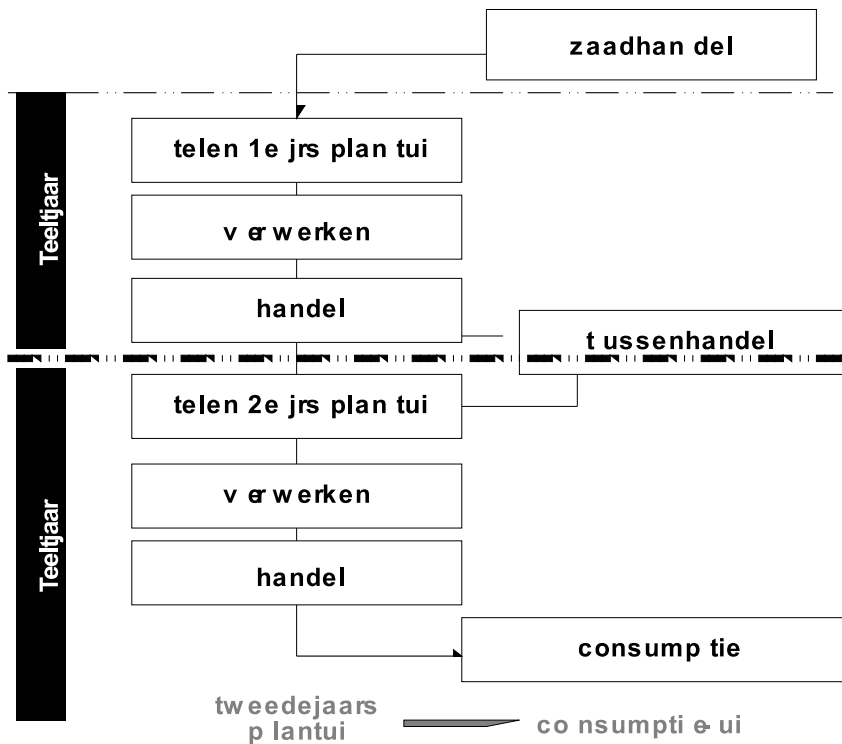
²² Tijdens een misoogst in Nederland is eenmalig een container Canadese plantuien gekocht. Dit was in een jaar dat de plantuienoogst in Canada uitzonderlijk goed was. Dit is echter slecht befallen en daarna niet meer gebeurd. Zie verklaring [vertrouwelijk], handelaar in eerstejaars plantuien, 6987_14/4 p. 5.

²³ Verklaring [vertrouwelijk], 6987_14/4, p. 5: *“De overige landen exporteren over het algemeen niet en gebruiken de uien voor de interne markt.”*

²⁴ Zie verklaring [vertrouwelijk] van A.C. Mosselman, 6987_4/14, p. 2.

Uit de verklaring van de heer [vertrouwelijk] van Steketee Yerseke volgt dat er wel concurrentie van buitenlandse ondernemingen is, maar dat deze spelers nog in de experimenteerfase verkeren.²⁵

33. In afbeelding 1 is de productieketen van plantuien schematisch weergegeven in de linker kolom. In de volgende paragrafen zullen de verschillende onderdelen van de productiekolom worden beschreven.

Afbeelding 1: Productieketen van plantuien

2.2.1. Telen en verwerken van eerstejaars plantuien

34. Eerstejaars plantuien worden enerzijds geteeld door ondernemingen die zich hebben gespecialiseerd in het verhandelen van plantuien en anderzijds door boeren. De boeren telen de plantuien veelal in opdracht van de handelaren op basis van vooraf opgestelde contracten, waarbij de handelaren het teeltrisiko dragen. Deze boeren worden veelal door marktpartijen

²⁵ Verklaring [vertrouwelijk], dossierstuk 6987_3/13, p. 3: "Op de vraag of de klanten bij een hoge prijs van eerstejaars plantuien ook bij buitenlandse aanbieders de plantuien kunnen kopen, kan ik aangeven dat ondernemingen in het buitenland ook beginnen te experimenteren met het telen van eerstejaars plantuien. Voorbeelden hiervan zijn ondernemingen in Polen, Engeland, de Verenigde Staten en Frankrijk. In Frankrijk zijn naast Nederlandse ondernemingen nu ook Franse ondernemingen actief". Bij navraag door de Directie Mededinging van de NMa bij de enige andere bij de NMa bekende keuringsinstantie voor eerstejaars plantuien in Europa, de Service Officiel de Contrôle et de Certification (SOC) in Frankrijk, bleek de enige niet Nederlandse onderneming waarop zij toeziet slechts ongeveer 1 hectare eerstejaars plantuien te verbouwen. Zie dossierstukken 6987_1/79 en 6987_1/80. Dat concurrentie met name wordt ondervonden van Nederlandse ondernemingen blijkt tevens uit de verklaringen van [vertrouwelijk] (6987_14/4, p. 5) en van [vertrouwelijk] (6987_1/13, p. 2).

Openbaar

aangeduid als telers.²⁶ Ook handelaren die niet zelf eerstejaars plantuien telen, noemen zichzelf soms telers.

35. De ondernemingen Handelmaatschappij Kesselaar, Rijk onion sets, Steketee Yerseke en TOP teelden (een deel van) hun teelt via boeren op basis van contracten. Een aantal van deze ondernemingen liet deze contractteelt (tevens) verrichten in het buitenland, specifiek Frankrijk (TOP, Handelmaatschappij Kesselaar) en België (Steketee Yerseke). A.C. Mosselman, Agpro Onions en Maas Kruiningen teelden geheel zelf.
36. Er is ook een kleine groep boeren die niet in opdracht van een handelaar teelt en de eerstejaars plantuien zelf aanbiedt op de markt. Deze boeren worden door marktpartijen ook wel aangeduid als 'vrije boeren'.²⁷ Handelaren die zelf telen, beschikken over eigen grond of huren deze.
37. Zaad voor eerstejaars plantuien is afkomstig van zaadhandelaren in Nederland en elders in Europa. Zij verkopen zowel gepatenteerde als niet-gepatenteerde zaden. Het zaad wordt veelal geproduceerd op aanvraag van telers en/of handelaren. Deze aanvraag geschiedt doorgaans in november en december voorafgaand aan de teelt.²⁸
38. De teelt van eerstejaars plantuien start met het klaarmaken van gronden. Dit geschiedt vanaf november, waarna de klaargemaakte gronden door de Naktuinbouw worden gecontroleerd.²⁹ Vervolgens vindt het zaaien van de eerstejaars plantuien plaats in maart en april.³⁰
39. Ongeveer honderd dagen na het zaaien, in juli en augustus, worden de eerstejaars plantuien geoogst. Het moment van de oogst is afhankelijk van het ras en de kwaliteit van de plantuien, waarbij de weersomstandigheden een grote rol spelen. Na de oogst, die ongeveer vier weken in beslag neemt, worden de eerstejaars plantuien verwerkt. Dit houdt in dat de uien worden schoongemaakt, op maat gesorteerd, gedroogd en verpakt.
40. De opbrengst van de oogst wordt aangeduid per gewicht (in tonnen). De exacte opbrengst van een hectare ingezaaid areaal is afhankelijk van meerdere factoren. Ten eerste is zij afhankelijk van de weersomstandigheden tijdens de teelt, zoals droogte, overmatige regen of hagel.³¹ Voorts is van belang of ziektes, zoals witrot en glasaaltjes, zijn opgetreden en de teelt hebben aangetast. Door deze omstandigheden kan de opbrengst van de oogst, ten opzichte van de gezaaide hoeveelheid, afnemen met 2 tot 10 procent.³²
41. Daarnaast is de opbrengst afhankelijk van de eigenschappen en de locatie van de grond waarop wordt geteeld - of deze uit klei of zand bestaat, of dat deze wel of niet in de buurt van

²⁶ Zie bijvoorbeeld verklaring [vertrouwelijk], 6987_14/4, p. 6.

²⁷ Zie onder andere dossierstuk 6987_1/115, nr. 1021, p. 1.

²⁸ Zie bijvoorbeeld dossierstuk 6987_1/115, nr. 1198.

²⁹ Dit betekent echter niet dat als de grond wordt afgekeurd, de telers/boeren niet zullen telen. Zie randnummer 29.

³⁰ Verklaring [vertrouwelijk], 6987_5/7, p. 6.

³¹ Zie bijvoorbeeld verklaring [vertrouwelijk], 6987_5/6, p. 5.

³² Verklaring [vertrouwelijk] van TOP, 6987_2/8, p. 3.

Openbaar

zoetwaterbronnen ligt - en de teelttechnieken die worden toegepast. In de jaren voorafgaand aan de periode waar dit besluit op ziet, was de opbrengst gemiddeld 29,6 ton per hectare.³³

42. De verwerking van eerstejaars plantuien bestaat uit een aantal handelingen dat wordt verricht alvorens de plantuien in de handel kunnen worden gebracht. Zoals aangegeven in randnummer 39 worden de eerstejaars plantuien na de oogst schoongemaakt, op maat gesorteerd, voor bewaring gedroogd en verpakt. Dit gebeurt met behulp van een sorteerlijn, bestaande uit een aantal zeven, sorteermachines en kluitenscheiders.³⁴ Tot het moment dat zij worden verkocht, worden de plantuien opgeslagen in speciaal daarvoor ingerichte opslagruimtes. De bouw van een sorteerlijn kost tussen een half miljoen en een miljoen euro. Deze productiefactoren kunnen ten dele uitsluitend gebruikt worden voor de verwerking van eerstejaars plantuien. Andere onderdelen kunnen worden gebruikt voor de verwerking van bijvoorbeeld consumptie-uien en bloembollen.

2.2.2. Handel in eerstejaars plantuien

43. Na de teelt, oogst en verwerking worden de eerstejaars plantuien, direct of via tussenschakels, verhandeld aan telers van consumptie-uien. Ze worden hiertoe direct doorgeleverd aan afnemers, of opgeslagen in speciaal daarvoor ingerichte opslagruimtes en op een later moment doorgeleverd aan afnemers.
44. De verkoop van eerstejaars plantuien vindt plaats vanaf augustus in het jaar dat ze zijn geoogst tot uiterlijk eind april van het jaar nadat ze zijn geoogst.
45. Na deze periode zijn de eerstejaars plantuien niet meer bruikbaar, omdat ze bloemvorming krijgen ('gaan schieten'). De plantuien die op dat moment niet zijn verkocht, worden weggegooid.³⁵ In het teeltjaar na de oogst van de eerstejaars plantuien worden deze vanaf februari/maart opnieuw geplant en rond juni/augustus, afhankelijk van het ras, geoogst, bewerkt en verhandeld als consumptie-ui.³⁶
46. De ondernemingen die in Nederland actief zijn op het gebied van de productie van eerstejaars plantuien verkopen hun eerstejaars plantuien aan verschillende typen afnemers. Deze afnemers zijn zowel (tussen)handelaren, expediteurs als agrarische bedrijven in binnen- en buitenland.³⁷
47. Agrarische bedrijven die eerstejaars plantuien afnemen, gebruiken de plantuien om daarmee consumptie-uien te produceren. Ook vindt onderlinge verkoop tussen de Nederlandse producenten/handelaren plaats. De tussenhandelaren zijn ondernemingen uit binnen- en buitenland die de plantuien op hun beurt aan agrarische bedrijven of hobbytuinders proberen

³³ Hierbij gaat het om de jaren 2003 tot en met 2008. Zie bijvoorbeeld dossierstuk 6987_1/115, nr. 1021 p. 1, waarin een overzicht van de afgelopen jaren is opgenomen, dat afkomstig is uit de administratie van [vertrouwelijk] van Steketee Yerseke.

³⁴ Een kluitenscheider is een machine die kluiten aarde van de eerstejaars plantuien verwijdert.

³⁵ Zie bijvoorbeeld verklaring [vertrouwelijk] van A.C. Mosselman, 6987_4/14, p. 2.

³⁶ Zie verklaring [vertrouwelijk], handelaar in eerstejaars plantuien, 6987_11/2, p. 1 en verklaring [vertrouwelijk], 6987_1/13, p. 2.

³⁷ Zie dossierstuk 6987_1/85 over de jaren 2008 en 2009.

Openbaar

door te verkopen. Jaarlijks wordt er tussen de 55.000 en 61.000 ton eerstejaars plantuien op de markt gebracht.³⁸

48. Een (groot) deel van de eerstejaars plantuien die in Nederland worden geproduceerd, wordt geëxporteerd naar het buitenland.³⁹ Afhankelijk van het ras wordt in totaal 80 - 90% van de in Nederland geproduceerde eerstejaars plantuien geëxporteerd. Deze export van plantuien vindt deels plaats door de ondernemingen zelf, deels via onafhankelijke distributeurs (expediteurs).⁴⁰ Ongeveer 55 - 60 procent van de omzet in eerstejaars plantuien wordt behaald door de export door de handelaren zelf. De omzet behaald door de export binnen de Europese Unie bedraagt daarvan rond de 20 procent; de omzet behaald door de export buiten de Europese Unie 35 tot 40 procent.⁴¹ Meer dan de helft van deze omzet wordt behaald door de export naar landen buiten de Europese Unie. Eerstejaars plantuien die niet direct worden geëxporteerd, worden met name opgekocht door Nederlandse tussenhandelaren. Daarnaast worden zij door de Nederlandse handelaren aan elkaar verkocht.⁴²
49. De export van eerstejaars plantuien vindt met name plaats naar Europa, deels naar landen binnen, deels naar landen buiten de Europese Unie, waaronder Oost-Europa en Rusland.⁴³ Dit ondanks de bijkomende transportkosten voor de eerstejaars plantuien die een relatief laagwaardig product zijn. Het is dan ook zeer aannemelijk dat binnen deze landen de vraag groter is dan het aanbod. Buiten de Europese Unie, in het bijzonder in Oost-Europa en Rusland, hebben Nederlandse producenten geen (grote) afnemers.
50. Eerstejaars plantuien worden verkocht tijdens een voorverkoop (mei – augustus) en een naverkoop (september – april). De handel kent tijdens de voor- en naverkoop een verschillende dynamiek.
51. In de voorverkoop sluiten de handelaren contracten met afnemers over de prijzen waartegen een bepaalde hoeveelheid uien zal worden geleverd. De prijzen die daarbij worden overeengekomen worden sterk beïnvloed door de prijzen van de eerstejaars plantuien van het vorige teeltjaar die op dat moment nog in de naverkoop worden verkocht. Verder wordt zij ingegeven door verwachtingen over hoe groot de totale Nederlandse opbrengst zal zijn. In de voorverkoop is nog niet bekend hoeveel ton plantuien op de markt zal komen. Dit is afhankelijk van het totaal geteelde areaal en in grote mate tevens van de weersomstandigheden en mogelijke ziektes in de grond. Voorafgaand aan de oogst kan de

---

³⁸ Verklaring [vertrouwelijk] van de Naktuinbouw, 6987_1/20, p. 20. Cijfers afgezet plantmateriaal 2008/2009 en 2009/2010.

³⁹ Ingevolge dossierstuk 6987_1/85 betrof de export naar het buitenland voor 2008/2009 58 procent van de omzet van zes grote Nederlandse handelaren (waaronder vijf van de betrokken ondernemingen) in eerstejaars plantuien.

⁴⁰ Zie dossierstuk 6987_1/85: van de totale omzet in eerstejaars plantuien in 2008 en 2009 van de zes grootste handelaren (waaronder vijf betrokken ondernemingen) in Nederlandse plantuien, wordt 42 procent in Nederland behaald, waarvan 28 procent door handel aan Nederlandse expediteurs. De ondernemingen behalen 58 procent van de totale omzet door zelf te exporteren naar het buitenland.

⁴¹ Ingevolge dossierstuk 6987_1/85 betrof de directe export naar het buitenland voor 2008/2009 binnen de Europese Unie 21 procent en de directe export naar het buitenland buiten de Europese Unie 37 procent van de omzet van zes grote Nederlandse handelaren (waaronder vijf van de betrokken ondernemingen) in eerstejaars plantuien.

⁴² De reden dat onderlinge verkoop plaatsvindt, ligt in de contracten die worden gesloten tussen handelaren en telers. Hierbij wordt vooraf bepaald dat de eerstejaars plantuien aan de contracterende handelaar zullen worden geleverd.

⁴³ Waar in dit besluit wordt gerefereerd aan 'landen buiten de Europese Unie, waaronder Oost-Europa en Rusland', vallen daaronder (onder meer) de volgende landen buiten de Europese Unie waarnaar door de betrokken ondernemingen eerstejaars plantuien zijn geëxporteerd: Albanië, Bosnië en Herzegovina, Kosovo, Kroatië, Macedonië, Montenegro, Oekraïne, Servië en Rusland.

handelaar slechts een inschatting maken van wat er door zijn concurrenten is ingezaaid en wat de opbrengst van het land zal zijn. Doorgaans maakt de Naktuinbouw begin juli de cijfers bekend van de gezaaide hectaren eerstejaars plantuien in Nederland. Hoewel deze cijfers niet exact weergeven wat de opbrengst van het land is, of zal zijn, hebben deze wel invloed op de prijzen die de afnemers in de voorverkoop willen betalen.⁴⁴ Zo heeft een vertegenwoordiger van een niet bij de Afspraak betrokken handelaar verklaard:

*”De Naktcijfers hebben beperkte invloed op de prijszetting. Voordat de cijfers uitkomen heeft het geen invloed op de prijs, daarna mogelijk wel. Zeker als er blijkt dat er minder geproduceerd is, dan zal de markt hierop reageren, en vice versa”.*⁴⁵

52. Contracten in de voorverkoop worden veelal gesloten met vaste klanten uit West-Europa. Switchgedrag naar andere aanbieders van eerstejaars plantuien komt slechts in beperkte mate voor onder deze groep afnemers vanwege de onderlinge relaties die door de jaren heen zijn opgebouwd. De voorverkoop duurt in principe tot het moment dat de plantuien in juli - augustus van het land komen.
53. Nadat de plantuien zijn geoogst en verwerkt, begint de naverkoop. Deze duurt tot en met april van het volgende kalenderjaar. In de naverkoop worden de prijzen direct bepaald door vraag en aanbod, waarbij de handelaren verkopen op aanvraag van afnemers. Op dat moment weet de handelaar precies hoe groot zijn eigen aanbod is, namelijk de hoeveelheid die van het land afgekomen is. Ook kunnen aanbieders en afnemers nu beter inschatten wat de totale opbrengst in de markt is, doordat de Naktuinbouw bekend heeft gemaakt hoeveel ton eerstejaars plantuien dat jaar in Nederland is geoogst. Hierop kunnen zij hun prijzen afstemmen.
54. In de naverkoop worden handelaren regelmatig tegen elkaar uitgespeeld door de afnemers. Hierbij benaderen afnemers, bijvoorbeeld, een handelaar om te informeren of hij goedkoper kan aanbieden dan een door zijn concurrent geoffreerde prijs. Het switchgedrag van deze afnemers is daarmee hoog vergeleken met afnemers die in de voorverkoop kopen.
55. De handelaren hebben doorgaans veel loyaliteit naar de afnemers toe, bovendien zullen ze als een (nieuwe) klant zich meldt, graag willen leveren. De bereidheid te leveren wat de afnemer vraagt, is een belangrijke factor om deze te kunnen behouden als klant. Om te voldoen aan de vraag van afnemers kopen handelaren ook plantuien van andere handelaren, eventueel met verlies op de doorverkoop.
56. In de markt voor eerstejaars plantuien is er sprake van een afhankelijke vraag. De vraag naar eerstejaars plantuien is namelijk afhankelijk van de vraag naar tweedejaars plantuien. Wanneer die vraag toeneemt neemt ook de vraag naar eerstejaars plantuien toe. Aangezien pas in het volgende teeltjaar van eerstejaars plantuien rekening kan worden gehouden met de gewijzigde vraag, reageert de markt voor eerstejaars plantuien standaard pas een jaar later op gewijzigde vraag naar tweedejaars plantuien of andere wijzigingen in die markt.

⁴⁴ Dit volgt uit een aantal verklaringen, zie verklaring [vertrouwelijk] van A.C. Mosselman, 6987_4/13, p. 3, verklaring [vertrouwelijk] van A.C. Mosselman, 6987_4/14, p. 2 en verklaring [vertrouwelijk], 6987_5/9, p. 4.

⁴⁵ Verklaring [vertrouwelijk], 6987_5/9, p. 4.

57. Ook is de vraag afhankelijk van de oogstomstandigheden in andere landen waar (plant)uien worden geteeld. Een mislukte oogst in de regio's buiten Nederland waar handelaren hun lokaal geproduceerde oogst aanbieden, kan leiden tot een stijging van de vraag naar Nederlandse plantuien.
58. De vraag heeft een belangrijke invloed op de prijzen van eerstejaars plantuien. Wanneer er een tekort is aan eerstejaars plantuien, stijgen de prijzen die handelaren van eerstejaars plantuien berekenen significant. Dat betekent dat afnemers niet collectief overstappen naar een andere soort ui, zoals de zaaiui. Een tekort van 100 ton eerstejaars plantuien op de totale Nederlandse markt van eerstejaars plantuien kan al fluctuaties teweeg brengen in de prijzen. Zo verklaart [vertrouwelijk] van A.C. Mosselman:

“Het is bijzonder dat er zo weinig verschil zit tussen te kort en overschot, en dat dat zoveel impact heeft op de prijs. Zelfs als er 100 ton (van +/- 44.000 ton landelijk gezien) te kort is kan dat al veel impact hebben op de prijs”.⁴⁶

3 Feiten en omstandigheden met betrekking tot de Afspraak

3.1 Inleiding

59. In het hiernavolgende stelt de Raad op basis van het Rapport, het dossier en de zienswijzen van de betrokken ondernemingen de feiten en omstandigheden vast met betrekking tot de gedragingen in deze zaak. Deze vormen de basis voor de juridische beoordeling in dit besluit.
60. Hierna beschrijft de Raad allereerst de aanleiding tot de afspraak (paragraaf 3.2.1), waarna wordt ingegaan op de totstandkoming van de afspraak (paragraaf 3.2.2), de uitvoering van en controle op de afspraak (paragraaf 3.2.3). Vervolgens komen de zienswijzen van de betrokken ondernemingen met betrekking tot de feiten en omstandigheden aan de orde (paragraaf 3.3). Er wordt afgesloten met een conclusie (paragraaf 3.4). Alvorens hiertoe wordt overgegaan, volgt hier eerst een opsomming van de personen die hun betrokken onderneming hebben vertegenwoordigd op de bijeenkomsten en de bilaterale overleggen via fax, e-mail en telefoon.
61. TOP werd vertegenwoordigd door de heren [vertrouwelijk] en [vertrouwelijk]. De heer [vertrouwelijk] vertegenwoordigde Steketee Yerseke. De heer [vertrouwelijk] vertegenwoordigde Agpro Onions. Rijk onion sets werd vertegenwoordigd door de heer [vertrouwelijk]. De heer [vertrouwelijk] vertegenwoordigde Maas Kruiningen. A.C. Mosselman werd vertegenwoordigd door [vertrouwelijk]. Handelmaatschappij Kesselaar werd vertegenwoordigd door de heren [vertrouwelijk] en [vertrouwelijk].

---

⁴⁶ Verklaring [vertrouwelijk] van A.C. Mosselman, 6987_4/13, p. 4.

3.2 De Afspraak

3.2.1 Aanleiding tot de Afspraak

62. Uit het bewijsmateriaal blijkt dat de betrokken ondernemingen vanaf 18 mei tot en met 25 september 2009 in wisselende samenstelling bijeen zijn gekomen om tot onderlinge afspraken te komen over de beperking van hun gezamenlijk aanbod (hierna: de Afspraak). Op de bijeenkomst van 9 juni zijn de ondernemingen een verdeling overeengekomen. In de periode na 9 juni hebben de betrokken ondernemingen uitvoering gegeven aan de Afspraak. Daarnaast hebben de betrokken ondernemingen in de periode mei tot en met oktober 2009 telefonisch, per e-mail en per fax gecorrespondeerd over de beperking van hun gezamenlijke aanbod.

63. In de oogstjaren 2007 en 2008 is een aantal ondernemingen met aanzienlijke overschotten eerstejaars plantuien blijven zitten, zodat deze onverkochte voorraad moest worden weggegooid.⁴⁷ Enkele betrokken ondernemingen vermoedden dat in het voorjaar van 2009 meer areaal eerstejaars plantuien was ingezaaid dan door hen wenselijk werd geacht. Dit zou mogelijk (wederom) leiden tot lage prijzen in de markt en/of het aan het eind van het verkoopseizoen moeten weggooien van niet-verkochte plantuien. Deze ontwikkelingen waren aanleiding voor overleg tussen de betrokken ondernemingen. Zo heeft de heer [vertrouwelijk] van TOP over het teeltjaar 2009 verklaard:

*“Wij hebben ons eigen beleid, enkel in 2009 was het noodzakelijk om met de andere concurrenten te spreken over de inkrimping van de teelt van eerstejaars plantuien”.*⁴⁸

Met betrekking tot teeltjaar 2008 heeft de heer [vertrouwelijk] van Steketee Yerseke verklaard dat Steketee *“een veel te grote hoeveelheid eerstejaars plantuien [had] dat oogstjaar”.*⁴⁹

64. Ook de heer [vertrouwelijk] van Agpro Onions heeft verklaard dat het overschot van teelt jaar 2008 aanleiding voor overleg was:

*“Tijdens deze vergaderingen werd besproken dat er in 2008 een te groot aantal areaal was”.*⁵⁰

65. Omdat de heer [vertrouwelijk] vermoedde ook in het volgende teeltjaar met een overschot te eindigen heeft [vertrouwelijk] besloten om delen van zijn reeds ingezaaide percelen te vernietigen. De heer [vertrouwelijk] heeft hierover verklaard:

“Ik heb toen met [vertrouwelijk] besloten om delen van mijn percelen te vernietigen. (...) Mijn visie heb ik op dat moment niet besproken met andere telers/handelaren van eerstejaars plantuien. Later heb ik met een collega gesproken en heb ik medegedeeld wat ik van plan was.

⁴⁷ Zie bijvoorbeeld verklaring [vertrouwelijk] van Steketee Yerseke, 6987_3/13, p. 4 en verklaring [vertrouwelijk] van Maas Kruiningen, 6987_7/14, p. 4.

⁴⁸ Verklaring [vertrouwelijk] van TOP, 6987_2/8, p. 3.

⁴⁹ Verklaring [vertrouwelijk] van Steketee Yerseke, 6987_3/13, p. 4.

⁵⁰ Verklaring [vertrouwelijk] van Agpro Onions, 6987_8/2, p. 4.

Openbaar

Vervolgens werd ik door hem gebeld om een nadere toelichting te geven op wat ik hem had verteld. Deze collega betrof [vertrouwelijk] van de firma Maas.

66. Ook de heer [vertrouwelijk] van Maas Kruiningen heeft over de aanleiding om bijeen te komen verklaard:

“Nu komen collega’s weleens bij mij langs. Degene die langskwamen in 2009 waren [vertrouwelijk], [vertrouwelijk] en [vertrouwelijk]. Ik heb ze toen gezegd dat ik 20% minder liet telen en heb gevraagd wat zij deden. Twee van de drie collega’s die toen langskwamen stelden voor hier een keer over te praten, want straks moesten we weer uien weggooien. Ik heb vervolgens [vertrouwelijk] gebeld dat andere collega’s bereid zijn te praten over de problemen op de markt met de vraag of hij hier ook over wilde komen praten.

(...)

Uiteindelijk is de afspraak wel doorgedaan. Van tevoren is er meen ik een e-mail gestuurd met de mededeling “ten kantore van Maas even een onderhoud” of iets in die richting. Dit was ergens in mei, we waren toen met z’n vijven”.⁵¹

67. De heer [vertrouwelijk] van Agpro Onions heeft verklaard dat het terugbrengen van het totaalaanbod aan eerstejaars plantuien onderwerp van gesprek was:

“In mei 2009 ben ik benaderd door [vertrouwelijk] om eerstejaars plantuien te vernietigen. [...] Het voorstel dat waarschijnlijk van onder andere Steketee, Maas en TOP kwam was om ongeveer honderd hectare uit de markt te halen in het oogstjaar 2009 in de vorm van vernietiging van de eerstejaars plantuien”.⁵²

3.2.2 Totstandkoming van de Afspraak

68. Op 18 mei 2009 vond ten kantore van Maas een bijeenkomst plaats, waar is gesproken over mogelijkheden om meer te verdienen aan de verkoop van eerstejaars plantuien. Bij deze bijeenkomst waren vertegenwoordigers van vijf ondernemingen aanwezig, te weten de heer [vertrouwelijk] van Maas Kruiningen, de heer [vertrouwelijk] van Handelmaatschappij Kesselaar, de heer [vertrouwelijk] van Steketee Yerseke, de heer [vertrouwelijk] van A.C. Mosselman en de heer [vertrouwelijk] van TOP.⁵³

69. Uit diverse documenten en verklaringen valt af te leiden dat de betrokken ondernemingen zich op deze bijeenkomst hadden voorgenomen om gezamenlijk schaarste te creëren in de markt en zo een hoger prijsniveau voor eerstejaars plantuien te bewerkstelligen. Tevens valt

⁵¹ Verklaring [vertrouwelijk] van Maas Kruiningen, 6987_7/14, p. 4.

⁵² Verklaring [vertrouwelijk] van Agpro Onions, 6987_8/2, p. 3.

⁵³ Zie verklaring [vertrouwelijk] van A.C. Mosselman, dossierstuk 6987_4/14, p. 3, over de bijeenkomst bij Maas: “Aanwezig waren: TOP, Maas, Steketee, Kesselaar en ikzelf”, verklaring [vertrouwelijk] van Maas Kruiningen, dossierstuk 6987_7/14 p. 4: “Dit was ergens in mei. We waren toen met zijn vijven. Ik heb [vertrouwelijk] gebeld om te komen. Ik weet niet wie de rest (Kesselaar, Mosselman en Steketee) gebeld heeft. [vertrouwelijk] en [vertrouwelijk] stelden voor om de vergadering bij mij te houden omdat ik daarvoor de ruimte heb. Daar hebben we met elkaar gepraat en de gevolgen weet je”. Verklaring [vertrouwelijk] van Steketee Yerseke over deze bijeenkomst, dossierstuk 6987_3/13 p. 4: “Op 18 mei was er vervolgens een vergadering waar ik mijn visie heb medegedeeld aan de andere aanwezigen. De andere aanwezigen waren [vertrouwelijk], [vertrouwelijk] (van TOP), [vertrouwelijk], [vertrouwelijk] en ikzelf.”

uit deze bewijsmiddelen af te leiden dat dit doel door de betrokken ondernemingen werd onderschreven.

70. Allereerst volgt het voorgaande uit het document “*Bespreekpunten bijeenkomst: ‘we willen wat verdienen’*”, waarvan de inhoud op 18 mei 2009 werd besproken, blijkt dat de betrokken ondernemingen tot doel hadden het gezamenlijk areaal terug te brengen om de prijzen voor eerstejaars plantuien te verhogen. Opties die tijdens deze bijeenkomst de revue zijn gepasseerd, zijn het vernietigen van reeds ingezaaid areaal, het opkopen van plantuien met als doel deze te vernietigen en het maken van prijsafspraken. In het stuk is opgenomen: *“In toekomst zouden we moeten streven naar een krimp van 20% t.o.v. 2008, op basis van wat ieder bedrijf in 2008 heeft geteeld als uitgangspunt! Minder doen en meer verdienen!”*.⁵⁴
71. Voorts volgt uit verschillende verklaringen dat de in het document genoemde opties de revue zijn gepasseerd op de bijeenkomst van 18 mei 2009.
72. Tijdens de bijeenkomst is door de heer [vertrouwelijk] het idee geopperd om reeds ingezaaide percelen eerstejaars plantuien te vernietigen. Dit voorstel werd in eerste instantie niet omarmd door de andere aanwezigen. Hierover heeft de heer [vertrouwelijk] verklaard:

“Op 18 mei was er vervolgens een vergadering waar ik mijn visie heb medegedeeld aan de andere aanwezigen. (...) Tijdens de vergadering verklaarde iedereen mij voor gek. Later, na deze bijeenkomst, draaiden ze echter bij en gaven ook aan dat zij enkele percelen wilden vernietigen”.⁵⁵

73. Dit blijkt tevens uit de verklaring van de heer [vertrouwelijk] van Maas Kruiningen:

“Toen kwam iemand met het idee dat we konden gaan freezezen. Dat leek de overige aanwezigen een waanzinnig slecht idee. Degene die het freezezen voorstelde vertelde dat het wel mag van de NMa. Dat voorstel hebben we toen geparkeerd.”

(...)

“Een ander idee was vervolgens om heel veel plantuien uit de markt te kopen bij anderen en dat desnoods te vernietigen”.⁵⁶

74. Na deze eerste bijeenkomst op 18 mei heeft de heer [vertrouwelijk] van Steketee Yerseke op 25 mei 2009 een door hem als zodanig betiteld ‘praatstuk’ gemaild aan Maas Kruiningen, Handelmaatschappij Kesselaar, A.C. Mosselman en TOP.⁵⁷ In dit stuk zijn de kosten in kaart gebracht van het freezezen (vernietigen) van plantuien voorafgaand aan de oogst, respectievelijk na het oogsten.

⁵⁴ Aangetroffen bij Maas Kruiningen (6987_1/115, nr. 1089, p. 23), A.C. Mosselman (6987_1/115, nr. 1155, p. 1) en Steketee Yerseke met datum van 18 mei 2009 (dossierstuk 6987_1/115, nr. 1015, p. 19).

⁵⁵ Verklaring [vertrouwelijk] van Steketee Yerseke, 6987_3/13, p. 4.

⁵⁶ Verklaring [vertrouwelijk] van Maas Kruiningen, 6987_7/14, p. 5.

⁵⁷ Dossierstuk 6987_1/115, nrs. 1073 en 1074 (e-mail van Steketee Yerseke aan Maas Kruiningen, Handelmaatschappij Kesselaar, A.C. Mosselman en TOP).

75. In reactie op de e-mail van de heer [vertrouwelijk] van Steketee Yerseke heeft [vertrouwelijk] van A.C. Mosselman de overige ondernemingen op 25 mei 2009 per e-mail geantwoord:

*“We zijn bereid hier verder serieus over te praten”.*⁵⁸

76. De heer [vertrouwelijk] van Maas Kruiningen heeft de heren [vertrouwelijk] en [vertrouwelijk] vervolgens op 27 mei 2009 per e-mail laten weten bereid te zijn de besprekingen over het frezen voort te zetten. Daarin geeft hij aan:

“ik ben bereid 1 ton erin te steken en mee te denken, maar haast is geboden!”.

Daarnaast geeft de heer [vertrouwelijk] in zijn e-mail aan dat *“er teveel haken en ogen aan het hele verhaal [toevoeging NMa: zitten], om het telefonisch af te handelen”* en stelt hij voor dat de betrokken ondernemingen op korte termijn bijeenkomen om te *“proberen afspraken te maken”*.⁵⁹

77. Vervolgens hebben de betrokken ondernemingen afgesproken om een vervolgbijeenkomst te beleggen om te spreken over de vernietiging van percelen plantuien.⁶⁰

78. Om te slagen in de opzet om reeds ingezaaid areaal te vernietigen en zo minder plantuien op de markt te brengen, was het zaak dat de cijfers van de Naktuinbouw over het totaalaanbod eerstejaars plantuien werden aangepast, voordat deze werden gepubliceerd. Zoals hiervoor in paragraaf 2.2.2 besproken, brengt de Naktuinbouw elk jaar totaalcijfers uit van de verwachte oogst van eerstejaars plantuien, welke cijfers van invloed zijn op de prijzen van eerstejaars plantuien. De betrokken ondernemingen dienden derhalve door hen vernietigde percelen vóór de verplichte Naktuinbouw-keuring in te trekken. De Naktuinbouw verwijderde vervolgens de percelen uit de teeltcijfers zodat het bij publicatie leek alsof minder was ingezaaid dan daadwerkelijk het geval was, zo heeft de heer [vertrouwelijk] van TOP verklaard:

*“Door de vernietigde percelen uit te laten schrijven bij de Naktuinbouw kwam er in de verslaglegging bij de Naktuinbouw niet dat we ongeveer 2000 hectare, maar ergens net boven de 1800 hectare hadden ingezaaid. In de Naktuinbouw-cijfers kwam dus te staan dat er minder areaal was ingezaaid”.*⁶¹

79. Ook de heer [vertrouwelijk] van Maas Kruiningen heeft verklaard dat dit de aangewezen gang van zaken was:

“We geloofden toen nog dat alle arealen waren opgegeven bij de Nakt, en dat we ervoor moesten zorgen dat de arealen die teveel waren gezaaid niet in de Naktcijfers moesten komen. Ze hadden de Nakt toen al gebeld met de vraag hoe dat mogelijk zou zijn. De Nakt had

⁵⁸ Zie dossierstuk 6987_1/115, nr. 1156.

⁵⁹ Zie dossierstuk 6987_1/115, nr. 1156.

⁶⁰ Zie dossierstuk 6987_1/115, nr. 1030.

⁶¹ Verklaring [vertrouwelijk] van TOP, 6987_2/8, p. 3.

Openbaar

*aangegeven dat dan maar de percelen moesten worden teruggetrokken, dan haalde de Nakt ze van de lijst af”.*⁶²

80. De heer [vertrouwelijk] heeft op 5 juni 2009⁶³ contact opgenomen met [vertrouwelijk] van de Naktuinbouw om aan te kondigen dat “[plantuientelers] met elkaar in gesprek [zijn] om een deel van de reeds opgegeven plantuien percelen te freezeen.” De heer [vertrouwelijk] verzoekt de Naktuinbouw in deze e-mail tevens om, in afwachting van de uitkomst van deze gesprekken, de areaalcijfers van plantuien voor 2009 nog niet bekend te maken:

“Binnen 2 weken kunnen we aangeven wat de uitkomsten zijn van onze besprekingen, graag voor die tijd geen areaalcijfers plantuien bekend maken!”

81. De heer [vertrouwelijk] heeft zijn e-mail aan de Naktuinbouw op 5 juni doorgestuurd aan de heer [vertrouwelijk] van A.C. Mosselman. In reactie op deze e-mail van de heer [vertrouwelijk] antwoordt de heer [vertrouwelijk]:

*“Zat ook nog in mijn hoofd vanmorgen omdat met je te bespreken om Nakt te informeren, zou ook een kater zijn geweest als morgen de cijfers bij iedereen in de bus zou liggen!”*⁶⁴

82. Uit de e-mail van de heer [vertrouwelijk], genoemd in randnummer 72, en voorts, de e-mail van de heer [vertrouwelijk] en de reactie daarop van de heer [vertrouwelijk], alle opgesteld na de bijeenkomst van 18 mei, blijkt dat het de bedoeling was om een afspraak over vernietiging van reeds ingezaaid areaal op korte termijn te finaliseren.

83. Vervolgens zijn vertegenwoordigers van Maas Kruiningen, Handelmaatschappij Kesselaar, Steketee Yerseke, A.C. Mosselman, TOP, Rijk onion sets en Agpro Onions op 9 juni 2009 ten kantore van TOP bij elkaar gekomen om verder te spreken over de vernietiging van percelen plantuien. Tijdens deze bijeenkomst hebben genoemde ondernemingen besloten om definitief uitvoering te geven aan de eerder besproken optie om een deel van het reeds ingezaaide areaal voor 2009 te vernietigen.

84. Naast de vijf ondernemingen die aanwezig waren bij de bijeenkomst van 18 mei 2009, zijn (de vertegenwoordigers van) Rijk onion sets en Agpro Onions voor het eerst aanwezig. Uit verklaringen van vertegenwoordigers van deze twee ondernemingen blijkt dat zij reeds eerder waren benaderd in het kader van een mogelijke vernietiging en dat zij bekend waren met het doel van de betrokken ondernemingen. Zo heeft de heer [vertrouwelijk] van Agpro Onions verklaard:

*“In mei 2009 ben ik benaderd door [vertrouwelijk] om eerstejaars plantuien te vernietigen. (...) Het doel van de vernietiging en krimp van eerstejaars plantuien was voor de anderen om de prijs te verhogen van dit product”.*⁶⁵

⁶² Verklaring [vertrouwelijk] van Maas Kruiningen, 6987_7/14, p. 6.

⁶³ Dossierstuk 6987_1/115, nr. 1015, p.13, nr. 1071 en nr. 1075, p. 2.

⁶⁴ Dossierstuk 6987_1/115, nr. 1184, e-mail van [vertrouwelijk] aan [vertrouwelijk] d.d. 5 juni 2009.

⁶⁵ Verklaring [vertrouwelijk] van Agpro Onions, 6987_8/2, p. 3-4.

Openbaar

Ook de heer [vertrouwelijk] van Rijk onion sets heeft verklaard in mei benaderd te zijn door één van de betrokken ondernemingen:

*“Daarna werd ik benaderd met de boodschap “we moeten areaal ploegen, want we moeten krimpen”. Dat was ongeveer in mei 2009, voorafgaand aan de eerste vergadering. De boodschap was dat we “twintig procent onder moesten ploegen”.*⁶⁶

85. Uit een e-mail van de heer [vertrouwelijk] van Steketee Yerseke over deze bijeenkomst⁶⁷ en de verklaringen die de heren [vertrouwelijk] van Maas Kruiningen, [vertrouwelijk] van Rijk onion sets en [vertrouwelijk] van Agpro Onions hebben afgelegd blijkt dat alle betrokken ondernemingen bij de bijeenkomst van 9 juni 2009 aanwezig waren. Zo heeft de heer [vertrouwelijk] van Maas Kruiningen verklaard:

*“Er zaten toen nog twee extra bedrijven bij. Ik noem ze niet, jullie hebben de stukken waar alles in staat”.*⁶⁸

86. De heer [vertrouwelijk] van Agpro Onions heeft over de ondernemingen die op deze bijeenkomst aanwezig waren, verklaard:

*“Daarnaast waren er een aantal vergaderingen waar ik bij aanwezig ben geweest ten kantore van TOP. Ik ben in juni en ergens eind juli naar een vergadering geweest. [...] Wel waren [vertrouwelijk], [vertrouwelijk], [vertrouwelijk], [vertrouwelijk], [vertrouwelijk], ikzelf en [vertrouwelijk] aanwezig”.*⁶⁹

87. Ook de heer [vertrouwelijk] van Rijk onion sets heeft bevestigd dat (vertegenwoordigers van) alle betrokken ondernemingen aanwezig waren op de bijeenkomst van 9 juni 2009:

*“Via de mail heb ik een paar uitnodigingen ontvangen voor vergaderingen die telkens bij TOP plaatsvonden met [vertrouwelijk]. De genodigden, die ook aanwezig waren, waren TOP, [vertrouwelijk], [vertrouwelijk], [vertrouwelijk], [vertrouwelijk] en [vertrouwelijk]”.*⁷⁰

88. Tijdens deze bijeenkomst zijn de betrokken ondernemingen, aan de hand van informatie over de (vermindering van de) omvang van elkaars areaal, overeengekomen hoeveel hectare de betrokken ondernemingen totaal en ieder van hen afzonderlijk zouden moeten vernietigen. Dit blijkt uit de verklaringen van de heer [vertrouwelijk] van Agpro Onions en de heer [vertrouwelijk] van Maas Kruiningen.

89. Zo heeft de heer [vertrouwelijk] verklaard:

---

⁶⁶ Verklaring [vertrouwelijk] van Rijk onion sets, 6987_9/4, p. 6-7.

⁶⁷ Dossierstuk 6987_1/115, nr. 1030, e-mail de heer [vertrouwelijk] aan de heren [vertrouwelijk], [vertrouwelijk], [vertrouwelijk] en [vertrouwelijk] (met de strekking dat de bijeenkomst op 9 juni bij TOP zal plaatsvinden en dat alle betrokken ondernemingen aanwezig zullen zijn).

⁶⁸ Verklaring [vertrouwelijk] van Maas Kruiningen, 6987_7/14, p. 5.

⁶⁹ Verklaring [vertrouwelijk] van Agpro Onions, 6987_8/2, p. 4.

⁷⁰ Verklaring [vertrouwelijk] van Rijk onion sets, 6987_9/4, p. 4.

Openbaar

“Het idee was om in 2009 ongeveer 100 hectare gezond gewas te vernietigen, waarbij er op verzoek van de kleinere telers (Rijk en mijzelf) een verdeling, naar rato op het aantal arealen, werd gemaakt tussen de grote en de kleine jongens. De grote moesten 20 hectare vernietigen en de kleine 10 hectare”.⁷¹

90. De heer [vertrouwelijk] heeft verklaard:

“Later hadden we weer een vergadering bij TOP. Er zaten toen nog twee bedrijven bij. Ik noem ze niet, jullie hebben de stukken waar alles in staat. We hebben toen afgesproken 22 hectare per bedrijf te freezezen. Die twee kleine wilden niet zoveel freezezen, omdat zij verhoudingsgewijs minder groot waren, dus die mochten uiteindelijk minder freezezen. Volgens mij zijn er nog onderlinge afspraken gemaakt dat de één ging freezezen voor de anderen en die kreeg er weer uitjes voor terug”.⁷²

91. Ook eenzelfde document uit de administraties van Steketee Yerseke en Maas Kruiningen bevestigt dat op 9 juni 2009 een onderlinge verdeling is overeengekomen. Het document bevat een overzicht met daarop, onder andere, een berekening van de hoeveelheid hectare eerstejaars plantuien die iedere onderneming volgens de gemaakte afspraken moet vernietigen.⁷³ Dit document, te dateren vóór of op 9 juni,⁷⁴ wordt hieronder weergegeven en in de hiernavolgende randnummers behandeld.

Teelt	Areaal	Aflevering	ton p/ha
2003	1.478	45.055	30,5
2004	1.635	49.827	30,5
2005	1.629	50.492	31,0
2006	1.620	45.093	27,8
2007	1.660	46.584	28,1
gemiddeld			29,6 ton per hectare
2008	1.920	50.000	26,0

Gemiddeld 29,6 ton per ha opbrengst
Teelt 2008 (1920 ha * 29,6 ton) =

56.832	opbrengst
50.000	geplombeerd ?? (aanname)
6.832	niet verkocht ??

Om een markt gezond te houden is het zaak niet meer dan 47.000 ton plantuien te produceren (1.587 ha) Dit betekent dat we 333 hectare moeten krimpen!

Volgens onderlinge info

	<u>krimp</u>	<u>freezen</u>	<u>saldo</u>
Top	-80	-20	-100
Kesselaar	-17	-20	-37 (eist 140 ha freezen)
Maas	-40	-20	-60
Mosselman	-20	-20	-40
Steketee	-15	-20	-35
	-30	-10	-40
Rijk	0	-10	-10 (misschien!)
	-202	-120	-322

Om onze doelstelling te halen, is van belang dat er 140 hectare gefreest zal worden Kesselaar geeft aan dat hij anders niet meedoet, dat zou betekenen dat het totale plan niet doorgaat, de gevolgen kunnen we zelf invullen!!

⁷¹ Verklaring [vertrouwelijk] van Agpro Onions, 6987_8/2, p. 4.

⁷² Verklaring [vertrouwelijk] van Maas Kruiningen, 6987_7/14, p. 5.

⁷³ Dossierstuk 6987_1/115, nr. 1015, p. 3. Zie tevens dossierstuk 6987_1/115, nr. 1021, p. 1 (aangetroffen bij Steketee Yerseke), nr. 1020, p. 3 (aangetroffen bij Maas Kruiningen), nr. 1017, p. 3 en nr. 1019, p. 1 (beide aangetroffen bij [vertrouwelijk]) en verklaring [vertrouwelijk] van Handelmaatschappij Kesselaar, 6987_6/7, p. 7.

⁷⁴ Dossierstuk 6987_1/115, nr. 1015, p. 1 en 3 (fax Steketee Yerseke d.d. 9 juni 2009, met als bijlage het overzicht met de berekening van de te vernietigen eerstejaars plantuien).

92. In de bovenste helft van het document is onder meer opgenomen wat de gemiddelde opbrengst per hectare was van eerstejaars plantuien voor de teeltjaren 2003 tot en met 2008. Zo blijkt uit dit deel van de lijst dat in teeltjaar 2008 1.920 hectare is geteeld met een gemiddelde opbrengst van 26,0 ton plantuien per hectare. Dit gedeelte van het document is gebaseerd op openbare gegevens afkomstig van de Naktuinbouw.
93. In het onderste deel is de volgende tekst opgenomen: *“Om een markt gezond te houden is het zaak niet meer dan 47.000 ton plantuien te produceren (1.587 ha). Dit betekent dat we 333 hectare moeten krimpen!”*. Hierbij is uitgegaan van een gemiddelde opbrengst van 29,6 ton per hectare.
94. De onderste helft van het document bevat een schema met een overzicht van de hoeveelheid hectare eerstejaars plantuien die de betrokken ondernemingen in 2009 minder hebben ingezaaid ten opzichte van 2008 en de hoeveelheid hectare eerstejaars plantuien die moet worden vernietigd om de voorgenomen krimp van 333 hectare te bewerkstelligen.
95. Uit de kop boven het schema *“Volgens onderlinge info”*, blijkt dat het overzicht is opgesteld op basis van door de betrokken ondernemingen uitgewisselde (bedrijfsvertrouwelijke) informatie. Uit de linkerkolom van het schema, getiteld *“krimp”*, blijkt dat de betrokken ondernemingen in 2009 gezamenlijk al 230 hectare minder hebben ingezaaid ten opzichte van het voorgaande teeltjaar. Uit de kolom *“freesen”* blijkt hoeveel hectare eerstejaars plantuien ieder van de betrokken ondernemingen moet vernietigen om tot de voorgenomen (extra) krimp te komen. De in deze kolom opgenomen getallen komen overeen met de in randnummer 89 weergegeven verklaring van de heer [vertrouwelijk] van Agpro Onions.
96. De kolom *saldo* geeft aan hoeveel elke betrokken onderneming ten opzichte van 2008 zal zijn gekrompen door reeds minder in te zaaien en de voorgenomen vernietiging. Uit deze kolom blijkt dat de voorgenomen krimp zal worden gerealiseerd indien wordt vernietigd volgens het schema.
97. Uit het dossier blijkt dat het overzicht van de hoeveelheid te vernietigen hectare per onderneming enkele kleine wijzigingen heeft ondergaan. In latere versies van het document is een handgeschreven correctie doorgevoerd, inhoudende dat de relatief grote ondernemingen 22 of 23 hectare vernietigen en de kleinere 5 of 10 hectare, gezamenlijk in totaal 131 hectare.⁷⁵ De heer [vertrouwelijk] van Maas Kruiningen bevestigt dat deze correctie is doorgevoerd:

*“In eerste instantie hadden we afgesproken 20 hectare per bedrijf te freezeen, maar één van ons vond dat er dan te weinig werd gefreesd. Toen werd het 22 ha per bedrijf”.*⁷⁶

⁷⁵ Dossierstuk 6987_1/115, nr. 1021, p. 1.

⁷⁶ Verklaring [vertrouwelijk] van Maas Kruiningen, 6987_7/14, p. 5.

98. Het document met daarop de handgeschreven correcties is hierna weergegeven:

6987_3_2_20100817113400328_1

Teelt	Areaal	Aflevering	ton p/ha
2003	1.478	45.055	30,5
2004	1.635	49.827	30,5
2005	1.629	50.492	31,0
2006	1.620	45.093	27,8
2007	1.660	48.584	28,1
gemiddeld			29,6 ton per hectare
2008	1.920	50.000	26,0

Gemiddeld 29,6 ton per ha opbrengst
 Teelt 2008 (1920 ha * 29,6 ton) = 56.832 opbrengst
 50.000 geplombeerd ?? (aanname)
 6.832 niet verkocht ??

Om een markt gezond te houden is het zaak niet meer dan 47.000 ton plantuien te produceren (1.587 ha) Dit betekent dat we 333 hectare moeten krimpen!

Volgens onderlinge info

	krimp	freesen	saldo
Top	-80	-20	-100
Kesselaar	-17	-20	-37 (eist 140 ha freesen)
Maas	-40	-20	-60
Mosselman	-20	-20	-40
Stekete	-15	-20	-35
Rijk	-30	-10	-40
	-10	-5	-15
			0
	5,6		5,6 (4 ha overgezaaid)
			0
			-7 (hagelbui)
			-7 (saatjes)
			-10 (schatting)
	-230,4	-120	-350,4

Om onze doelstelling te halen, is van belang dat er 140 hectare gefreesd zal worden Kesselaar geeft aan dat hij anders niet meedoet, dat zou betekenen dat het totale plan niet doorgaat, de gevolgen kunnen we zelf invullen!

Statistiek Nakt.xls

99. In zijn verklaring geeft de heer [vertrouwelijk] tevens aan dat in totaal 120 - 130 hectare gefreesd zou worden.⁷⁷ Deze door [vertrouwelijk] genoemde getallen komen overeen met de totale hoeveelheid te frezen areaal in de twee versies van het document waarop de handgeschreven correctie is doorgevoerd.⁷⁸

100. Uit twee in de administratie van TOP aangetroffen offertes blijkt dat zij tegenover haar klanten rekening hield met een krimp in het totaalareaal. Eén offerte is verstuurd op 15 juni 2009, kort na de bijeenkomst van 9 juni. In de offerte stelt [vertrouwelijk] van TOP dat de in de offerte opgenomen prijzen voor (diverse soorten) eerstejaars plantuien zijn gebaseerd op een krimp van minimaal 15%: “Hierbij onze offerte voor het nieuwe jaar (...) Deze prijzen zijn gebaseerd op het feit dat we een areaal krimp verwacht van minimaal 15%”.⁷⁹ De tweede offerte, verzonden op 19 juni 2009, bevat een soortgelijke boodschap: “Wij verwachten dit jaar dat het totale areaal zal krimpen met min. 15%”.⁸⁰

⁷⁷ Verklaring [vertrouwelijk] van Maas Kruijningen, 6987_7/14, p. 6.

⁷⁸ Dossierstuk 6987_1/115, nrs. 1017, p. 1 en 1019, beide aangetroffen bij [vertrouwelijk].

⁷⁹ Dossierstuk 6987_1/115, nr. 1193.

⁸⁰ Dossierstuk 6987_1/115, nr. 1199.

Openbaar

3.2.3 Uitvoering en controle van de Afspraak

101. In de hierna volgende randnummers worden de relevante feiten en omstandigheden na de totstandkoming van de Afspraak over teeltjaar 2009 beschreven. Hieruit blijkt dat de betrokken ondernemingen uitvoering hebben gegeven aan de Afspraak. Daarnaast blijkt dat de betrokken ondernemingen hebben gecontroleerd of ieder van hen zich aan de gemaakte afspraken heeft gehouden.

102. Nadat onderling was afgesproken hoeveel elke betrokken onderneming moest vernietigen, zijn de betrokken ondernemingen overgegaan tot de uitvoering van het voornemen tot vernietiging van percelen eerstejaars plantuien, met uitzondering van enkele percelen die al waren vernietigd, maar door de betrokken ondernemingen zijn ondergebracht in de Afspraak.

103. In de administraties van Maas en Steketee zijn verschillende documenten aangetroffen waaruit blijkt hoeveel hectare eerstejaars plantuien ieder voor zich heeft vernietigd of heeft laten vernietigen. Eén van deze documenten, aangetroffen in de administratie van Steketee, wordt hieronder weergegeven⁸¹:

Bedrijf	Teler	Perceel	Plaats	Soort	Oppervl
T.O.P. BV				Stuttgarter Riesen	7,3
T.O.P. BV				Stuttgarter Riesen	3,7
T.O.P. BV				Stuttgarter Riesen	4,2
T.O.P. BV				Stuttgarter Riesen	7,6
T.O.P. BV				Stuttgarter Riesen	2,3
T.O.P. BV				karmen	3,6
T.O.P. BV				Stuttgarter Riesen	6,1
T.O.P. BV				Stuttgarter Riesen	4,4
T.O.P. BV	18 ha voor rekening van Maas				41,0
Kesselaar BV				Stuttgarter Riesen	10,6
Kesselaar BV	5,5 ha via Steketee				10,6
Maas Kruiningen BV				Stuttgarter Riesen	4,0
Maas Kruiningen BV	18 ha via T.O.P.				4,0
Mosselman BV				Stuttgarter Riesen	7,0
Mosselman BV				Stuttgarter Riesen	4,5
Mosselman BV				Stuttgarter Riesen	5,7
Mosselman BV				Stuttgarter Riesen	1,6
Mosselman BV				Stuttgarter Riesen	0,9
Mosselman BV				Stuttgarter Riesen	0,9
Mosselman BV				Stuttgarter Riesen	0,9
Mosselman BV				Stuttgarter Riesen	1,0
Mosselman BV					22,1
Steketee Yerseke BV				Stuttgarter Riesen	7,25
Steketee Yerseke BV				Stuttgarter Riesen	0,60
Steketee Yerseke BV				Stuttgarter Riesen	0,13
Steketee Yerseke BV				Stuttgarter Riesen	5,80
Steketee Yerseke BV				Stuttgarter Riesen	15,68
Steketee Yerseke BV	5,6 ha voor rekening van Kesselaar			Sturon	5,00
Steketee Yerseke BV	5,0 ha (deels) voor rekening van TOP/RIJK				34,6
Agpro Onions BV				Sturon	0,47
Agpro Onions BV				Stuttgarter Riesen	0,87
Agpro Onions BV				Stuttgarter - Karmen	0,77
Agpro Onions BV				Stuttgarter Riesen	2,59
Agpro Onions BV				Stuttgarter Riesen	4,15
Agpro Onions BV				Stuttgarter Riesen	1,14
Agpro Onions BV					9,96
Rijk Onion Sets	5,0 ha via TOP				0,00
					0,00
					0,00
					128,16

⁸¹ Zie dossierstuk 6987_1/115, nr. 1037 (recentste versie), aangetroffen bij Steketee Yerseke. Zie tevens 6987_1/115, nr. 1070, aangetroffen bij Maas Kruiningen en nrs. 1036 en 1158, p. 3, aangetroffen bij Steketee Yerseke.

104. De heer [vertrouwelijk] van Steketee Yerseke heeft over dit document verklaard:

*“Dit is een overzicht van wat er uiteindelijk door iedere onderneming is gefreesd. Zo heeft TOP klaarblijkelijk 41 hectare gefreesd en 18 hectare voor Maas”.*⁸²

105. Uit het overzicht blijkt dat door of in naam van, zoals daarin vermeld, TOP Onions Sets B.V., Maas Kruiningen B.V., Mosselman B.V., Steketee Yerseke B.V. en Agpro Onions B.V. en Rijk onion sets hectaren in Nederland zijn vernietigd. TOP Cultures France s.a.r.l. en Handelmaatschappij Kesselaar hebben Franse percelen vernietigd en in de Afspraak ondergebracht.

106. Het frezen in naam van een andere onderneming werd binnen de Afspraak vaker gedaan, zo blijkt uit de verklaring van de heer [vertrouwelijk] van Maas Kruiningen:

*“Volgens mij zijn er nog onderlinge afspraken gemaakt dat de één ging freezezen voor de anderen en die kreeg er weer uitjes voor terug”.*⁸³

107. Ook uit door betrokkenen afgelegde verklaringen volgt dat de betrokken ondernemingen in 2009 daadwerkelijk eerstejaars plantuien hebben vernietigd. Zo heeft de heer [vertrouwelijk] van Handelmaatschappij Kesselaar verklaard:

*“Wijzelf hebben ongeveer 20% van 100 hectare vernietigd, dus 20 hectare, in Frankrijk”.*⁸⁴

108. De heer [vertrouwelijk] van Maas Kruiningen heeft verklaard dat hij zelf twee percelen heeft laten vernietigen, de andere hectares heeft TOP voor Maas Kruiningen gefreesd.⁸⁵ Ook de heer [vertrouwelijk] van TOP heeft verklaard dat TOP percelen heeft vernietigd.⁸⁶

109. Uit een fax van de heer [vertrouwelijk] aan de heer [vertrouwelijk] blijkt dat Agpro Onions 9,96 hectare plantuien heeft laten vernietigen.⁸⁷ Desgevraagd heeft de heer [vertrouwelijk] bevestigd dat deze fax inderdaad ziet op het door Agpro Onions vernietigde areaal:

*“Dit document heb ik zelf opgesteld. Op dit document staat hoeveel ik vernietigd heb”.*⁸⁸

Het in de fax vermelde aantal vernietigde hectares komt overeen met het getal dat voor Agpro Onions in de lijst met vernietigde percelen is opgenomen.

110. In een versie van het schema met daarop de te vernietigen percelen, dat is aangetroffen in de administraties van Maas Kruiningen en Steketee Yerseke⁸⁹, wordt geen melding gemaakt van

⁸² Verklaring [vertrouwelijk] van Steketee Yerseke, dossierstuk 6987_3/13, p. 5.

⁸³ Verklaring [vertrouwelijk] van Maas Kruiningen, 6987_7/14, p. 5. Zie ook 6987_1/115, nr. 1021, p. 10.

⁸⁴ Verklaring [vertrouwelijk] van Handelmaatschappij Kesselaar, 6987_6/7, p. 5.

⁸⁵ Verklaring [vertrouwelijk] van Maas Kruiningen, 6987_7/14, p. 6.

⁸⁶ Verklaring [vertrouwelijk] van TOP, 6987_2/8, p. 3.

⁸⁷ Dossierstuk 6987_1/115, nr. 1058, p. 3.

⁸⁸ Verklaring [vertrouwelijk] van Agpro Onions, 6987_8/2, p. 5.

⁸⁹ Dossierstuk 6987_1/115, nr. 1070, aangetroffen bij Maas Kruiningen en nrs. 1036 en 1158, p. 3, aangetroffen bij Steketee Yerseke.

gefreesde hectaren naast de naam van Rijk onion sets. Uit verschillende bewijsstukken blijkt echter dat in naam van Rijk onion sets percelen zijn vernietigd door Steketee Yerseke. Dit blijkt ten eerste uit hetgeen de heer [vertrouwelijk] hierover heeft verklaard:

*“Op de vraag wie er gefreesd hebben, kan ik u verklaren dat dit Steketee (deels voor Rijk, Kesselaar en [vertrouwelijk]), Mosselman, Maas, TOP, Kesselaar en Agpro [toevoeging NMa: zijn]”.*⁹⁰

111. Voorts blijkt uit een fax van Steketee Yerseke aan de Naktuinbouw van 1 juli 2009 dat Steketee Yerseke heeft vernietigd voor Rijk onion sets.⁹¹ In deze fax geeft de heer [vertrouwelijk] aan dat hij vijf hectare extra laat vernietigen bij een van zijn telers. Deze vernietiging is vervolgens verwerkt in het meest recente overzicht met vernietigde percelen.⁹² Ten opzichte van de voorgaande versie van het schema, staan in de meest recente versie van het schema, dat in randnummer 103 is weergegeven, bij de naam van Steketee Yerseke twee extra regels en is tevens bij de naam van Rijk onion sets een regel toegevoegd. Uit de twee extra regels bij de naam van Steketee Yerseke, blijkt dat bij teler [vertrouwelijk] 5 hectare Sturon is vernietigd en voorts dat deze 5 hectare (deels) voor “TOP/Rijk” zijn gefreesd. Bovendien bevat deze versie van het schema bij de naam Rijk onion sets, de tekst “5,0 ha via TOP”.
112. De heer [vertrouwelijk] heeft dit nieuwe overzicht, waarin de vernietiging voor Rijk onion sets is verwerkt op 13 juli 2009 aan de heer [vertrouwelijk] gestuurd.⁹³
113. De betrokken ondernemingen hebben zich bij de uitvoering van de Afspraak niet laten leiden door de stand van de plantuien op het land. Uit verschillende documenten en verklaringen blijkt dat de betrokken ondernemingen bij de uitvoering van de Afspraak, naast ziek gewas, tevens percelen plantuien met een lage te verwachten opbrengst en ander gezond gewas hebben vernietigd.
114. Zo geeft de heer [vertrouwelijk] in een e-mail van 25 mei 2009 aan de heer [vertrouwelijk] aan:
- “Ik realiseer me natuurlijk heel goed, dat het waarschijnlijk hooguit 10-20ha. mindere betreft en dat andere percelen die je zou freesen gewoon momenteel goed staan!”*⁹⁴
115. Eén van de landbouwers die de heer [vertrouwelijk] heeft benaderd om plantuien te vernietigen geeft in een e-mail van 17 juni 2009 aan: *“Het gaat tegen mijn hoedanigheid als landbouwer in om een gezonde teelt waaraan reeds aanzienlijke kosten en werk zijn besteed, zomaar te vernietigen. Ik heb begrip voor de marktsituatie en sta dan ook open voor gepaste maatregelen. Eén en ander mits een gepaste vergoeding”.*⁹⁵

⁹⁰ Verklaring [vertrouwelijk] van Steketee Yerseke, 6987_3/13, p. 4-5.

⁹¹ Dossierstuk 6987_1/115, nr. 1082 p. 15-24, fax d.d. 1 juli 2009.

⁹² Dossierstuk 6987_1/115, nr. 1037, e-mail d.d. 13 juli 2009.

⁹³ Dossierstuk 6987_1/115, nr. 1037.

⁹⁴ Dossierstuk 6987_1/115, nr. 1169, p. 1.

⁹⁵ Dossierstuk 6987_1/115, nr. 1194, p. 1.

116. De heer [vertrouwelijk] heeft verklaard dat het de expliciete bedoeling van de betrokken ondernemingen was om gezond gewas te vernietigen:

*“Het idee was om in 2009 ongeveer 100 hectare gezond gewas te vernietigen (...)”.*⁹⁶

117. De heer [vertrouwelijk] van Rijk onion sets heeft, toen hem werd gevraagd of de Naktuinbouw op de hoogte was van het feit dat gezond gewas is vernietigd, verklaard:

*“Ik neem aan dat zij daar wel van op de hoogte waren. De keuringen hadden namelijk nog niet plaatsgevonden. Die keuringen worden altijd in juli of augustus verricht. Dus het kon niet om afgekeurde plantuien gaan. (...) Zelf heb ik nooit meegemaakt dat een perceel moest worden vernietigd. Vernietiging zou nodig kunnen zijn vanwege witrot. Het gaat daarbij echter telkens om kleine oppervlaktes. (...) Ik heb echter nog nooit gehoord dat een heel perceel moest worden vernietigd, ook niet bij anderen. Het is vreemd als er meer dan 5% moet worden vernietigd”.*⁹⁷

118. Ook de heer [vertrouwelijk] heeft verklaard dat de betrokken ondernemingen gezond gewas hebben vernietigd onder de Afspraak:

*“Ik neem aan dat de Nakt wel weet dat er gezonde plantuien vernietigd zijn. Ze zijn daar niet gek”.*⁹⁸

119. Ten slotte heeft ook de heer [vertrouwelijk] van de Naktuinbouw verklaard dat mogelijk gezond gewas is vernietigd:

*“Waarschijnlijk zijn sommige percelen gefreesd en andere doodgespoten. De reden hiervoor weet ik niet. Maar niet door ziekte. Het zou kunnen dat het gezond gewas was”.*⁹⁹

120. De betrokken ondernemingen hebben de vernietigde percelen bij de Naktuinbouw ingetrokken, zodat deze niet in de teeltoverzichten zouden verschijnen. Uit verschillende documenten blijkt dat de betrokken ondernemingen, met uitzondering van Rijk onion sets, op verzoek van de heer [vertrouwelijk] van Steketee Yerseke en de heer [vertrouwelijk] van Maas Kruiningen, aan de Naktuinbouw bevestiging van de intrekking van hun percelen hebben gevraagd.¹⁰⁰

121. In antwoord op de verzoeken die de betrokken ondernemingen vervolgens deden, heeft de Naktuinbouw aan elke onderneming afzonderlijk bevestigd dat de vernietigde percelen voor de keuring zijn ingetrokken, en derhalve niet meer in de totaalcijfers van de Naktuinbouw werden meegenomen. Een voorbeeld van een dergelijke bevestiging wordt hieronder weergegeven:

---

⁹⁶ Verklaring [vertrouwelijk] van Agpro Onions, 6987_8/2, p. 4.

⁹⁷ Verklaring [vertrouwelijk] van Rijk onion sets, 6987_9/4, p. 7-8.

⁹⁸ Verklaring [vertrouwelijk] van Handelmaatschappij Kesselaar, 6987_6/7, p. 8.

⁹⁹ Verklaring [vertrouwelijk] van de Naktuinbouw, 6987_1/20, p. 6.

¹⁰⁰ Dossierstuk 6987_1/115, nrs. 1162 en 1021, p. 9.

c.c. RFo, DS, , Ema, HOo

naktuinbouw

A.C. Mosselman B.V.
Postbus 2
4416 ZG KRUININGEN

Ons kenmerk
TAG/TKe09-0764
Behandeld door

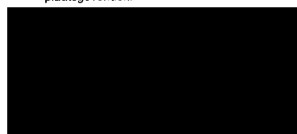
Doorkiesnummer

Uw kenmerk

Datum
3 juli 2009

Geachte dames en heren,

Hierbij bevestigen wij de ontvangst van de informatie van uw bedrijf betreffende voor de keuring ingetrokken, en zoals door u vermeldt, vernietigde percelen voor de eerstejaars plantuienproductie. Naktuinbouw is nog niet in de gelegenheid te controleren of vernietiging ook daadwerkelijk heeft plaatsgevonden.

7,00 ha	Stuttgarter Riesen
4,50 ha	Stuttgarter Riesen
5,70 ha	Stuttgarter Riesen
1,80 ha	Stuttgarter Riesen
0,75 ha	Stuttgarter Riesen
0,78 ha	Stuttgarter Riesen
0,80 ha	Stuttgarter Riesen
1,00 ha	Stuttgarter Riesen

Wij vertrouwen erop u hiermee van dienst te zijn geweest.

Hoogachtend,

Teammanager Groentegewassen

Naktuinbouw - Quality in Horticulture

Sotaweg 22, Postbus 40
2370 AA Roelofarendsveen
The Netherlands
Tel +31 (0)71 332 62 62
Fax +31 (0)71 332 63 63
E-mail: info@naktuinbouw.nl
www.naktuinbouw.com

122. De heer [vertrouwelijk] van Steketee Yerseke verzamelde, op voorstel van de heer [vertrouwelijk] van Maas Kruijningen, alle bevestigingen van de Naktuinbouw van vernietigde en ingetrokken percelen. De bij de Afspraak betrokken ondernemingen hebben daartoe de door de Naktuinbouw aan hen verstrekte bevestiging(en) aan de heer [vertrouwelijk] gestuurd.¹⁰¹ Vervolgens is op een bijeenkomst op 4 juli 2009, ten kantore van TOP, door de betrokken ondernemingen gesproken over de intrekking van de bij de Naktuinbouw aangemelde percelen.¹⁰²

123. Na de publicatie van de Naktuinbouw-cijfers van totaal ingezaaid areaal eerstejaars plantuien voor oogstjaar 2009, rond half juni 2009, bleek dat deze cijfers (aanzienlijk) afweken van de cijfers die door de betrokken ondernemingen waren uitgewisseld ten behoeve van de Afspraak: de overzichten van de Naktuinbouw lieten een kleinere krimp zien dan door de betrokken ondernemingen werd verwacht en beoogd. In plaats van de besproken krimp van circa 330 hectare bleek dat er een krimp van 103 hectare was gerealiseerd ten opzichte van 2008.¹⁰³

¹⁰¹ [vertrouwelijk] heeft de bevestigingen in de periode 19 juni 2009 tot en met 6 juli 2009 ontvangen. Zie dossierstuk 6987_1/115, nrs. 1058, p. 5 t/m 13 en 1142.

¹⁰² Dossierstuk 6987_1/115, nrs. 1162, 1095, 1137, 1178, 1029 ([vertrouwelijk]), 1153 ([vertrouwelijk]), 1053 (Kesselaar).

¹⁰³ Zie dossierstuk 6987_1/115, nr. 1038, p. 3 (fax Maas Kruijningen aan de Naktuinbouw), tevens aangetroffen bij A.C. Mosselman (nr. 1077) en bij de Naktuinbouw (nr. 1191, p. 15 en 16).

124. Het verschil tussen de cijfers die door de Naktuinbouw werden gepubliceerd en de cijfers die door de betrokken ondernemingen werden verwacht, leidde tot onrust binnen de groep betrokken ondernemingen. De betrokken ondernemingen hebben vervolgens, tijdens een bijeenkomst op 17 juli 2009,¹⁰⁴ getracht te achterhalen wat de oorzaak voor deze afwijking was. Vervolgens heeft de heer [vertrouwelijk] van Maas Kruiningen de Naktuinbouw verzocht een overzicht te verstrekken van een lijst met keuringsnummers (hierna: KNO's) van de Stuttgarterteelt in 2008, teneinde deze te kunnen vergelijken met de door de betrokken ondernemingen opgestelde lijst van vernietigde hectaren. De heer [vertrouwelijk] heeft de Naktuinbouw specifiek om de KNO's van Stuttgarter gevraagd, zo is te lezen in zijn e-mail aan de heer [vertrouwelijk] van de Naktuinbouw:

*“Het gaat in feite om de Stuttgarter, de overige soorten lijken een eind overeen te komen, met wat we dachten dat er was”.*¹⁰⁵

125. De Naktuinbouw heeft vervolgens geweigerd een lijst met KNO's te verstrekken, omdat deze gegevens niet openbaar waren. Dit blijkt uit een faxbericht van [vertrouwelijk] van Maas Kruiningen aan [vertrouwelijk] van Steketee Yerseke:

*“Zojuist heb ik een moeizaam gesprek gehad met [vertrouwelijk]. Hij kan geen lijst maken met alle kno. nrs van Stuttg. zoals door mij voorgesteld, want die gegevens mag hij niet openbaar maken!”*¹⁰⁶

126. Dat de teeltgegevens bedrijfsvertrouwelijk waren, wordt bovendien bevestigd door een verklaring van de heer [vertrouwelijk] van Rijk onion sets, waarin hij aangeeft:

*“Ik ben bij meerdere vergaderingen aanwezig geweest. Meerdere vergaderingen waren nodig om dat je om te kunnen krimpem eerst moet weten hoeveel hectare iedereen heeft. Dat laatste is het grote geheim in de markt”.*¹⁰⁷

127. Om tot een goed beeld te komen van het daadwerkelijk geteelde areaal, heeft de heer [vertrouwelijk] vervolgens zowel bij de betrokken ondernemingen, als bij niet bij de Afspraak betrokken concurrenten teeltgegevens van het ras Stuttgarter voor teeltjaar 2008 en 2009 opgevraagd. De betrokken ondernemingen en de niet-betrokken concurrenten hebben hun individuele teeltgegevens voor het ras Stuttgarter voor 2009 aan de heer [vertrouwelijk] verstrekt, zonder deze gegevens door de Naktuinbouw te laten controleren. [vertrouwelijk] heeft de ondernemingen verzocht hun individuele teeltgegevens voor het ras Stuttgarter van 2008 door de Naktuinbouw te laten controleren aan de hand van de bij de Naktuinbouw bekende KNO's, en ze vervolgens aan hem te verstrekken.¹⁰⁸

¹⁰⁴ Dossierstuk 6987_1/115, nrs. 1054, 1079, p. 9, 1028 en 1150.

¹⁰⁵ Dossierstuk 6987_1/115, nr. 1038, p. 3 (fax Maas Kruiningen aan de Naktuinbouw), tevens aangetroffen bij A.C. Mosselman (nr. 1077) en bij de Naktuinbouw (nr. 1191, p. 15).

¹⁰⁶ Dossiernummer 6987_1/115, nr. 1014, p. 7.

¹⁰⁷ Verklaring [vertrouwelijk] van Rijk onion sets, 6987_9/4, p. 4.

¹⁰⁸ Zie bijvoorbeeld dossierstuk 6987_1/115, nr. 1013, p. 3.

128. De heer [vertrouwelijk] van Maas Kruiningen heeft hierover verklaard:

*“(..), iedereen was dus ontstemd toen de Nactcijfers uitkwamen. Ik heb gezegd dat ik alles wilde controleren en dat ik daarvoor de KNO cijfers nodig had. Ik had niet verwacht dat iedereen die aan mij zou geven. Maar juist omdat iedereen ontstemd was, en ook omdat iedereen wist dat ik ter goeder trouw was, gaf toch iedereen die informatie aan mij. Zij gaven informatie van het jaar ervoor en van wat er dat jaar geteeld werd (dus 2008 en 2009). Zelfs bedrijven die niet mee hebben gedaan met vernietigen, hebben cijfers gedeeld”.*¹⁰⁹

129. Ook de heer [vertrouwelijk] van Steketee Yerseke heeft hierover verklaard:

*“De Nactcijfers dienden als controlemiddel om te zien of iedereen zich aan zijn afspraak had gehouden ten aanzien van het freesen. [...] Op basis van de Naktuinbouw-statistieken is er toen gecontroleerd wat het verschil daadwerkelijk was”.*¹¹⁰

130. Uit door de NMa bij de Naktuinbouw opgevraagde documentatie blijkt dat de betrokken ondernemingen inderdaad een overzicht van de door ieder van hen in 2008 geteelde hectares Stuttgarter ter controle aan de Naktuinbouw hebben voorgelegd en dat de Naktuinbouw de betrokken ondernemingen de gecontroleerde lijsten heeft teruggestuurd.¹¹¹

131. De heer [vertrouwelijk] van Maas Kruiningen heeft vervolgens aan de hand van de verzamelde gegevens een overzicht opgesteld, getiteld ‘*lijstje met vergelijking teelt van Stuttgarter tussen 2008 en 2009*’.¹¹² Dit overzicht is op verschillende momenten aangevuld, op basis van nieuw aangeleverde informatie van de betrokken ondernemingen. Zo blijkt uit een fax van 13 augustus 2009, die de heer [vertrouwelijk] aan de heer [vertrouwelijk] heeft gestuurd, dat alle betrokken ondernemingen, met uitzondering van de heer [vertrouwelijk], hun teeltcijfers voor het ras Stuttgarter aan de heer [vertrouwelijk] hebben doorgegeven.¹¹³ Eén van de eerste versies van dit overzicht is hierna weergegeven:

¹⁰⁹ Verklaring [vertrouwelijk] van Maas Kruiningen, 6987_7/14, p.6.

¹¹⁰ Verklaring [vertrouwelijk] van Steketee Yerseke, 6987_3/13, p.5.

¹¹¹ Dossierstuk 6987_1/115, nr. 1191: Rijk onion sets, p. 3 t/m 5; Handelmaatschappij Kesselaar p. 6 en 7; Maas Kruiningen p. 8 en 9; Agpro Onions p. 10 t/m 12; TOP p. 17 en 18; A.C. Mosselman p. 27 en 28; Steketee Yerseke p. 29 t/m 31.

¹¹² Dossierstuk 6987_1/115, nr. 1014, p.1. Fax van Maas Kruiningen aan Steketee Yerseke. Zie ook “*Lijstje met vergelijking teelt van Stuttgarter tussen 2008 en 2009*”, dossierstuk 6987_115, nrs. 1099, p. 31, 1099, p. 29, 1014, p. 3, 1099, p.23, 1014, p. 13, 1014, p.1, 1099, p. 33, 1099, p. 7, 1013, p. 9, 1013, p. 11, 1013, p. 3, 1008, 1023, 1012, 1007, 1080, p. 5, 1048, p. 3, 1009, 1114, 1166 en 1191, p. 35.

¹¹³ Dossierstuk 6987_115, nr. 1007.

lijstje met vergelijking teelt van Stuttgarter tussen 2008 en 2009

	2008	2009	MINDER
AGPRO			36,3
Boeren N. Bvld.			2,4 Agpro verwerkt
KESSELAAR			23,6
MAAS			30,1
MOSELMAN			21,2
RIJK			0 GRAAG NOG UW INFO.
STEKETEE			44,5 0 GRAAG NOG UW INFO.
TOP			83,3
TOTAAL	933	691,6	196,9 241,4

als we dit lijstje allemaal invullen, dan weten we meer!

We kunnen dat later dan a.d.h. van kno. nrs verantwoorden indien nodig!

Op dit moment, is van belang, dat we na vernietiging van percelen, inzicht krijgen hoeveel we als groep nu minder hebben!

Te uwer informatie, delen we mede, dat MAAS in verhouding veel gekrompen is, in andere soorten, dan Stuttgarter.

Indien nodig, zal ik dat overleggen a.d.h. van kno.nrs.

S.v.p. afronden op 1 decimaal! MAAS had vorig jaar ha. en nu ha.

Uitjes die door boeren worden geteeld en door u verwerkt, meetellen!!

Graag uw reactie! Van sommige bedrijven, heb ik reeds de informatie, dus ook al verwerkt in deze lijst!

Graag de bedrijven w.v. geen gegevens zijn, invullen en naar MAAS faxen!

Als dit jaar dan zou kloppen, zoals Bruin stelt, dan klopt vorig jaar niet!

Noord Beveland wist uit zijn hoofd, maar wat vorig jaar geteeld is en dit jaar heb ik niet, maar dat kan later altijd worden Ingevuld!

Kesselaar heeft de opgave gedaan volgens eigen berekening, dus dat zou iets kunnen afwijken, die van Maas en Agpro is wel volgens kno NAKT!

Graag z.s.m. uw reactie, zodat ik de lijst kan afmaken en me weer kan melden bij NAKT! Liefst dan wel onderbouwd met kno nrs.

Groeten,

ps; Steketee en Rijk vanmorgen graag informatie aanleveren

132. In het overzicht zijn, naast de namen van de betrokken ondernemingen, drie kolommen opgenomen: in de eerste kolom staat de teelt van Stuttgarter in 2008 per onderneming, in de tweede kolom is de individuele Stuttgarterteelt van 2009 opgenomen. Ten slotte is een kolom opgenomen waarin de teelt van 2008 wordt vergeleken met die van 2009.

133. Uit deze door de heer [vertrouwelijk] verzamelde cijfers werd duidelijk dat er verschil zat tussen het bij de Naktuinbouw aangemelde areaal en het daadwerkelijk geteelde areaal. De heer [vertrouwelijk] heeft op 2 september 2009 een fax aan de Naktuinbouw gestuurd waarin

hij de Naktuinbouw vraagt na te gaan “*wat er aan de hand is*”.¹¹⁴ In een poging meer duidelijkheid te krijgen over deze discrepantie heeft de heer [vertrouwelijk] in deze fax vermeld dat “*alle deelnemende bedrijven*” toestemming hebben gegeven om de gegevens van de individuele ondernemingen ter controle aan de heer [vertrouwelijk] te verstrekken. Uit het antwoord van de Naktuinbouw van 4 september 2009¹¹⁵ blijkt dat de heer [vertrouwelijk] de verzamelde informatie met betrekking tot de Stuttgarterteelt in 2008 aan de Naktuinbouw heeft verstrekt.¹¹⁶

134. Na de uitwisseling van de teeltcijfers van het ras Stuttgarter voor 2008 en 2009 heeft op 25 september 2009 nog één bijeenkomst plaatsgevonden, ten kantore van TOP, om verder te praten over het beperken van het gezamenlijk aanbod aan eerstejaars plantuien. Uit verschillende documenten en verklaringen blijkt dat vertegenwoordigers van alle betrokken ondernemingen daarbij aanwezig waren.¹¹⁷

135. In eerste instantie stond deze laatste bespreking gepland voor 23 september, later is deze op verzoek van de heer [vertrouwelijk] van TOP verplaatst naar 25 september.¹¹⁸ Uit verschillende e-mails van vertegenwoordigers van de betrokken ondernemingen, blijkt dat zij allemaal hebben bevestigd op deze nieuw vastgestelde datum aanwezig te zullen zijn.¹¹⁹

136. De heer [vertrouwelijk] van Steketee Yerseke heeft de uitnodigingen voor de bijeenkomst verstuurd.¹²⁰ Dat het initiatief voor deze bijeenkomst bij de heer [vertrouwelijk] lag blijkt tevens uit de verklaring van de heer [vertrouwelijk] van Handelmaatschappij Kesselaar:

*“[vertrouwelijk] was niet de initiatiefnemer van deze bijeenkomsten. De man die het initiatief nam was waarschijnlijk degene die de uitnodigingen heeft verstuurd: [vertrouwelijk]”.*¹²¹

137. Tijdens deze bijeenkomst is door de betrokken ondernemingen onder meer gesproken over de vernietiging van het reeds ingezaaide areaal van 2009 en over een mogelijke voortzetting van de besprekingen om het gezamenlijk in te zaaien areaal voor 2010 af te stemmen. Een aantal vertegenwoordigers van de betrokken ondernemingen heeft verklaard dat tijdens deze bijeenkomst inderdaad is gesproken over een voorstel om te krimpen maar dat dit voorstel op niets is uitgelopen. Dit zal in de navolgende randnummers worden uiteengezet.

138. Bij TOP¹²² en Steketee Yerseke¹²³ is de agenda voor deze bijeenkomst aangetroffen. In de agenda voor de bijeenkomst wordt verwezen naar bijlagen. Deze bijlagen zijn tevens in de administratie van TOP en Steketee Yerseke aangetroffen.¹²⁴ Bij het agendapunt ‘Areaal 2010’

¹¹⁴ Dossierstuk 6987_115, nr. 1191, p. 34.

¹¹⁵ Dossierstuk 6987_115, nr. 1191, p. 32-33.

¹¹⁶ Dossierstuk 6987_115, nr. 1191, p. 35 “*Lijstje met vergelijking teelt van Stuttgarter tussen 2008 en 2009 - Alleen [vertrouwelijk] ontbreekt nog!*”

¹¹⁷ Verklaring [vertrouwelijk] van Rijk onion sets 6987_9/4, p. 6 en 7, [vertrouwelijk] van Maas Kruiningen 6987_7/14, p. 7, [vertrouwelijk] van Steketee Yerseke 6987_3/13, p. 6, [vertrouwelijk] van TOP 6987_2/8, p. 4, [vertrouwelijk] van A.C. Mosselman 6987_4/14, p. 6, [vertrouwelijk] van Handelmaatschappij Kesselaar 6987_6/7, p. 7.

¹¹⁸ Dossierstuk 6987_115, nr. 1151.

¹¹⁹ Dossierstuk 6987_115, nrs. 1167, 1182, 1097, 1034, 1173 en 1056.

¹²⁰ Zie onder meer dossierstuk 6987_1/115, nrs. 1031, 1165, 1167 en 1033 (e-mails van [vertrouwelijk] aan de andere betrokken ondernemingen).

¹²¹ Verklaring [vertrouwelijk] van Handelmaatschappij Kesselaar, 6987_6/7, p. 7.

¹²² Dossierstuk 6987_115, nr. 1057, p. 1.

¹²³ Dossierstuk 6987_115, nr. 1010, p. 2.

¹²⁴ Dossierstuk 6987_115, nrs. 1011 en 1048.

Openbaar

wordt verwezen naar bijlage 5, waarin een voorstel wordt gedaan om met betrekking tot Stuttgarter in oogstjaar 2010 met 15 % te krimpen ten opzichte van 2008. Dit voorstel is tot stand gekomen op basis van de eerder door betrokken ondernemingen uitgewisselde bedrijfsvertrouwelijke informatie over de oogstjaren 2008 en 2009.

139. Uit de verklaring van de heer [vertrouwelijk] van Rijk onion sets blijkt dat tijdens deze bijeenkomst is gesproken over een voorstel om te krimpen:

"Tijdens de laatste vergadering, in september 2009, was er een agenda voor het overleg. De vergadering ging vooral over de krimp en er was een verhaal van dat ze eerst met zijn vijven om tafel hadden gezeten en dat ze het niet ze lukte om de benodigde krimp voor elkaar te krijgen. Daarom zijn wij en Agpro er op een gegeven moment bij gevraagd. Ten tijde van de vergadering in september 2009 was het omliepen al gebeurd. Het ging op de vergadering om het laten krimpen van de markt".¹²⁵

140. Ook de heer [vertrouwelijk] heeft verklaard dat tijdens deze bijeenkomst is gesproken over het laten krimpen van de markt:

"Ja er is inderdaad gesproken over dat het gezonder is voor de markt om te gaan krimpen. Het zou inderdaad kunnen dat er gestemd zou zijn over krimpen, en ik heb toen gezegd dat als iedereen het zou doen, ik ook zou meedoen. Ik wist toen al dat het toch niet zou lukken. Ik heb toen ook gezegd dat ik dacht dat het niet haalbaar was, maar dat het wel van belang was dat iedereen het zou doen".¹²⁶

141. In zijn verklaring heeft de heer [vertrouwelijk] van Agpro Onions aangegeven aanwezig te zijn geweest op een bijeenkomst waar over een voorgenomen krimp is gesproken en dat deze niet succesvol was: *"Over krimp is wel gesproken, maar dit kwam nooit van de grond".¹²⁷* Aangezien de besprekingen met betrekking tot een krimp voor teeltjaar 2009 nu juist wel van de grond zijn gekomen, hetgeen de heer [vertrouwelijk] niet bestrijdt, moet deze opmerking slaan op de bijeenkomst van 25 september 2009, waar de poging tot afstemming ten aanzien van het teeltjaar 2010 is gestrand.

142. De heer [vertrouwelijk] van Rijk onion sets en de heer [vertrouwelijk] van Handelmaatschappij Kesselaar hebben op de bijeenkomst van 25 september 2009 aangegeven niet verder te willen spreken over een beperking van hun gezamenlijke aanbod eerstejaars plantuien. Dit blijkt uit hun verklaringen. De heer [vertrouwelijk] heeft hierover verklaard:

"Toen zaten we tijdens de laatste vergadering in september 2009 allemaal aan een lange tafel bij TOP en iedereen "ja" moest zeggen op de vraag of ze zouden krimpen. Iedereen zei "ja", maar van [vertrouwelijk] zei er één, [vertrouwelijk], dat hij het niet zag zitten. Ik zei vervolgens ook dat ik het niet zag zitten".¹²⁸

¹²⁵ Verklaring [vertrouwelijk] van Rijk onion sets, 6987_9/4, p. 6.

¹²⁶ Verklaring [vertrouwelijk] van A.C. Mosselman, 6987_4/14, p. 8.

¹²⁷ Verklaring [vertrouwelijk] van Agpro Onions, 6987_8/2, p. 5.

¹²⁸ Verklaring [vertrouwelijk] van Rijk onion sets, 6987_9/4, p. 7.

Openbaar

143. Ook de heer [vertrouwelijk] heeft verklaard dat op deze bijeenkomst over krimp voor 2010 is gesproken en dat hij op die bijeenkomst heeft aangegeven niet verder te willen spreken over een te bewerkstelligen krimp voor oogstjaar 2010:

*“Ja dat was ik bij. Ik heb toen aangegeven te willen stoppen. Ze hadden het tijdens de vergadering over krimpen, in de termen van minder te zaaien”.*¹²⁹

144. De heer [vertrouwelijk] van Maas Kruidingen heeft bevestigd dat de bijeenkomst op niets is uitgelopen:

“Het was een waardeloze bijeenkomst want iedereen wilde weten wie er illegaal had geteeld en wie verantwoordelijk was voor het debacle. Een van ons, degene met veel illegale teelt wilde nog kijken of we afspraken konden maken over volgend jaar. Dit ging echter niet door.”

145. Uit diverse documenten blijkt dat de ondernemingen TOP, Maas Kruidingen, Steketee Yerseke en A.C. Mosselman, met uitzondering van Agpro Onions, Rijk onion sets en Handelmaatschappij Kesselaar, ook na de bijeenkomst van 25 september 2009 hebben getracht tot afstemming te komen over een beperking van het in te zaaien areaal voor teeltjaar 2010. In de periode tussen de (laatste) bijeenkomst van 25 september en 12 oktober 2009 hebben deze ondernemingen gecommuniceerd over een mogelijke beperking van hun gezamenlijke aanbod eerstejaars plantuien voor teeltjaar 2010.¹³⁰ Dit blijkt onder meer uit een e-mail die de heer [vertrouwelijk] van Steketee Yerseke op 12 oktober heeft verstuurd aan de heren [vertrouwelijk] van TOP, de heer [vertrouwelijk] van A.C. Mosselman, de heer [vertrouwelijk] van Maas Kruidingen en de heer [vertrouwelijk] van Agpro Onions. In deze e-mail vraagt de heer [vertrouwelijk]:

*“zullen we verder gaan zonder rijk en kesselaar?”*¹³¹

146. In reactie op de e-mail van de heer [vertrouwelijk] antwoordt de heer [vertrouwelijk] van A.C. Mosselman:

*“Hoe ?”*¹³²

147. De heer [vertrouwelijk] van Maas Kruidingen antwoordt aan de heer [vertrouwelijk]:

“Sorry, maar daar zie ik niets in! Hoop dat iedereen zijn verstand gebruikt met de teelt, maar verwacht het niet! Er zal volgend jaar weer wel teveel staan, maar ik weet niet hoe ik daar iets aan kan doen, in elk geval praten met een nog kleiner groepje, waar hooguit 1200 ha. in vertegenwoordigd is, dus 60% is m.i. te klein om het goed te doen! We weten nu allemaal dat

¹²⁹ Verklaring [vertrouwelijk] van Handelmaatschappij Kesselaar, 6987_6/7, p. 7.

¹³⁰ Dossierstuk 6987_1/115, nr. 1040, d.d. 30 september 2009 (aangetroffen bij Maas Kruidingen), ook aangetroffen bij Steketee Yerseke (nr. 1010, p. 10), TOP (nr. 1057, p. 3) en A.C. Mosselman (verklaring 6987_4/14, p. 7-8) en dossierstuk 6987_1/115, nr. 1035, e-mail [vertrouwelijk] aan TOP, Mosselman, Maas en [vertrouwelijk], aangetroffen bij TOP, en nr. 1190, aangetroffen bij Steketee Yerseke.

¹³¹ E-mail [vertrouwelijk] aan TOP, Mosselman, Maas en [vertrouwelijk], dossierstuk 6987_1/115, nr. 1035, aangetroffen bij TOP, en nr. 1190, aangetroffen bij Steketee Yerseke.

¹³² Dossierstuk 6987_1/115, nr. 1183.

*Kesselaar er minstens 200 ha. gaat telen, dus daar kan je rekening mee houden! Het spijt me, dat ik geen beter bericht voor je heb!*¹³³

148. Hoewel een tweetal krimpvoorstellen (met percentages van 20 % en 25 %) op basis van geïndividualiseerde totaalcijfers van het oogstjaar 2008 is aangetroffen in de administraties van Maas Kruidingen, Steketee Yerseke en TOP kan niet worden vastgesteld dat hierover door de ondernemingen is gecommuniceerd.¹³⁴
149. Uit verklaringen van de heer [vertrouwelijk] van Aggro Onions, de heer [vertrouwelijk] van Maas Kruidingen en de heer [vertrouwelijk] van Rijk onions sets blijkt dat de poging om het in te zaaien areaal voor teeltjaar 2010 af te stemmen in een vroeg stadium is gestrand.¹³⁵ De ten behoeve van de vernietiging voor teeltjaar 2009 uitgewisselde informatie bleek geen goede basis te zijn om tot afspraken voor de toekomst te komen. Bovendien was er na de bijeenkomst van 25 september 2009 geen vertrouwen meer tussen de betrokken ondernemingen.
150. Het uitstappen van de ondernemingen Rijk onion sets en Handelmaatschappij Kesselaar, in samenhang met het weggefallen vertrouwen tussen de overgebleven ondernemingen en het ontbreken van een controlesysteem, dat noodzakelijk was om de poging voor teeltjaar 2010 te laten slagen, heeft er toe geleid dat de betrokken ondernemingen hun voornemens om hun in te zaaien areaal af te stemmen niet hebben verwezenlijkt.
151. Uit het dossier blijkt dat de betrokken ondernemingen, met uitzondering van Aggro Onions, Rijk onion sets en Handelmaatschappij Kesselaar, na de laatste bijeenkomst hebben gezocht naar een gezamenlijke oplossing voor het door hen geconstateerde probleem van de overproductie, maar in dat kader niet hun individuele voornemens voor het voor teeltjaar 2010 in te zaaien areaal hebben afgestemd. Ook is de Raad niet gebleken dat de ondernemingen informatie over hun toekomstige zaaibeslissingen hebben uitgewisseld.

3.3 Zienswijzen betrokken ondernemingen en beoordeling door de Raad

Zienswijzen Rijk onion sets, A.C. Mosselman en Steketee Yerseke

152. *Rijk onion sets, A.C. Mosselman en Steketee Yerseke* hebben in hun zienswijzen gesteld dat de besprekingen over het beperken van het gezamenlijke areaal en de vernietiging zijn ingegeven door de wens om niet nog een jaar verlies te draaien en uien te moeten weggooiden. De betrokken ondernemingen hebben simpelweg om bedrijfseconomische redenen de koppen bij elkaar gestoken. Zij stellen dat zij hun (reeds ingezaaide) areaal hebben moeten verkleinen, om het aanbod, anders dan in voorgaande jaren, aan te laten sluiten op de vraag naar

¹³³ Dossierstuk 6987_1/115, nr. 1098.

¹³⁴ Zie dossierstuk 6987_1/115, nr. 1040, versie van 30 september 2009, en nr. 1041, versie van 9 oktober 2009, beide aangetroffen bij Maas Kruidingen. De versie van 9 oktober 2009 is tevens aangetroffen bij Steketee Yerseke (dossierstuk 6987_1/115, nr. 1010, p. 12) en TOP Onion Sets (dossierstuk 6987_1/115, nr. 1057, p. 5). [vertrouwelijk] geeft daarnaast in zijn verklaring aan bekend te zijn met dit document (Zie, 6987_4/14, p. 8). De versie van 30 september 2009 (in deze versie wordt nog een krimp van 20 % voorgesteld in plaats van 25 %) is tevens aangetroffen bij TOP Onion Sets (dossierstuk 6987_1/115, nr. 1057, p. 3), Steketee Yerseke (dossierstuk 6987_1/115, nr. 1010, p. 10) en Maas Kruidingen (dossierstuk 6987_1/115, nr. 1091, p. 5).

¹³⁵ Verklaring [vertrouwelijk] van Aggro Onions, 6987_8/2, p. 5, verklaring [vertrouwelijk] van Maas Kruidingen, 6987_7/14, p. 7, verklaring [vertrouwelijk] van Rijk onion sets, 6987_9/4, p. 7.

Openbaar

eerstejaars plantuinen. Deze ondernemingen betogen dat, voor zover is gesproken over het verkleinen van het areaal, dit uitsluitend gebeurde om te voorkomen dat de sector in de toekomst te kampen kreeg met een overschot.

153. *Rijk onions sets* heeft in haar zienswijze ontkend betrokken te zijn geweest bij het frezen van arealen. Zij heeft weliswaar erkend bij een aantal bijeenkomsten te zijn geweest, waar is gesproken over het terugbrengen van het gezamenlijk areaal, maar zij heeft nooit gehoor gegeven aan de oproep om reeds ingezaaid areaal te vernietigen.

154. *Rijk onion sets, A.C. Mosselman en Steketee Yerseke* stellen voorts dat de uitwisseling van het reeds ingezaaid areaal niet kan kwalificeren als een uitwisseling van concurrentiegevoelige informatie. Inschattingen van de betrokken ondernemingen over het aantal hectares dat geteeld wordt door de concurrenten kunnen zeer accuraat worden gemaakt vanwege het feit dat zij van elkaar weten welke velden worden gebruikt om eerstejaars plantuinen te telen. Het is voor concurrenten dus eenvoudig na te gaan hoeveel hectare concurrenten verbouwen.

Zienswijzen Agpro Onions, TOP en Maas Kruiningen en beoordeling daarvan door de Raad

155. *Agpro Onions, TOP en Maas Kruiningen* stellen dat de vernietigde percelen sowieso hadden moeten worden vernietigd. Maas, TOP en Agpro Onions hebben namelijk uitsluitend percelen vernietigd die door ziekten waren besmet, daarnaast zouden enkele percelen onverkoopbare oogst hebben opgeleverd vanwege waterschade. TOP, Maas Kruiningen en Agpro Onions hebben betoogd dat het om zieke en rotte arealen ging, waarvan de opbrengst de markt sowieso nooit zou hebben bereikt.

156. *TOP en Maas Kruiningen* geven in hun zienswijze aan dat de afspraak om een gedeelte van de reeds ingezaaide eerstejaars plantuinen te vernietigen alleen op Stuttgarter zag en niet op andere rassen. De betrokken ondernemingen hadden niet de intentie om de markt voor alle eerstejaars plantuinen te beïnvloeden.

157. *Agpro Onions* stelt dat de heer [vertrouwelijk] niet aanwezig is geweest op de bijeenkomst van 25 september 2009. Op basis van de verklaring van de heer [vertrouwelijk], noch op basis van de in het dossier aanwezige (andere) bewijsmiddelen kan worden vastgesteld dat [vertrouwelijk] die dag aanwezig was. De conclusie in het Rapport dat de heer [vertrouwelijk] wel aanwezig was op deze bijeenkomst is onjuist.

Oordeel Raad

158. *De Raad* volgt het betoog van *Rijk onion sets, A.C. Mosselman en Steketee Yerseke*, dat de betrokken ondernemingen hun gezamenlijk areaal hebben moeten terugbrengen om het aanbod aan eerstejaars plantuinen aan te laten sluiten op de vraag, niet. De Raad stelt vast dat de betrokken ondernemingen ieder voor zich (onafhankelijk van elkaar) hadden kunnen besluiten om minder in te zaaien of zelfs om reeds ingezaaid areaal te vernietigen. Zij hebben toch reden gezien om bijeenkomsten te organiseren om een mogelijke gezamenlijke krimp te bespreken, informatie uit te wisselen en reeds ingezaaid areaal te vernietigen om zo een gezamenlijke krimp te realiseren.

159. *De Raad* volgt het betoog van Rijk onion sets dat zij niet betrokken is geweest bij het vernietigen van eerstejaars plantuien niet. De Raad stelt op basis van verschillende verklaringen en bewijsmiddelen vast dat handelaren in naam van andere betrokken ondernemingen hebben vernietigd. Zo blijkt uit de verschillende versies van het schema waarin de vernietiging is vastgelegd, dat hectaren plantuien zijn gefreesd door of in naam van de zeven betrokken ondernemingen. Zoals in randnummer 110 en verder is beschreven heeft Steketee Yerseke enkele hectaren plantuien vernietigd voor Rijk onion sets. De vernietiging in naam van Rijk onion sets, in overeenstemming met de Afspraak tot vernietiging, is niet door hem weersproken. Het voorgaande betekent naar het oordeel van de Raad dat de Afspraak ook door Rijk onion sets is uitgevoerd.
160. *De Raad* volgt het betoog van Rijk onion sets, A.C. Mosselman en Steketee Yerseke dat concurrenten zeer accuraat inschattingen over het aantal ingezaaide hectares kunnen maken, niet. Naar het oordeel van de Raad bevestigt de uitwisseling over het individuele areaal dat het voor de betrokken ondernemingen noodzakelijk was om de gemaakte afspraken te controleren. Immers, niet valt in te zien waarom het nog nodig is om deze informatie afzonderlijk te verzamelen en in groepsverband te delen, wanneer een onderneming dermate gemakkelijk een inschatting van het areaal van haar concurrenten zou kunnen maken.
161. *De Raad* stelt vast dat de betrokken ondernemingen wel degelijk gezond gewas hebben vernietigd. Dit valt ten eerste op te maken uit de in randnummer 114 aangehaalde e-mail die de heer [vertrouwelijk] aan de heer [vertrouwelijk] heeft gestuurd, waarin hij aangeeft dat de te frezen percelen er goed bijstaan, en de e-mail van de boer die aan de heer [vertrouwelijk] aangeeft dat hij er niet veel voor voelt om gezond gewas te vernietigen. Voorts maakt de Raad dit op uit de verklaringen van de heer [vertrouwelijk], de heer [vertrouwelijk] en de heer [vertrouwelijk] (zie randnummer 116 en verder).
162. *De Raad* stelt tevens vast dat de betrokken ondernemingen ook percelen hebben vernietigd waarvan een lage opbrengst te verwachten was. Indien een perceel een lage te verwachten opbrengst heeft, betekent dat niet dat de oogst onverkoopbaar zou zijn. Dat een deel van het gewas dat is vernietigd onder de afspraak wellicht ook afzonderlijk en na een zelfstandige beslissing zou zijn vernietigd kan hier niet aan afdoen.
163. *De Raad* acht niet aannemelijk dat de heer [vertrouwelijk] niet op de bijeenkomst van 25 september 2009 aanwezig was. Uit een e-mail van 10 september 2009 van de heer [vertrouwelijk] aan de andere betrokkenen, blijkt dat de heer [vertrouwelijk] heeft aangegeven aanwezig te zullen zijn op de bijeenkomst, die toen nog gepland stond op 23 september 2009.¹³⁶ Nadat een nieuwe datum voor de bijeenkomst werd voorgesteld, heeft [vertrouwelijk] bovendien op 17 september 2009 per e-mail bevestigd aanwezig te zullen zijn bij de bijeenkomst van 25 september 2009.¹³⁷ Bovendien heeft de heer [vertrouwelijk] verklaard bekend te zijn met de besprekingen over een voorgenomen krimp, die niet van de grond is gekomen. Deze niet-uitgevoerde voorgenomen krimp is één van de onderwerpen die op de bijeenkomst van

---

¹³⁶ Dossierstuk 6987_1/115, nr. 1031.

¹³⁷ Dossierstuk 6987_1/115, nr. 1173.

25 september 2009 aan de orde is geweest.

164. Naar het oordeel van de Raad was het doel van de betrokken ondernemingen om de markt voor alle eerstejaars plantuien te bewerken. Het middel om dit te bereiken was de vernietiging van (voornamelijk) Stuttgarter. Uit de verschillende documenten en verklaringen zoals besproken in paragraaf 3.2 volgt dat de betrokken ondernemingen bij het vaststellen van het te vernietigen areaal zijn uitgegaan van het totaalareaal eerstejaars plantuien. De Raad stelt dan ook vast dat de Afspraak zag op de markt voor alle eerstejaars plantuien en niet slechts op de markt voor het ras Stuttgarter.

165. De Raad merkt op dat in het kader van de Afspraak tot vernietiging tevens andere rassen dan Stuttgarter zijn vernietigd (of in ieder geval onder de afspraak zijn gebracht). Zelfs indien alleen Stuttgarter was vernietigd - *quod non* - had de Afspraak naar het oordeel van de Raad, gezien de positie die het ras Stuttgarter inneemt in de markt voor eerstejaars plantuien en gezien de structuur van de markt, de markt voor alle eerstejaars plantuien aangetast.

34 Conclusie

166. De Raad stelt vast dat op 18 mei 2009 een Afspraak tot stand is gekomen tussen de ondernemingen Maas Kruiningen, TOP, Steketee Yerseke, A.C. Mosselman, Handelmaatschappij Kesselaar om het gezamenlijke aanbod aan eerstejaars plantuien voor het teeltjaar 2009 te beperken, met het doel meer schaarste te creëren in de markt en zo een hoger prijsniveau voor eerstejaars plantuien te bewerkstelligen. De Raad stelt tevens vast dat de ondernemingen Agpro Onions en Rijk onion sets vanaf 9 juni 2009 deelnamen aan de Afspraak.

167. De Raad stelt vast dat de Afspraak is uitgevoerd door elk van de bovengenoemde ondernemingen doordat door of in naam van elke onderneming vervolgens plantuien uit het teeltjaar van 2009 zijn vernietigd en zij deze uit de keuringscijfers van de Naktuinbouw hebben laten verwijderen.

168. De Raad stelt vast dat de bovengenoemde ondernemingen in ieder geval vanaf 18 mei 2009 tot 25 september 2009 in het kader van de Afspraak en de controle op de uitvoering van die Afspraak en ter voorbereiding van een teeltafspraak over het teeltjaar 2010 concurrentiegevoelige informatie met elkaar hebben uitgewisseld over hun individuele krimp cijfers voor het teeltjaar 2009 en hun individuele teeltcijfers voor de jaren 2009 en 2008.

169. De Raad concludeert dat, alhoewel daartoe pogingen zijn ondernomen, uit de in het dossier aanwezige bewijsmiddelen niet volgt dat de betrokken ondernemingen met betrekking tot een beperking voor het teeltjaar 2010 tot afstemming zijn gekomen, of concurrentiegevoelige informatie hebben uitgewisseld over hun zaai beslissingen voor het teeltjaar 2010.

170. De in paragraaf 3.3 van dit besluit besproken zienswijzen op de feiten en omstandigheden van Rijk onion sets, A.C. Mosselman, Steketee Yerseke, Agpro Onions, TOP en Maas Kruiningen leiden de Raad niet tot een andere conclusie.

4 Juridische beoordeling

171. In dit hoofdstuk wordt de juridische beoordeling door de Raad uiteengezet. Daarbij wordt de Afspraak allereerst getoetst aan artikel 6 Mw en, vervolgens, aan artikel 101 VWEU, inclusief de daarin vervatte en daarop gebaseerde uitzonderingen. Daarbij bespreekt de Raad tevens de zienswijzen van de betrokken ondernemingen.

4.1 Artikel 6 Mw

172. Artikel 6, lid 1, Mw verbiedt overeenkomsten tussen ondernemingen en onderling afgestemde feitelijke gedragingen van ondernemingen, die ertoe strekken of ten gevolge hebben dat de mededinging op de Nederlandse markt of een deel daarvan wordt verhinderd, beperkt of vervalst. Blijkens de wetsgeschiedenis van de Mededingingswet sluit het kartelverbod van artikel 6 Mw zo veel mogelijk aan bij artikel 101, eerste lid, VWEU.¹³⁸ Dit houdt in dat de beschikkingenpraktijk van de Europese Commissie (hierna: de Commissie) en de rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie (hierna: het Hof van Justitie) voor de uitleg van artikel 6 Mw mede richtinggevend zijn. Het verbod van artikel 6, eerste lid, Mw geldt niet voor de in artikel 6, derde lid, Mw genoemde uitzondering.

4.1.1 Onderneming in de zin van de Mededingingswet

173. Ingevolge artikel 1, sub f, Mw dient het begrip onderneming in artikel 6, lid 1, Mw te worden uitgelegd in de zin van 101, lid 1, VWEU.¹³⁹ Het begrip onderneming is door het Hof van Justitie gedefinieerd als elke eenheid die een economische activiteit uitoefent, ongeacht haar rechtsvorm en de wijze waarop zij wordt gefinancierd.¹⁴⁰

174. De Raad stelt vast dat alle bij de Afspraak betrokken telers, verwerkers en handelaren van eerstejaars plantuien economische activiteiten verrichten. Dit is niet door de betrokken ondernemingen betwist. De betrokken ondernemingen zijn dan ook aan te merken als ondernemingen in de zin van artikel 6, lid 1, juncto artikel 1, sub f, Mw.

4.1.2 Overeenkomst en/of onderling afgestemde feitelijke gedraging

Kader

175. Het kartelverbod in artikel 6, eerste lid, Mw ziet zowel op overeenkomsten als op onderling afgestemde feitelijke gedragingen. De overeenkomst en de onderling afgestemde gedraging zijn samenspanningsvormen van dezelfde aard, die slechts verschillen in de intensiteit en in de vorm waarin zij zich manifesteren. Beide samenspanningsvormen tussen of van

¹³⁸ Zie: MvT bij de Mededingingswet, Tweede kamer 24 707, nr. 3, p. 9; NAV, Tweede Kamer 24 707, nr. 6, p. 11.

¹³⁹ Artikel 1 sub f Mw noemt nog artikel 81, lid 1, van het Verdrag van de Europese Gemeenschappen maar dit is per 1 december 2009 vervangen door het huidige artikel 101, lid 1, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

¹⁴⁰ Vergelijk HvJ EG 23 april 1991, zaak C-41/90, *Höfner e.a. t. Macrotron GmbH*, Jur. 1991, p. I-01979, r.o. 22 en 23.

Openbaar

ondernemingen schenden de grondgedachte van de mededingingsvoorschriften, die inhoudt dat iedere ondernemer zelfstandig moet bepalen welk beleid hij op de markt zal voeren.¹⁴¹ Deze eis van zelfstandigheid staat in de weg aan contact tussen ondernemers, indien dat contact tot doel heeft het marktgedrag van een bestaande of mogelijke concurrent te beïnvloeden of kennis te geven aan zulk een concurrent van het aangenomen of voorgenomen marktgedrag.¹⁴²

176. Volgens vaste rechtspraak is sprake van een overeenkomst (in de zin van artikel 1, onder e, Mw) wanneer de betrokken ondernemingen de gemeenschappelijke wil te kennen hebben gegeven om zich op een bepaalde manier op de markt te gedragen.¹⁴³ Er zijn geen vormvereisten of contractuele sancties nodig en uitvoerings- of handhavingsmaatregelen zijn evenmin vereist. Het bestaan van een overeenkomst kan uitdrukkelijk of impliciet blijken uit het gedrag van de ondernemingen.¹⁴⁴
177. Een onderling afgestemde feitelijke gedraging (in de zin van artikel 1, onder h, Mw) omvat een vorm van coördinatie tussen ondernemingen die, zonder dat het tot een eigenlijke overeenkomst komt, de risico's van de onderlinge concurrentie welbewust vervangt door een feitelijke samenwerking.¹⁴⁵
178. De begrippen coördinatie en samenwerking dienen te worden verstaan in het licht van de in de EG-verdragsbepalingen inzake de mededinging besloten veronderstelling dat iedere ondernemer zelfstandig moet bepalen welk beleid hij op de gemeenschappelijke markt zal voeren. Deze zelfstandigheidseis ontnemt de ondernemer niet het recht zijn beleid intelligent aan het vastgestelde of te verwachten marktgedrag van de concurrenten aan te passen. Daarentegen staat deze eis wel onverbiddeijk in de weg aan enigerlei al dan niet rechtstreeks contact tussen ondernemers waardoor hetzij het marktgedrag van een bestaande of potentiële concurrent wordt beïnvloed, hetzij die concurrent op de hoogte wordt gebracht van het aangenomen of voorgenomen marktgedrag, wanneer dat contact tot doel of ten gevolge heeft dat mededingingsvoorwaarden ontstaan die, gelet op de aard van de producten of verleende diensten, de grootte en het aantal van de ondernemingen en de omvang van de relevante markt, niet met de normaal te achten voorwaarden van die markt overeenkomen.¹⁴⁶

¹⁴¹ Gerecht 15 maart 2000, zaak T-25/95, *Cement*, r.o. 1852. Het Gerecht heeft dit specifiek voor het Verdrag bepaald. Dit is echter ook van toepassing op, in ieder geval, het kartelverbod in de Mededingingswet gezien de aansluiting van artikel 6 Mw bij artikel 101, eerste lid, VWEU. Zie ook HvJ EG 20 november 2008, C-209/07, *BIDS*, r.o. 34.

¹⁴² HvJ EG 16 december 1975, gevoegde zaken 40-48 e.a., *Suiker Unie*, r.o. 173-174; HvJ EG 14 juli 1981, zaak 172/80, *Züchner/Bayerische Vereinsbank*, r.o. 13-14; HvJ EG 31 maart 1993, zaak C-89/85, *Ahlström*, r.o. 63; HvJ EG 28 mei 1998, zaak C-7/95 P, *Deere*, Jur. 1998, p. I-3111, r.o. 86-87; HvJ EG 8 juli 1999, zaak C-49/92 P, *Anic Partecipazioni*, Jur. 1999, p. I-4125, r.o. 116-117.

¹⁴³ Gerecht 20 april 1999, gevoegde zaken T-305/94 e.a., *Limburgse Vinyl Maatschappij N.V. e.a./Commissie (PVC II)*, Jur. p. II-931, r.o. 715.

¹⁴⁴ Gerecht 17 december 1991, zaak T-7/89, *Polypropyleen*, r.o. 262-264.

¹⁴⁵ HvJ EG 4 juni 2009, zaak C-8/08, *T-Mobile Netherlands B.V., KPN Mobile N.V., Orange Nederland N.V., Vodafone Libertel N.V. t. Raad van Bestuur van de Nederlandse Mededingingsautoriteit*, r.o. 26 en HvJ EG 14 juli 1972, zaak 48/69, *Imperial Chemical Industries t. Commissie*, Jur. 1972, p. 619, r.o. 64.

¹⁴⁶ HvJ EG 16 december 1975, gevoegde zaken 40-48, 50, 54-56, 111 en 113-114/73, *Suiker Unie*, r.o. 173-174; HvJ EG 14 juli 1981, zaak 172/80, *Züchner/Bayerische Vereinsbank*, r.o. 13-14; HvJ EG 31 maart 1993, zaak C-89/85, *Ahlström Osakeyhtiö e.a. vs Commissie*, r.o. 63; HvJ EG 28 mei 1998, zaak C-7/95 P, *UK Agricultural Tractor Registration Exchange*, r.o. 86-87; HvJ EG 8 juli 1999, zaak C-49/92 P, *Anic Partecipazioni SpA vs Commissie*, Jur. 1999, p. I-4125, r.o. 116-117.

179. Een gedraging kan als onderling afgestemde feitelijke gedraging kwalificeren, zelfs wanneer de partijen vooraf geen volledige overeenstemming hebben bereikt over een gemeenschappelijk plan waarin hun marktgedrag is vastgelegd, maar wel gebruik maken van of deelnemen aan op heimelijke verstandhouding berustende systemen die de coördinatie van hun commerciële gedragingen vergemakkelijken.¹⁴⁷ Afhankelijk van de omstandigheden van het geval kan een onderling afgestemde feitelijke gedraging voorts reeds worden aangenomen indien sprake is van een proces van onderhandelingen en voorbereidingen die er uiteindelijk toe leiden dat er een algemeen plan tot stand komt om de markt te reguleren. Uit de bewoordingen van artikel 101, eerste lid, VWEU en artikel 6, eerste lid, Mw blijkt voorts dat het begrip onderling afgestemde feitelijke gedraging naast afstemming tussen de ondernemingen ook een daarop volgend marktgedrag vereist, alsmede een oorzakelijk verband tussen afstemming en marktgedrag. De ondernemingen die aan de onderling afgestemde feitelijke gedraging deelnemen en op de markt actief blijven, worden echter, behoudens het door de betrokken ondernemingen te leveren tegenbewijs, vermoed bij de bepaling van hun gedrag op de markt rekening te blijven houden met de informatie die zij met hun concurrenten hebben uitgewisseld.¹⁴⁸ Wanneer kan worden aangetoond dat deze ondernemingen hun gedragingen op elkaar hebben afgestemd en op de markt actief zijn gebleven, mag worden geëist dat zij het bewijs leveren dat die afstemming geen invloed op hun marktgedrag heeft gehad.¹⁴⁹
180. Een aantal gedragingen van verschillende ondernemingen kan de uitdrukking zijn van één enkele overtreding die ten dele onder het begrip overeenkomst en ten dele onder het begrip onderling afgestemde feitelijke gedraging valt. Het is in een dergelijk geval niet noodzakelijk de inbreuk uitsluitend als één van beide vormen te kwalificeren. Een inbreuk die beide vormen in zich verenigt, wordt een complexe inbreuk genoemd. De Raad kan in zo'n geval het geheel van feitelijke bestanddelen aanduiden als "overeenkomst en onderling afgestemde feitelijke gedraging"¹⁵⁰; het is niet noodzakelijk dat de Raad de inbreuk voor elke onderneming op elk tijdstip precies als overeenkomst of als onderling afgestemde feitelijke gedraging kwalificeert.¹⁵¹
181. De begrippen 'overeenkomst' en 'onderling afgestemde feitelijke gedraging' zijn plooibaar en kunnen elkaar overlappen. Bepaald gedrag, in strijd met de mededingingsregels, kan op gezette tijden veranderen of er kunnen mechanismen worden overgenomen of versterkt om rekening te houden met nieuwe ontwikkelingen. Het is zelfs mogelijk dat er helemaal geen onderscheid tussen beide vormen van gedrag mogelijk is, aangezien een inbreuk in onderlinge samenhang gezien gelijktijdig alle vormen van verboden gedrag kan vertegenwoordigen, terwijl een aantal uitingen, indien deze apart worden genomen, zuiver als één vorm in plaats van een andere vorm beschreven kunnen worden. Het zou analytisch gezien kunstmatig zijn om datgene wat duidelijk een doorlopende gemeenschappelijke gedraging is en één en hetzelfde algemene doel heeft, in verscheidene vormen van inbreuk

¹⁴⁷ Zaak T-7/89, *Hercules Chemicals/Commissie*, Jur. 1991, blz. II-1711, r.o. 256.

¹⁴⁸ Zaak C-199/92 P, *Hüls/Commissie*, Jur. 1999, blz. I-4287, r.o. 162.

¹⁴⁹ HvJ EG 4 juni 2009, zaak C-8/08, *T-Mobile Netherlands B.V., KPN Mobile N.V., Orange Nederland N.V., Vodafone Libertel N.V. t. Raad van Bestuur van de Nederlandse Mededingingsautoriteit*, r.o. 61.

¹⁵⁰ HvJ EG 8 juli 1999, zaak C-49/92 P, *Anic Participazioni*, Jur. 1999, blz. I-4125, r.o. 43.

¹⁵¹ Gevoegde zaken T-305/94 etc., *Limburgse Vinyl Maatschappij NV e.a./Commissie (PVC II)*, Jur. 1999, blz. II-931, r.o. 696.

onder te verdelen. Een kartel kan daarom tegelijkertijd een overeenkomst en een onderling afgestemde feitelijke gedraging vertegenwoordigen.

182. Een overtreding van het kartelverbod kan niet alleen bestaan uit een op zichzelf staande handeling, maar ook uit een voortgezette gedraging of een reeks inbreuken.¹⁵² Voorts kan een reeks handelingen één enkele inbreuk¹⁵³ vormen, ook als een of meerdere van deze handelingen, of onderdelen ervan, op zich een inbreuk op het kartelverbod vormen.¹⁵⁴ De ratio hierachter is dat wanneer verschillende handelingen verwant zijn en onderling verweven, en alle handelingen ertoe dienen om een gedeeld doel van de betrokken ondernemingen te bereiken, deze feitelijke continuïteit en eenheid juridische gevolgen moet hebben.¹⁵⁵
183. Volgens vaste rechtspraak kan de Raad de aansprakelijkheid van een onderneming voor verschillende handelingen vaststellen op basis van haar betrokkenheid bij de inbreuk in zijn geheel, wanneer de verschillende handelingen deel uitmaken van een totaalplan vanwege hun identieke doel om de mededinging te verstoren.¹⁵⁶ De gedragingen moeten door hun wisselwerking bijdragen aan de verwezenlijking van het geheel van mededingingsversturende gevolgen dat de deelnemers beogen. Bij het bepalen of sprake is van één enkele inbreuk gaat het niet zozeer om de formulering van het gemeenschappelijke doel van een reeks handelingen, als wel om de complementariteit van die handelingen. De test is, of de handelingen “*complementair [zijn], in dier voege dat elk daarvan bedoeld was om het hoofd te bieden aan een of meer gevolgen van de normale mededinging, en dat zij door hun wisselwerking bijdroegen tot de verwezenlijking van het geheel van mededingingsversturende gevolgen dat de daders beoogden*”.¹⁵⁷ In de rechtspraak is “*prijzen boven het normale mededingingsniveau handhaven en de mededinging tussen de op de markt actieve ondernemingen beperken*” als een gemeenschappelijk doel aanvaard, nadat de complementariteit van de verschillende gedragingen was vastgesteld.¹⁵⁸
184. Een onderneming die deelneemt – in welke vorm dan ook – aan een met artikel 6, eerste lid, Mw strijdige inbreuk door handelingen die bijdragen aan de verwezenlijking van een gemeenschappelijke doelstelling, is voor de gehele duur van haar deelneming aan deze inbreuk eveneens aansprakelijk voor de gedragingen van de andere ondernemingen in het kader van dezelfde inbreuk. Dit is in het bijzonder het geval wanneer vaststaat dat de betrokken onderneming de onwettige gedragingen van de andere deelnemers met het oog op de verwezenlijking van deze doelstelling kende of deze redelijkerwijs had kunnen voorzien of kennen, en bereid was het risico ervan te aanvaarden.¹⁵⁹

¹⁵² Gerecht 8 juli 2008, zaak T-53/03, *BPB*, r.o. 257.

¹⁵³ De termen ‘enkele voortdurende inbreuk’, ‘enkele voortgezette inbreuk’, ‘enkele complexe inbreuk’ en ‘enkele complexe en voortdurende (of: voortgezette) inbreuk’ worden in de praktijk ook wel gebruikt. Deze begrippen zijn species van het genus ‘één enkele inbreuk’.

¹⁵⁴ Gerecht 28 april 2010, zaak T-446/05, *Amann & Söhne*, r.o. 90. Ook als geen van de onderdelen op zichzelf een inbreuk vormt, kan het geheel van onderdelen een enkele inbreuk vormen, zie HvJ EG 1 juli 2010, zaak C-407/08, *Knauf*, r.o. 48.

¹⁵⁵ Vgl. de conclusie van AG Cosmas van 15 juli 1997 bij zaak C-49/92, *Anic Participazioni*, Jur. 1999, p. I-4125, r.o. 79 en 92.

¹⁵⁶ *Idem*, r.o. 79; Vgl. HvJ EG 7 januari 2004, gevoegde zaken C-204/00 P e.a., *Aalborg Portland e.a.*, Jur. 2004, p. I-123, r.o. 258.

¹⁵⁷ Gerecht 12 december 2007, zaak T-101/05, *BASF*, r.o. 180.

¹⁵⁸ Gerecht 8 juli 2008, zaak T-53/03, *BPB*, o.a. r.o. 253.

¹⁵⁹ HvJ EG 8 juli 1999, zaak C-49/92 P, *Anic Participazioni*, Jur. 1999, blz. I-4125, r.o. 83, en HvJ EG 7 januari 2004, gev. zaken C-204/00 P e.a., *Aalborg Portland e.a.*, Jur. 2004, p. I-123, r.o. 83. Zie ook Gerecht 28 april 2010, zaak T-452/05, *BST*, r.o. 37.

185. De Raad hanteert in de onderhavige zaak de term “de Afspraak” voor het geheel van handelingen die een mededingingsbeperking vormen.

Toepassing op de onderhavige zaak

186. De Raad heeft in hoofdstuk 3 van dit besluit op grond van de aldaar benoemde feiten en omstandigheden vastgesteld dat de betrokken ondernemingen hebben afgesproken om het gezamenlijke aanbod aan eerstejaars plantuien voor het teeltjaar 2009 te beperken, met het doel meer schaarste te creëren in de markt en zo een hoger prijsniveau voor eerstejaars plantuien te bewerkstelligen. Sinds 18 mei 2009 zijn ten minste vijf van de zeven betrokken ondernemingen tot afstemming van hun toekomstig gedrag overgegaan en hebben zij opties besproken om tot krimp te komen. Op 9 juni 2009 hebben de zeven betrokken ondernemingen wilsovereenstemming bereikt over het middel om dit doel te bereiken. Deze overeenkomst behelsde de vernietiging – door frezen – van een bepaald deel van het in het voorjaar van 2009 ingezaaide areaal.

187. De Raad heeft voorts vastgesteld dat de overeenkomst is uitgevoerd door elk van de betrokken ondernemingen doordat door of in naam van elke onderneming plantuien uit het teeltjaar van 2009 zijn vernietigd en doordat zij de betreffende arealen uit de keuringscijfers van de Naktuinbouw hebben laten verwijderen.

188. De Raad heeft ten slotte vastgesteld dat de betrokken ondernemingen gedurende ongeveer vijf maanden op bijeenkomsten en bilateraal, via de telefoon, e-mail en fax, onderling contact met elkaar hadden. Op deze wijze hebben de betrokken ondernemingen concurrentiegevoelige informatie uitgewisseld over hun individuele krimp- en teeltcijfers voor de teeltjaren 2008 en 2009. Deze gegevens hebben de betrokken ondernemingen aan elkaar verstrekt, eerst ten behoeve van de totstandkoming van de overeenkomst, en later ten behoeve van de controle op de uitvoering van de overeenkomst.

189. Bovengenoemde elementen vormen tezamen een horizontale afspraak, aanvankelijk in de vorm van een onderling afgestemde feitelijke gedraging en vervolgens (tevens) in de vorm van een overeenkomst tussen de betrokken ondernemingen. Van afstemming was sprake zolang de betrokken ondernemingen, met het oog op een gezamenlijke inspanning om tot een beperking van het aanbod te komen, informatie uitwisselden. Van een overeenkomst in de zin van artikel 6, eerste lid, Mw was sprake zodra de betrokken ondernemingen zich jegens elkaar verbonden tot het vernietigen van een bepaald deel van het reeds ingezaaide areaal.

190. De betrokken ondernemingen gaven, meer specifiek, de gemeenschappelijke wil te kennen zich op een bepaalde manier te gedragen teneinde het prijspeil van eerstejaars plantuien op een hoger niveau te brengen. Deze gemeenschappelijke wil is af te leiden uit verklaringen van de heer [vertrouwelijk] en de heer [vertrouwelijk] over de bijeenkomst van 18 mei 2009 en het op deze bijeenkomst besproken document, uit de verklaringen van de heer [vertrouwelijk] en de heer [vertrouwelijk] en het document van 9 juni 2009 waaruit het tot stand komen van de afspraak tot vernietiging blijkt, en uit de documenten waaruit de uitwisseling van concurrentiegevoelige informatie tussen de betrokken ondernemingen volgt.

191. Uit verklaringen blijkt dat de aanleiding voor de bijeenkomst van 18 mei 2009 was om gezamenlijk af te stemmen over mogelijkheden om tot een krimp van de markt te komen. Uit de verklaringen van de heer [vertrouwelijk] en de heer [vertrouwelijk] over deze bijeenkomst blijkt dat de vijf aanwezigen op die bijeenkomst elkaar vonden in het voornemen om tot een gezamenlijke krimp van de markt te komen en dat zij daartoe de opties bespraken. Dit blijkt bovendien uit het document dat op deze bijeenkomst aan de orde kwam, met de kop “*we willen wat verdienen*”.
192. Uit de verklaringen van de heer [vertrouwelijk] van Agpro Onions en de heer [vertrouwelijk] van Maas Kruiningen blijkt dat tussen de zeven betrokken ondernemingen werd overeengekomen dat areaal zou worden vernietigd en hoeveel areaal per onderneming zou worden vernietigd. Tevens volgt dit uit het document dat is aangetroffen in de administratie van verschillende betrokken ondernemingen, dat (in ieder geval) is te dateren op 9 juni 2009 en waarin specifiek per onderneming is opgenomen hoeveel elk van de betrokken ondernemingen zou moeten frezen om het gewenste krimpsaldo te bereiken.
193. Uit dit document blijkt tevens dat de betrokken ondernemingen krimp informatie hebben uitgewisseld ten behoeve van het tot stand brengen van de afspraak. De verdeling per onderneming van de hoeveelheid te frezen hectare is immers gebaseerd op de door de ondernemingen gedeelde krimp cijfers en op gezamenlijke inschattingen van het areaal van de niet-deelnemende concurrenten.
194. Voorts volgt uit het in randnummers 131 en verder beschreven document (waarvan meerdere versies zijn aangetroffen) dat de betrokken ondernemingen in het kader van de controle op de afspraak tot vernietiging meerdere keren concurrentiegevoelige informatie hebben uitgewisseld over hun individuele teeltcijfers voor de jaren 2009 en 2008.
195. Uit de uitvoering van de afspraak tot vernietiging in dienst van bovengenoemd doel, uit de intrekking van de vernietigde percelen uit de cijfers van de Naktuinbouw en uit de controle die de betrokken ondernemingen op de uitvoering van de afspraken op elkaar hebben uitgeoefend blijkt dat de wilsovereenstemming voor het gehele teeltseizoen 2009 stand heeft gehouden. Geen van de betrokken ondernemingen heeft zich daarvan gedistantieerd en alle betrokken ondernemingen zijn in de onderhavige periode actief zijn gebleven op de markt voor eerstejaars plantuien. Dit laatste is door de betrokken ondernemingen ook niet onderbouwd weersproken.
196. De Afspraak, zoals de Raad deze in het onderhavige besluit bewezen acht, kan voor het teeltjaar 2009 derhalve worden gekwalificeerd als een onderling afgestemde feitelijke gedraging en/of een overeenkomst in de zin van artikel 6, eerste lid, Mw en artikel 101, eerste lid, VWEU.

Zienswijzen betrokken ondernemingen en beoordeling door de Raad

197. A.C. Mosselman, Steketee Yerseke en Rijk onion sets voeren aan dat, hoewel bepaalde ondernemers met elkaar hebben gesproken over het verkleinen van productiemiddelen en

diverse ondernemers metterdaad hun arealen hebben verkleind, dit niet betekent dat zij een gemeenschappelijke wil hadden om de markt te beïnvloeden.

198. Gelet op de bewijsmiddelen, weergegeven in hoofdstuk 3 van het onderhavige besluit en in de voorgaande randnummers kort weergegeven, concludeert de *Raad* dat ook bij A.C.

Mosselman, Stekete Yerseke en Rijk onion sets de wil aanwezig was om te markt van eerstejaars plantuien te beïnvloeden. Zij hebben geen bewijs overgelegd dat zij met een ander doel dan de andere ondernemingen deelnamen aan de bijeenkomsten, contact onderhielden, informatie verstrekten en ontvingen, conform de afspraak tot frezen overgingen en controle uitoefenden.

199. De *betrokken ondernemingen*, met uitzondering van Handelmaatschappij Kesselaar, brengen naar voren dat de informatie-uitwisseling van cijfers voor 2009 en 2008 niet heeft kunnen leiden tot afstemming tussen de betrokken ondernemingen voor het teeltjaar 2010.

200. De *Raad* is van oordeel dat genoemde ondernemingen deze tegenwerping terecht hebben aangevoerd. In hoofdstuk 3 heeft de Raad geconstateerd dat de betrokken ondernemingen hebben gepoogd tot consensus te komen over het inkrimpen van het in te zaaien areaal voor het teeltjaar 2010, onder meer doordat er voorstellen werden gedaan voor krimp (inclusief percentages) op basis van geïndividualiseerde cijfers van (in het bijzonder) teeltjaar 2008 voor het ras Stuttgarter en het totaal areaal eerstejaars plantuien van de betrokken ondernemingen. Zoals overwogen in randnummer 169, is de Raad evenwel van oordeel dat deze pogingen niet hebben geleid tot een overeenkomst of een onderlinge afgestemde feitelijke gedraging, noch op zichzelf als zodanig kunnen worden gekwalificeerd. De informatie over teeltjaar 2008 kon weliswaar dienen ter controle op de nakoming van de afspraak voor het seizoen 2009, maar was op zichzelf gezien niet voldoende om tot een zelfde coördinatie van het gedrag voor 2010 over te gaan. De betrokken ondernemingen hebben niet hun individuele voornemens voor het voor teeltjaar 2010 in te zaaien areaal afgestemd. Bovendien is de Raad op basis van de feiten en omstandigheden niet gebleken dat de betrokken ondernemingen informatie hebben uitgewisseld met betrekking tot hun toekomstige zaibeslissingen, of dat die informatie-uitwisseling een beperking van het gezamenlijke aanbod in de toekomst mogelijk maakte.

4.1.3 Mededingingsbeperkende strekking/gevolg

Kader

201. Het verbod van artikel 6, eerste lid, Mw is van toepassing op een overeenkomst en/of onderling afgestemde feitelijke gedraging wanneer zij ertoe strekt of ten gevolg heeft dat de mededinging op de Nederlandse markt of een deel daarvan wordt verhinderd, beperkt of vervalst. Artikel 6, eerste lid, Mw sluit zoveel mogelijk aan bij artikel 101, eerste lid, Verdrag betreffende de werking van de EU. Dit geldt ook voor de in artikel 101, eerste lid, sub a tot en met e, VWEU gegeven voorbeelden van verboden gedragingen, zoals het beheersen van productie en het rechtstreeks of zijdelings bepalen van verkoopprijzen.

202. Van een mededingingsbeperkende strekking is reeds sprake wanneer de afspraak concreet, gelet op de juridische en economische context ervan, de mededinging binnen de gemeenschappelijke markt kan verhinderen, beperken of vervalsen.¹⁶⁰ Niet is vereist dat de afspraak de belangen van concurrenten of consumenten schaadt; de mededingingsregels dienen volgens vaste rechtspraak ertoe om de structuur van de markt en daarmee de mededinging als zodanig veilig te stellen.¹⁶¹ De vraag of en in welke mate een dergelijk gevolg daadwerkelijk intreedt, kan slechts relevant zijn voor de hoogte van de boete.¹⁶²
203. Of sprake is van een mededingingsbeperkende strekking dient te worden beoordeeld aan de hand van de omstandigheden van het concrete geval. Het volstaat dat een gedraging concreet, gelet op de inhoud en het (objectieve) doel ervan, en rekening houdend met de juridische en economische context, de mededinging binnen de gemeenschappelijke markt kan verhinderen, beperken of vervalsen.¹⁶³ Het is niet vereist dat de afspraak de belangen van concurrenten of consumenten schaadt; de mededingingsregels dienen volgens vaste rechtspraak ertoe om de structuur van de markt en daarmee de mededinging als zodanig veilig te stellen.¹⁶⁴ De vraag of en in welke mate een dergelijk gevolg daadwerkelijk intreedt, kan slechts relevant zijn voor de berekening van het bedrag van de boete.¹⁶⁵ Partijen kunnen in beginsel niet stellen dat het niet de bedoeling was om de mededinging te beperken of dat met de overeenkomst ook een ander doel werd nagestreefd.¹⁶⁶
204. Het kartelverbod in artikel 6, eerste lid, Mw en artikel 101, eerste lid, VWEU sluit weliswaar niet uit dat iedere ondernemer gerechtigd is zijn beleid intelligent aan het vastgestelde of te verwachten marktgedrag van concurrenten aan te passen, maar staat anderzijds onverbiddelijk in de weg aan enigerlei tussen zulke ondernemers al dan niet rechtstreeks opgenomen contact strekkend, hetzij, tot beïnvloeding van het marktgedrag van een bestaande of mogelijke concurrent, hetzij, tot bekendmaking aan een dergelijke concurrent van het aangenomen of voorgenomen marktgedrag.¹⁶⁷
205. In de Richtsnoeren inzake de toepassing van artikel 101 VWEU op horizontale samenwerkingsovereenkomsten wordt bepaald dat een overeenkomst tussen concurrenten waarbij de productie wordt beperkt, een mededingingsbeperkende strekking heeft.¹⁶⁸ Meer in het bijzonder is dit vastgesteld door het Hof van Justitie in de zaak *BIDS* voor productiebeperkingen door middel van een beperking van de productiecapaciteit. Het Hof bepaalt in het arrest dat:

¹⁶⁰ HvJ EG 4 juni 2009, zaak C-8/08, *T-Mobile Netherlands B.V., KPN Mobile N.V., Orange Nederland N.V., Vodafone Libertel N.V. t. Raad van Bestuur van de Nederlandse Mededingingsautoriteit*, r.o. 31.

¹⁶¹ HvJ EG 6 oktober 2009, zaak C-501/05, *GlaxoSmithKline Services Unlimited*, r.o. 63.

¹⁶² HvJ EG 4 juni 2009, zaak C-8/08, *T-Mobile Netherlands B.V., KPN Mobile N.V., Orange Nederland N.V., Vodafone Libertel N.V. t. Raad van Bestuur van de Nederlandse Mededingingsautoriteit*, r.o. 31.

¹⁶³ Zie Hof van Justitie, 4 juni 2009, zaak C-8/08, *T-mobile e.a. t. NMa*, Jur. 2009, blz. I-04529, r.o. 31 en 43.

¹⁶⁴ Zie Hof van Justitie, 6 oktober 2009, zaak C-501/06 P, *GlaxoSmithKline Services Unlimited*, r.o. 63.

¹⁶⁵ HvJ EG 4 juni 2009, zaak C-8/08, *T-Mobile Netherlands B.V., KPN Mobile N.V., Orange Nederland N.V., Vodafone Libertel N.V. t. Raad van Bestuur van de Nederlandse Mededingingsautoriteit*, r.o. 31.

¹⁶⁶ HvJ EG 8 november 1983, *IAZ/Commissie*, gevoegde zaken 96-102 e.a., Jur. 1983, p. 3411.

¹⁶⁷ Gevoegde zaken 40-48/73 etc., *Suiker Unie e.a./Commissie*, Jur. 1975, blz. 1663, r.o. 174.

¹⁶⁸ *Richtsnoeren inzake de toepasselijkheid van artikel 101 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie op horizontale samenwerkingsovereenkomsten*, C 11/01, 14.1.2011, randnummer 160. Zie ook *Richtsnoeren betreffende de toepassing van artikel 101, lid 3, VWEU*, C101/08, 27.4.2004, randnummer 23.

Openbaar

*“de overeenkomst (...) die met name voorziet in een reductie van de verwerkingscapaciteit (...) ertoe strekt de mededinging te verhinderen, te beperken of te vervalsen in de zin van artikel 81, lid 1, EG”.*¹⁶⁹

206. Wanneer wordt vastgesteld dat de overeenkomst en/of onderling afgestemde feitelijke gedraging ertoe strekt de mededinging te beperken, verhinderen of vervalsen, behoeven voor de toepassing van artikel 101, eerste lid, VWEU en bijgevolg artikel 6, eerste lid, Mw de concrete gevolgen van een overeenkomst en/of onderling afgestemde feitelijke gedraging niet nader te worden onderzocht.¹⁷⁰

Toepassing op de onderhavige zaak

207. De Raad acht de Afspraak, gelet op de juridische en economische context, concreet geschikt om te leiden tot de verhindering, beperking of vervalsing van de mededinging op de markt voor de teelt, verwerking en handel van eerstejaars plantuien. De Raad licht dit hierna toe.

208. De Raad merkt allereerst op dat, zoals boven vermeld, een (heimelijke) afspraak tussen concurrenten die een productiebeperking inhoudt, zoals die in de onderhavige zaak, in zijn algemeenheid wordt gekenmerkt als naar zijn aard geschikt de mededinging te beperken.¹⁷¹ Een dergelijke horizontale afspraak vormt een directe ingreep in het vrije spel van vraag en aanbod op de markt.

209. Meer specifiek voor de onderhavige zaak hebben de betrokken ondernemingen, door gezamenlijk af te stemmen en overeen te komen om in 2009 areaal eerstejaars plantuien te vernietigen, de productiecapaciteit en daarmee het aanbod van eerstejaars plantuien uit 2009 op de markt gemanipuleerd. Door de vernietiging van areaal kwamen er minder plantuien op de markt dan onder normale mededingingscondities het geval zou zijn geweest. Hierdoor kon de Afspraak effect hebben op de prijzen van eerstejaars plantuien. Wanneer kunstmatig (meer) schaarste wordt gecreëerd op de markt, ofwel wanneer de beschikbaarheid van een product afneemt, zal de prijs die voor een product wordt verkregen zich doorgaans hieraan aanpassen.¹⁷² De Raad ziet geen enkele reden in de eigenschappen van het betrokken product of in de manier waarop het op de markt wordt gebracht en verhandeld om aan te nemen dat deze wetmatigheid in het onderhavige geval niet zou opgaan. De niet-competitieve prijzen vormen bovendien op hun beurt een verkeerd uitgangspunt voor investeringsbeslissingen van afnemers en concurrenten die niet bij de samspanning betrokken waren. Daarmee had de Afspraak het objectieve doel de mededinging te beperken.

210. Dit objectieve doel komt overeen met de subjectieve intentie van de betrokken ondernemingen, zoals die volgt uit de feiten en omstandigheden, in het bijzonder paragraaf

¹⁶⁹ HvJ EG 20 november 2008, C-209/07, *BIDS*, r.o. 40.

¹⁷⁰ HvJ EG 8 juli 1999, zaak C-49/92 P, *Anic Participazioni*, Jur. 1999, p. I-4125, r.o. 99; HvJ EG 13 juli 1966, zaak 56 en 58/64, *Consten en Grundig*, Jur. 1978, p. 131, punt 7, alsook HvJ EG 13 juli 1966, gevoegde zaken 56 en 58/64, *Consten en Grundig*, Jur. 1966, p. 516; HvJ EG 6 oktober 2009, gevoegde zaken C-501/06, C-513/06, C-515/06 en C-519/06, *GlaxoSmithKline Services Unlimited t. Commissie*, r.o. 55.

¹⁷¹ Zie de in randnummer 205 aangehaalde uitspraak van het Hof in de zaak *BIDS*, de *Richtsnoeren van de Europese Commissie inzake de toepasselijkheid van artikel 101 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie op horizontale samenwerkingsovereenkomsten*, C11/01, 14.1.2011 en de *Richtsnoeren betreffende de toepassing van artikel 101, lid 3, VWEU*, C101/08, 27.4.2004.

¹⁷² Zie verklaring [vertrouwelijk], geciteerd in randnummer 51.

Openbaar

3.2.¹⁷³ De betrokken ondernemingen streefden namelijk er bewust naar om schaarste te creëren in de markt, om zodoende de prijzen voor eerstejaars plantuien te ondersteunen.

211. Deze vaststelling van manipulatie van de mededingingscondities, ten behoeve van, in het bijzonder, hogere prijzen of, in ieder geval om tegen te gaan dat de prijzen verder zouden dalen, geldt eveneens voor de informatie-uitwisseling van de krimpcijfers tussen de betrokken ondernemingen, op basis waarvan de overeenkomst tot beperking van de capaciteit tot stand is gekomen, alsook voor de uitwisseling van de teeltcijfers van 2009 en 2008, ter controle op de tenuitvoerlegging van de overeenkomst.
212. De betrokken ondernemingen hebben met de informatie-uitwisseling inzicht willen krijgen en ook daadwerkelijk verkregen in de totale hoeveelheid plantuien, in hoofdzaak van het ras Stuttgarter, van elk van de betrokken ondernemingen individueel en van de betrokken ondernemingen tezamen op de markt. Daardoor verkeerden zij, wat het seizoen 2009 betreft, niet langer in onzekerheid over elkaars individuele positie op de markt en was er geen sprake meer van onafhankelijk marktgedrag. De uitwisseling van de krimpcijfers ondersteunde derhalve inhoudelijk het objectieve (en tevens subjectieve) doel om de mededingingscondities op de markt te manipuleren, zodat hogere prijzen werden verkregen, of in ieder geval het verder dalen van de prijzen werden geremd; de uitwisseling van de teeltcijfers droegen bij aan de effectuering van dit doel.
213. Zoals beschreven in Hoofdstuk 2, paragraaf 2.2.2, wordt een deel van de contracten met afnemers gesloten voordat de eerstejaars plantuien zijn geoogst (de voorverkoop). Daarnaast worden eerstejaars plantuien na de oogst verhandeld in de zogenoemde naverkoop. De prijzen op de markt voor eerstejaars plantuien wordt zowel in de voorverkoop als in de naverkoop beïnvloed door het aanbod aan eerstejaars plantuien.
214. Omdat tijdens de voorverkoopperiode nog niet bekend is wat de totale opbrengst van de oogst zal worden, is bij de contractonderhandelingen met de afnemer in deze periode niet de daadwerkelijke productie van de markt, maar de ingeschatte marktproductie leidend. Deze ingeschatte marktproductie wordt bekend aan de afnemers doordat de teeltcijfers worden gepubliceerd door de Naktuinbouw. Zoals is beschreven in randnummer 51, hebben deze cijfers invloed op de prijzen die de afnemers bereid zijn te betalen in de voorverkoop.
215. Als gevolg van de Afspraak en de tenuitvoerlegging daarvan, waaronder het terugtrekken van de gefreesde percelen bij de Naktuinbouw zodat deze percelen niet langer in de te publiceren teeltcijfers waren opgenomen, was de ingeschatte marktproductie kleiner dan zij zou zijn geweest zonder de Afspraak. Gelet op de invloed van deze inschatting op de prijzen in de voorverkoop, was de Afspraak ten aanzien van de voorverkoopperiode van de in 2009 geoogste eerstejaars plantuien concreet geschikt om de mededinging te beperken.
216. Dat in de onderhavige zaak de beperking van het aanbod direct effect heeft gehad op de (gevraagde) prijzen in de voorverkoop, blijkt tevens uit de twee offertes die in het dossier zijn

---

¹⁷³ Zie bijvoorbeeld dossierstuk 6987_1/115, nr. 1015, p. 19, aangetroffen in de administratie van Steketee Yerseke.

opgenomen.¹⁷⁴ Daarin is als reden voor de vraagprijzen die TOP vraagt aan zijn afnemer vermeld dat deze wordt ingegeven door een krimp van het areaal van 15 procent. Uit deze offertes blijkt dat de betrokken ondernemingen, bij het vaststellen van de prijzen voor plantuien in de voorverkoop, derhalve rekening hielden en/of konden houden met de door hen overeengekomen krimp in de voorverkoop.

217. Ook ten aanzien van de naverkoopperiode van de in 2009 geogste eerstejaars plantuien was de Afspraak concreet geschikt om de mededinging te beperken. Doordat als gevolg van de Afspraak de capaciteit voor het teeltjaar 2009 was beperkt, werden minder plantuien op de markt aangeboden dan zonder de Afspraak het geval zou zijn geweest.

218. Naast de beïnvloeding van de prijzen door de manipulatie van het aanbod op de markt, was de Afspraak concreet geschikt om de onderhandelingspositie van de betrokken ondernemingen ten aanzien van hun afnemers en elkaar met betrekking tot de prijs te beïnvloeden op een wijze die anders was dan onder de normale mededingingscondities.

219. Zonder de uitwisseling van de krimpcijfers tussen de betrokken ondernemingen waren deze cijfers niet bekend geweest en had ook niet zo een gedetailleerde freesafpraak tot stand gebracht kunnen worden. Deze cijfers waren concurrentiegevoelig, allereerst omdat er in de periode van de totstandkoming van de Afspraak nog geen totaalcijfers van de teelt bekend waren gemaakt door de Naktuinbouw; ten tweede waren deze cijfers concurrentiegevoelig omdat ze geïndividualiseerd waren per onderneming. Zulke cijfers worden nooit vrijgegeven door de Naktuinbouw. Uit de krimpcijfers kan worden afgeleid welke bedrijfsbeslissing(en) de betrokken onderneming heeft genomen naar aanleiding van bepaalde ontwikkelingen op de markt in het voorgaande jaar. Dientengevolge konden de cijfers de onzekerheid over de werking van de betrokken markt verminderen of wegnemen en de beslissingsautonomie van de ondernemingen beperken.

220. Ook de uitwisseling van de geïndividualiseerde teeltcijfers voor 2008 en 2009 betrof concurrentiegevoelige informatie. De uitwisseling van deze informatie over de omvang van eenieders teelt kon de onderlinge onderhandelingspositie jegens afnemers in de verkoopperiode voor het oogstjaar 2009 beïnvloeden, doordat de betrokken ondernemingen meer zekerheid verkregen over de onderhandelingspositie van de andere betrokken ondernemingen, in het bijzonder tot welke hoeveelheid eerstejaars plantuien, en in het bijzonder Stuttgarter, een ander contracten met afnemers kon aangaan. Hierop kon iedere bij de Afspraak betrokken onderneming zijn beleid richting afnemers afstemmen. Dit geldt zowel voor de teeltcijfers van 2009 als die van 2008. Beide dienden de controle op de Afspraak en daarmee tevens de effectuering ervan door elk van de ondernemingen afzonderlijk. De cijfers uit 2008 werden daarbij betrokken aangezien deze, in tegenstelling tot de cijfers uit 2009, namelijk reeds bevestigd waren (zij het in totalen) door de Naktuinbouw.¹⁷⁵

221. De Raad concludeert op grond van het voorgaande dat de Afspraak concreet geschikt was om de mededinging te beperken, te verhinderen dan wel te vervalsen ten aanzien van de teelt,

---

¹⁷⁴ Zie randnummer 100.

¹⁷⁵ Zie randnummer 130.

verwerking en handel van eerstejaars plantuien. Het kernelement van de Afspraak, bestaande uit een capaciteitsbeperking, wordt beschouwd als naar zijn aard mededingingsverstoring.¹⁷⁶ Daarbij neemt de Raad de feitelijke tenuitvoerlegging en vergaande controle van de beperking van het aanbod van eerstejaars plantuien op de markt in ogenschouw. Onderzoek van de context – de wijze waarop de eerstejaars plantuien worden afgezet – voert niet tot een andere conclusie.

Zienswijzen betrokken ondernemingen en beoordeling door de Raad

222. *Agpro Onions* voert aan dat zij teelt op contractbasis waardoor er tegen een vaste prijs wordt geleverd aan zijn afnemers. Daarmee zou de Afspraak niet concreet geschikt zijn om de mededinging te beperken.

223. De *Raad* wijst er op dat ook in het geval een onderneming enkel eerstejaars plantuien verhandelde tegen een vaste prijs, de concrete geschiktheid van de mededingingsbeperking door de Afspraak aanwezig is. De eerstejaars plantuien worden vaak na de ‘eerste’ verkoop van de teler/handelaar op basis van een contract verder in de handel gebracht middels doorverkoop aan andere (betrokken) ondernemingen of andere afnemers. Tussen de handelaar die plantuien van het land levert tegen vaste prijzen op basis van een contract en de afnemer die de eerstejaars plantuien zaait ten behoeve van het verkrijgen van consumptie-uien zitten doorgaans meerdere schakels van handelaren. De manipulatie van het aanbod ziet op al die schakels. Derhalve kan de Afspraak ook ten aanzien van plantuien geteeld op contractbasis concreet geschikt zijn de mededinging te beperken.

224. *Agpro Onions*, *TOP* en *Maas Kruiningen* voeren aan dat de vernietigde percelen sowieso hadden moeten worden vernietigd, als gevolg van ziekte en slechte weersomstandigheden.

225. De *Raad* is reeds in hoofdstuk 3, wat betreft de feiten en omstandigheden van de Afspraak ingegaan op dit argument.¹⁷⁷ De *Raad* is van oordeel dat de Afspraak ongeacht alle andere omstandigheden die op de oogst van invloed van invloed kunnen zijn, het aanbod heeft beïnvloed. De *Raad* heeft bovendien vastgesteld dat de betrokken ondernemingen wel degelijk gezond gewas hebben vernietigd. De *Raad* heeft tevens vastgesteld dat de betrokken ondernemingen ook percelen hebben vernietigd waarvan een lage opbrengst te verwachten was. Dat een deel van het gewas dat is vernietigd onder de afspraak wellicht ook afzonderlijk en na een zelfstandige beslissing zou zijn vernietigd, kan hier niet aan afdoen. De argumenten van de betrokken ondernemingen leiden de *Raad* hier niet tot een andere conclusie.

226. Voor het overige betwisten de betrokken ondernemingen de elementen in het Rapport die tot bovenstaande conclusie leiden wat betreft de mededingingsbeperkende strekking van de Afspraak niet.

---

¹⁷⁶ Vgl. artikel 101, eerste lid, sub c, VWEU en de *Richtlijn inzake de toepasselijkheid van artikel 81 van het EG-Verdrag op horizontale samenwerkingsovereenkomsten*, C 3/2, 6.1.2001, randnummer 25.

¹⁷⁷ Randnummers 161-162.

Openbaar

4.1.4 Merkbaarheid

Kader

227. Zoals hiervoor weergegeven, behoeven voor de toepassing van artikel 6, eerste lid, Mw de concrete gevolgen van de overeenkomst niet nader te worden onderzocht wanneer, zoals in de onderhavige zaak, is vastgesteld dat de overeenkomst ertoe strekt de mededinging te verhinderen, beperken of vervalsen. Een dergelijke overeenkomst ontkomt slechts aan het verbod van artikel 6, eerste lid, Mw wanneer zij, vanwege de zwakke positie van partijen op de relevante markt, de mededinging op de markt slechts in zeer geringe mate kan beïnvloeden.¹⁷⁸ Hierbij moet ook in aanmerking worden genomen of het bij de overeenkomst betrokken deel van de relevante markt van zodanig geringe omvang is, dat uitgesloten moet worden geacht dat hiervan betekenisvolle invloed uitgaat op de uitkomsten van de markt.¹⁷⁹

228. Naar het oordeel van de Raad volgt uit de Europese en Nederlandse jurisprudentie op dit vlak dat het bij de voorgaande toets draait om de marktmacht die de betrokken ondernemingen hebben. Als de betrokken ondernemingen gezamenlijk evident geen marktmacht hebben, zal een overeenkomst in de regel niet merkbaar de mededinging kunnen beperken.¹⁸⁰ Als de betrokken ondernemingen daarentegen gezamenlijk een hoog marktaandeel hebben, is in beginsel aannemelijk dat zij meer dan geringe marktmacht hebben, en is voldaan aan het merkbaarheidsvereiste.¹⁸¹

Toepassing op de onderhavige zaak

229. De Raad is van oordeel dat de betrokken ondernemingen niet een zodanig zwakke positie innemen op de markt voor de teelt, verwerking en handel in eerstejaars plantuien dat de mededinging slechts in zeer geringe mate kon worden beïnvloed. Hij overweegt daartoe het volgende.

230. De Raad heeft in hoofdstuk 3 van dit besluit vastgesteld dat gedurende de periode van de overtreding een groot aantal spelers op de markt voor de teelt, verwerking en handel die actief zijn in Nederland op de markt voor (aanbod van) eerstejaars plantuien, betrokken zijn geweest bij de Afspraak. Zoals aangegeven in randnummer 31 hadden de betrokken ondernemingen in het jaar voorafgaand aan de Afspraak gezamenlijk 80 procent van het Nederlandse areaal voor eerstejaars plantuien in bezit. Bovendien exporteerden de betrokken ondernemingen een significant deel van de oogst van eerstejaars plantuien naar landen binnen de Europese Unie en daarbuiten, naar Oost-Europa en Rusland.

231. Er is (indirecte) concurrentiedruk van concurrenten in het buitenland, maar deze is gering, aangezien deze concurrenten kleinschalig zijn en vooral in de eigen regio leveren.¹⁸²

¹⁷⁸ Zie CBb 12 augustus 2010, AB 2010, 342 (*T-Mobile e.a./NMa*); CBb 7 december 2005, LJN: AU8309 (*Secon en G-Star/Basilicum en Chilly*).

¹⁷⁹ CBb 12 augustus 2010, AB 2010, 342 (*T-Mobile e.a./NMa*).

¹⁸⁰ HvJ 9 juli 1969, nr. 5/69, Jur. 1969, p. 295 (*Völck/Vervaecke*); CBb 7 december 2005, LJN: AU8309, (*Secon en G-Star/Basilicum en Chilly*).

¹⁸¹ GvEA EG 12 september 2007, nr. T-30/05, Jur. 2007, p. II-00107 (*Prym*), r.o. 102-105 (onbestreden in hoger beroep, zie HvJ EU 30 april 2009, nr. C-534/07, Jur. 2009, p.I-07415); Rb. Rotterdam 13 juli 2006, LJN: AY4035, AM 2006, nr. 9 (onbestreden in hoger beroep, zie CBb 12 augustus 2010, AB 2010, 342 (*T-Mobile e.a./NMa*); CBb 4 oktober 2011, LJN: BT6521 (*Giant Europe e.a./NMa*), r.o. 4.7.7.3. In HvJ EG 1 februari 1978, nr. 19/77, Jur. 1978, p.00131 (*Miller*) was reeds geen nadere motivering van de merkbaarheid van de overeenkomst nodig, nu Miller International over een marktaandeel van meer dan 20 % beschikte.

¹⁸² Zie randnummer 32.

Bovendien hebben Nederlandse eerstejaars plantuien dankzij de goede grond en de keuringen van de Naktuinbouw een hogere kwaliteit dan in andere landen geteelde eerstejaars plantuien.¹⁸³ Concurrentie wordt dan ook met name van Nederlandse handelaren ondervonden. Gelet op het marktaandeel van de betrokken ondernemingen gezamenlijk, reesteert voor deze concurrerende handelaren een marktaandeel van 20 procent. Hierdoor is geen sprake van een zodanig zwakke positie van de betrokken ondernemingen, dat de concurrentie niet in mededingingsrechtelijk relevante mate zou zijn beperkt.

4.1.5 Artikel 6, derde lid, Mw

232. In artikel 6, derde lid, Mw, is een wettelijke uitzondering op het kartelverbod van artikel 6, eerste lid, Mw opgenomen. Ingevolge artikel 6, derde lid, Mw geldt het verbod van artikel 6, eerste lid, Mw niet voor overeenkomsten, besluiten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen die bijdragen tot verbetering van de productie of van de distributie of tot bevordering van de technische of economische vooruitgang, mits een billijk aandeel in de daaruit voortvloeiende voordelen de gebruikers ten goede komt, en zonder nochtans aan de betrokken ondernemingen beperkingen op te leggen die voor het bereiken van deze doelstellingen niet onmisbaar zijn, of de mogelijkheid te geven voor een wezenlijk deel van de betrokken goederen en diensten de mededinging uit te schakelen.¹⁸⁴ Uit de tekst van deze uitzonderingsbepaling volgt dat de hierin opgenomen voorwaarden cumulatieve voorwaarden zijn.

233. Op grond van artikel 6, vierde lid, Mw dient een onderneming die zich op artikel 6, derde lid, Mw beroept, te bewijzen dat aan de vereisten van dat lid is voldaan. Geen van de betrokken ondernemingen heeft aangevoerd dat de overtreding van artikel 6, eerste lid, Mw gerechtvaardigd zou zijn onder artikel 6, derde lid, Mw. De Raad is ook overigens niet gebleken van omstandigheden die de met artikel 6, eerste lid, Mw strijdige Afspraak zou rechtvaardigen.

4.1.6 Conclusie artikel 6 Mw

234. Uit het voorgaande volgt dat sprake is van een overeenkomst en/of een onderling afgestemde feitelijke gedraging tussen de betrokken ondernemingen die ertoe strekten de mededinging merkbaar te beperken. De betrokken ondernemingen hebben met deze overeenkomst en onderling afgestemde feitelijke gedraging het verbod van artikel 6, lid 1, Mw overtreden. Aan de voorwaarden voor toepassing van de uitzondering in artikel 6, lid 3, Mw is niet voldaan.

---

¹⁸³ Zie randnummer 27-29.

¹⁸⁴ Artikel 6, derde lid, Mw, respectievelijk artikel 81, derde lid, EG (thans artikel 101, derde lid, VWEU) juncto artikel 1, tweede lid, Verordening 1/2003.

4.1.7 Artikel 101 VWEU

Kader

235. Ingevolge artikel 101, eerste lid, VWEU zijn onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt en verboden alle overeenkomsten tussen ondernemingen, besluiten van ondernemingsverenigingen en onderling afgestemde feitelijke gedragingen welke de handel tussen de Lidstaten ongunstig kunnen beïnvloeden en ertoe strekken of ten gevolge hebben dat de mededinging binnen de gemeenschappelijke markt wordt verhinderd, beperkt of vervalst, en met name die welke bestaan in a) het rechtstreeks of zijdelings bepalen van de aan- of verkoopprijzen of van andere contractuele voorwaarden, b) het beperken of controleren van de productie, de verkoop, de technische ontwikkeling of de investeringen, of c) het verdelen van de markten of van de voorzieningsbronnen.
236. Artikel 101, derde lid, VWEU formuleert voorwaarden voor buiten toepassing verklaring van het verbod in het eerste lid. Daarnaast bestaat nog een bijzondere Europeesrechtelijke uitzondering voor de groenten- en fruitsector. Deze uitzondering is neergelegd in de Integrale GMO-Verordening.¹⁸⁵ In het eerste lid van artikel 176 van de Integrale GMO-Verordening zijn drie uitzonderingen op artikel 101, eerste lid, VWEU opgenomen.¹⁸⁶
237. Op grond van artikel 3, eerste lid, van Verordening 1/2003¹⁸⁷ zijn de mededingingsautoriteiten van de Lidstaten verplicht om artikel 101 van het VWEU toe te passen wanneer ze het nationale mededingingsrecht toepassen op overeenkomsten, besluiten van ondernemingsverenigingen of onderling afgestemde feitelijke gedragingen welke de handel tussen de Lidstaten kunnen beïnvloeden.
238. Uit artikel 88 Mw vloeit de bevoegdheid voor de NMa voort om artikel 101 VWEU en artikel 102 VWEU toe te passen in overeenstemming met de uitvoeringsverordeningen¹⁸⁸ op grond van artikel 103 VWEU en 104 VWEU.
239. De toets onder artikel 101, eerste en derde lid, VWEU behelst geen andere of zwaardere toets dan in de vorige paragraaf bij de bespreking van artikel 6 Mw aan de orde kwam met betrekking tot (i) de kwalificatie van betrokken partijen als ondernemingen, (ii) de kwalificatie van de inbreuk als overeenkomst en/of onderling afgestemde feitelijke gedraging, (iii) de criteria voor het vaststellen van een (merkbare) mededingingsbeperking alsook (iv) de uitzondering op het verbod. De beoordelingen en conclusies op deze punten zijn bij de toets aan artikel 101 VWEU derhalve hetzelfde.

---

¹⁸⁵ Verordening (EG) nr. 1234/2007 van de Raad van 22 oktober 2007 houdende een gemeenschappelijke ordening van de landbouwmarkten en specifieke bepalingen voor een aantal landbouwproducten (Integrale GMO-Verordening), Pb EG L 299 van 76 november 2007. Voor de inwerkingtreding van de Integrale GMO-Verordening was Verordening (EG) nr. 2200/1996 van de Raad van 28 oktober 1996 houdende een gemeenschappelijke ordening der markten in de sector groenten en fruit, Pb L297 van 21 november 1996, van kracht Verordening nr. 2200/96 was ingevolge artikel 204, tweede lid, van de Integrale GMO-Verordening tot 1 januari 2008 van kracht.

¹⁸⁶ De drie algemene uitzonderingen van artikel 176, eerste lid, van de Integrale GMO-Verordening moeten als drie afzonderlijke uitzonderingsgronden worden beschouwd. Zie Hof van Justitie, 12 december 1995, zaak C-399/93, *H.G. Oude Luttikhuis e.a. vs. Verenigde Coöperatieve Melkindustrie Coberco*, Jur. 1995, blz. I-4520, rechtsoverweging 22.

¹⁸⁷ Verordening nr. 1/2003 van de Raad van 16 december 2002 betreffende de uitvoering van de mededingingsregels van de artikelen 81 en 82 EG-Verdrag (oud), PbEG 2003, L 1/1.

¹⁸⁸ Zie Verordening 1/2003 en Verordening van de Raad van 20 januari 2004 betreffende de controle op concentraties van ondernemingen, PbEG L24/1.

240. Voor toepassing van het verbod in artikel 101, eerste lid, VWEU bevat het artikellid echter ook het vereiste dat de mededingingsbeperkende afspraak de handel tussen de lidstaten ongunstig kan beïnvloeden. Aan deze voorwaarde is voldaan zodra, op basis van het geheel van feitelijke en juridische elementen, met een voldoende mate van waarschijnlijkheid is te verwachten dat de overeenkomst en/of onderling afgestemde feitelijke gedraging “*al dan niet rechtstreeks, daadwerkelijk of potentieel op het handelsverkeer tussen Lidstaten een zodanige invloed kan uitoefenen dat de verwezenlijking van de doelstellingen van de gemeenschappelijke markt tussen de Lidstaten wordt geschaad*”.¹⁸⁹ Daarnaast dient deze beïnvloeding van de interstatelijke handel merkbaar te zijn.¹⁹⁰

241. Het begrip ‘kunnen beïnvloeden’ impliceert dat het mogelijk moet zijn te voorzien dat de overeenkomst of gedraging, al dan niet rechtstreeks, daadwerkelijk of potentieel, de handelsstromen tussen Lidstaten kan beïnvloeden.¹⁹¹ Voor de toepasselijkheid van het Gemeenschapsrecht hoeft niet het bewijs te worden geleverd dat de overeenkomst of gedraging de interstatelijke handel daadwerkelijk heeft beïnvloed.¹⁹² Beïnvloeding is een neutraal begrip, dat niet noodzakelijkerwijs impliceert dat de handel wordt beperkt of verminderd. Het gaat erom dat de handel tussen de Lidstaten zich met de overeenkomst of gedraging waarschijnlijk anders had ontwikkeld dan de ontwikkeling die zonder de overeenkomst of gedraging te verwachten viel.¹⁹³

242. Volgens vaste jurisprudentie kunnen horizontale kartels die het gehele grondgebied van een Lidstaat bestrijken normaal gesproken de handel tussen Lidstaten beïnvloeden, aangezien zij naar hun aard een versterking van de nationale drempelvorming tot gevolg hebben, hetgeen de in het Verdrag beoogde economische vervlechting doorkruist.¹⁹⁴ In het geval van overeenkomsten die naar hun aard de handel tussen Lidstaten kunnen beïnvloeden, kan vaak worden aangenomen dat dit effect merkbaar is wanneer het gezamenlijk marktaandeel van de betrokken ondernemingen de 5 procentdrempel overschrijdt.¹⁹⁵

Toepassing op de onderhavige zaak

243. In hoofdstuk 2 is vastgesteld dat ondernemingen die actief zijn op het gebied van telen, verhandelen en verwerken van eerstejaars plantuien in Nederland aan de Afspraak hebben deelgenomen en dat deze ondernemingen een gezamenlijk marktaandeel bezitten in Nederland van ongeveer 80 procent.

244. Daarnaast is in hoofdstuk 2 beschreven hoe eerstejaars plantuien verkocht worden buiten Nederland aan, met name, afnemers in andere landen binnen de Europese Unie en

¹⁸⁹ HvJ EG 11 juli 1985, zaak 42/84, *Remia e.a. t. Commissie*, Jur. 1985, p. 2545, r.o. 22.

¹⁹⁰ Zie *Mededeling van de Commissie van 27 april 2004, betreffende het begrip “beïnvloeding van de handel” in de artikelen 81 en 82 EG*, PbEG 2004, C 101/81. Zie ook HvJ EG 25 november 1971, zaak 22/71, *Béguelin*, Jur. 1971, p. 946, r.o. 16; HvJ EG 9 juli 1969, zaak 5/69, *Völk*, Jur. 1969, p. 295, r.o. 7.

¹⁹¹ HvJ EG 14 juli 1981, zaak 172/80, *Züchner*, Jur. 1981, p. 2021, r.o. 18; HvJ EG 10 december 1985, gevoegde zaken 240/82 e.a., *Stichting Sigarettenindustrie*, Jur. 1985, p. 3831, r.o. 48; en Gerecht 15 maart 2000, gevoegde zaken T-25/95 e.a., *Cimenteries CBR e.a. t. Commissie (Cement)*, Jur. 2000, p. II-491, r.o. 3930.

¹⁹² Gerecht 7 oktober 1999, zaak T-228/97, *Irish Sugar*, Jur. 1999, p. II-2969, r.o. 170.

¹⁹³ HvJ EG 13 juli 1966, gevoegde zaken 56 en 58/64, *Consten en Grundig*, Jur. 1966, p. 450; *Mededeling van de Commissie betreffende het begrip “beïnvloeding van de handel” in de artikelen 81 en 82 van het EG-verdrag*, PbEG 2004, C 101/81, punt 34.

¹⁹⁴ HvJ EG 17 oktober 1972, zaak 8/72, *Vereniging van Cementhandelaren t. Commissie*, Jur. 1972, p. 991. Zie voorts HvJ EG 19 februari 2002, zaak C-309/99, *Wouters*, Jur. 2002, p. I-1577, r.o. 95.

¹⁹⁵ Zie *Mededeling van de Commissie van 27 april 2004, betreffende het begrip “beïnvloeding van de handel” in de artikelen 81 en 82 EG*, PbEG 2004, C 101/81, punten 53-55.

Openbaar

daarbuiten, naar Oost-Europa en Rusland. Afgezien van de export buiten de Europese Unie, wordt er binnen de Europese Unie een zodanige hoeveelheid Nederlandse plantuien naar haar lidstaten verhandeld, dat de drempel van 5 procent, ruimschoots wordt gehaald.¹⁹⁶ Er was derhalve een merkbaar (potentieel) effect op de handelsstromen tussen de lidstaten.¹⁹⁷

245. Hoewel een aanzienlijk deel van de geëxporteerde plantuien, meer specifiek het ras Stuttgarter, buiten de Europese Unie wordt verhandeld aan Rusland, betekent dit derhalve niet dat er daarmee geen merkbaar (potentieel) effect op de handelsstromen tussen de lidstaten van de Europese Unie kon plaatsvinden of plaatsvond.
246. Wat betreft de toepasselijkheid van uitzonderingen op het verbod in artikel 101, lid 1, VWEU, overweegt de Raad het volgende. De Raad merkt hierbij op dat geen van de betrokken ondernemingen een beroep heeft gedaan op deze uitzonderingen.
247. Naast de uitzondering vervat in artikel 101, lid 3, VWEU, die, gelijk aan de uitzondering in artikel 6, lid 3, Mw, niet van toepassing is op de onderhavige zaak, is de Raad niet gebleken dat de Afspraak voldoet aan de sectorspecifieke uitzondering vervat in de Integrale GMO-Verordening. Derhalve is artikel 101 VWEU onverminderd van toepassing op de onderhavige overeenkomst.

4.1.8 Conclusie artikel 101 VWEU

248. De Raad stelt vast dat de Afspraak de tussenstaatse handel heeft kunnen beïnvloeden in de zin van artikel 101, eerste lid, VWEU. De betrokken ondernemingen hebben derhalve het verbod van artikel 101, eerste lid, VWEU overtreden.

4.2 Duur van de overtreding

249. Gelet op de in hoofdstuk 3 van dit besluit aangehaalde bewijsmiddelen is de Raad van oordeel dat de overtreding door TOP, Maas Kruiningen, Steketee Yerseke, A.C. Mosselman en Handelmaatschappij Kesselaar op 18 mei 2009 is begonnen. Op die datum zijn vijf van de zeven betrokken ondernemingen bijeen gekomen om te spreken over mogelijkheden gezamenlijk te komen tot een krimp van de markt van eerstejaars plantuien, om de prijzen voor eerstejaars plantuien op een hoger niveau te brengen dan onder normale mededingingscondities het geval zou zijn, of in ieder geval het zakken van die prijzen te voorkomen of af te remmen.
250. Gelet op de in hoofdstuk 3 van dit besluit aangehaalde bewijsmiddelen is de Raad van oordeel dat de overtreding door Agpro Onions en Rijk onion sets op 9 juni 2009 is begonnen. Op die datum zijn de betrokken ondernemingen bijeen gekomen en is de productiebeperking

¹⁹⁶ Zie dossierstuk 6987_1/85, waaruit volgt dat de zes grootste handelaren (waaronder vijf van de betrokken ondernemingen) binnen de EU maar buiten Nederland een percentage van 21 procent van hun omzet verkrijgen. Zie ook randnummer 48 van het onderhavige besluit.

¹⁹⁷ Zoals beschreven in randnummer 203 hoeft niet te worden aangetoond dat dit effect zich daadwerkelijk heeft voorgedaan.

(het vernietigen van het areaal) voor teeltjaar 2009 afgestemd met het doel de prijzen voor eerstejaars plantuien op een hoger niveau te brengen dan onder normale mededingingscondities het geval zou zijn, of in ieder geval het zakken van die prijzen te voorkomen of af te remmen. Tevens is in het kader van de vaststelling en de controle op de overeenkomst door de betrokken ondernemingen, in ieder geval vanaf deze datum concurrentiegevoelige informatie gedeeld.

251. Zoals de Raad in hoofdstuk 2 (paragraaf 2.2.2) van dit besluit heeft weergegeven vinden de contractonderhandelingen tussen telers/verwerkers/handelaren en hun afnemers plaats tot eind april van het jaar volgend op de teelt. De overeenkomst en de uitwisseling van strategische informatie ter vaststelling daarvan en controle daarop zagen in het bijzonder op de verkoop van eerstejaars plantuien uit het gehele teeltjaar 2009. Daar de verkoopperiode van die oogst loopt tot eind april 2010, is de Raad van oordeel dat de Afspraak effect sorteert tot en met 30 april 2010.

Zienswijzen en beoordeling daarvan door de Raad

252. *Agpro Onions* voert aan dat zijn betrokkenheid bij de overtreding beperkt dient te zijn tot de periode van 9 juni 2009 tot 31 juli 2009. Dit wordt niet nader door de onderneming onderbouwd.
253. Gelet op hetgeen in het voorgaande door hem is vastgesteld, acht de Raad het niet aannemelijk dat de deelname van *Agpro Onions* aan de overtreding is geëindigd op 31 juli 2009. Uit zijn eigen verklaring, alsook de verklaringen van andere betrokken ondernemingen en andere stukken uit het dossier volgt dat *Agpro Onions* voor de gehele duur van de overtreding zoals hierboven vastgesteld, betrokken was. De onderneming was aanwezig bij de bijeenkomst van 9 juni 2009 waar de freesafpraak werd geconcretiseerd. Bovendien is door de onderneming uitvoering gegeven aan deze afspraak door de vernietiging van areaal en de intrekking daarvan bij de Naktuinbouw. Derhalve ziet de Raad geen aanleiding voor een ander oordeel dan bovenstaand, dat de Afspraak van 9 juni 2009 tot en met 30 april 2010 heeft geduurd.

5 Overtreders

Kader

254. Op grond van artikel 56, lid 1, Mw kan de Raad, ingeval van overtreding van artikel 6 Mw, de overtreder beboeten. Onder overtreder wordt op grond van artikel 5:1, eerste lid, van de Algemene wet bestuursrecht (hierna: Awb) onder meer verstaan degene die de overtreding pleegt. Blijkens de Memorie van Toelichting bij de Vierde Tranche van de Awb is voor het antwoord op de vraag wie als overtreder kan worden aangemerkt, in de eerste plaats van belang tot wie het wettelijk voorschrift zich richt.

255. Artikel 6 Mw en artikel 101 VWEU richten zich tot ondernemingen.¹⁹⁸ Het begrip 'onderneming' valt niet noodzakelijkerwijs samen met het begrip 'rechtspersoon' zoals dat in

¹⁹⁸ Artikel 6 Mw volgt hierbij de communautaire mededingingsregels, zie artikel 1, onder f, Mw.

het nationale recht wordt gehanteerd; een onderneming kan ook uit een samenstel van verschillende rechtspersonen bestaan. De onderneming die de overtreding heeft begaan is derhalve niet noodzakelijkerwijs dezelfde entiteit als de specifieke rechtspersoon binnen een groep van ondernemingen waarvan de bij haar werkzame personen daadwerkelijk aan de kartelgedragingen hebben deelgenomen. In Europese rechtspraak is in dit verband aangegeven dat de mededingingsregels zich richten tot economische eenheden die bestaan in een unitaire organisatie van personele, materiële en immateriële elementen, welke op duurzame basis een bepaald economisch doel nastreeft en kan bijdragen tot het begaan van een in die bepaling bedoelde inbreuk.¹⁹⁹

256. Hoewel artikel 6 Mw zich tot ‘ondernemingen’ richt en het begrip ‘onderneming’ een economische werkingssfeer heeft, kunnen slechts rechtssubjecten (juridische entiteiten) aansprakelijk worden gesteld voor een inbreuk op die bepaling. Wanneer het bestaan van een inbreuk op de mededingingsregels is bewezen, moet derhalve worden bepaald welke juridische entiteit(en) de onderneming exploiteerde(n) gedurende de periode waarin de inbreuk is gemaakt, teneinde deze aansprakelijk te stellen.
257. In geval van moeder - dochterverhoudingen, kan volgens vaste rechtspraak van het Hof van Justitie het gedrag van een dochtermaatschappij aan de moedermaatschappij worden toegerekend, met name wanneer de dochtermaatschappij – hoewel zij afzonderlijk rechtspersoonlijkheid bezit – niet zelfstandig haar marktgedrag bepaalt, maar in hoofdzaak de haar door de moedermaatschappij verstrekte instructies volgt, inzonderheid gelet op de economische, organisatorische en juridische banden die hen verenigen.²⁰⁰ De reden daarvoor is dat de moedermaatschappij en de dochtermaatschappij in een dergelijke situatie deel uitmaken van één economische eenheid en derhalve één enkele onderneming in de zin van het mededingingsrecht vormen.
258. Volgens vaste rechtspraak kan er in die situatie voor gekozen worden om de aansprakelijkheid voor inbreukmakend gedrag toe te schrijven aan de moedermaatschappij, de dochtermaatschappij, of aan de moedermaatschappij hoofdelijk met haar dochtermaatschappij.²⁰¹
259. In het bijzondere geval waarin een moedermaatschappij 100 % van het kapitaal in handen heeft van haar dochtermaatschappij die een inbreuk op de mededingingsregels heeft gepleegd, wordt aangenomen dat deze moedermaatschappij beslissende invloed kan uitoefenen op het gedrag van deze dochter en bestaat er een weerlegbaar vermoeden dat die moedermaatschappij metterdaad een beslissende invloed uitoefent op het commerciële beleid van haar dochter.²⁰² In die omstandigheid volstaat het dat wordt bewezen dat het gehele kapitaal van een dochtermaatschappij in handen is van haar moedermaatschappij. Vervolgens kan de moedermaatschappij hoofdelijk aansprakelijk worden gesteld voor de betaling van de aan de dochtermaatschappij opgelegde boete, tenzij de moedermaatschappij, die dat vermoeden moet weerleggen, afdoende bewijzen overlegt die aantonen dat haar

¹⁹⁹ Gerecht, 10 maart 1992, zaak T-11/89, *Shell*, punt 311 en Gerecht, 14 mei 1998, zaak T-352/94, *Mo och Domsjö AB*, r.o. 7-96.

²⁰⁰ HvJ EG 10 september 2009, zaak C-97/08, *Akzo N.V.*, r.o. 58.

²⁰¹ Gerecht, 24 maart 2011, zaak T-386/06, *Pegler*, r.o. 103 en daarin aangehaalde jurisprudentie.

²⁰² HvJ EG 10 september 2009, zaak C-97/08, *Akzo N.V.*, reeds aangehaald, r.o. 60.

dochtermaatschappij zich op de markt autonoom gedraagt, aldus het Hof van Justitie.²⁰³ Hierbij wordt opgemerkt dat een moedermaatschappij alleen aansprakelijk is voor de periode dat zij beslissende invloed heeft kunnen uitoefenen.²⁰⁴

260. Wanneer een juridische entiteit betrokken is geweest bij een inbreuk op de mededingingsregels en nadien de activa waarmee de inbreuk is begaan, vervreemdt en daarmee de betrokken markt verlaat, zal de betrokken entiteit nog steeds verantwoordelijk worden gehouden voor de inbreuk gedurende de betreffende periode, als deze nog bestaat.²⁰⁵ Indien de entiteit die de activa verwerft de inbreuk voortzet, moet de aansprakelijkheid voor de inbreuk aan zowel de vervreemder als de verkrijger worden toegerekend, waarbij elke entiteit verantwoordelijk is voor de periode waarin zij bij de inbreuk betrokken was.
261. Voorts heeft het Hof van Justitie gepreciseerd dat hoewel – naast het bezit van 100 % van het kapitaal – extra omstandigheden kunnen wijzen op beslissende invloed van de moedermaatschappij, het aanvoeren van dergelijke extra omstandigheden niet noodzakelijk is om van het vermoeden van beslissende invloed uit te kunnen gaan.²⁰⁶

262. Bovenstaande jurisprudentie is gelijkelijk van toepassing op uiteindelijke moedermaatschappijen en tussenliggende moedermaatschappijen. In het bijzondere geval waarin een houdstermaatschappij alle aandelen van een tussenliggende vennootschap bezit die op haar beurt het volledige kapitaal van een dochtermaatschappij in handen heeft die een inbreuk op de mededingingsregels heeft gepleegd, rijst het weerlegbare vermoeden dat deze houdstermaatschappij beslissende invloed op het gedrag van de tussenliggende vennootschap uitoefent, en indirect, via deze laatste, ook het gedrag van voornoemde dochtermaatschappij.²⁰⁷ In een dergelijke situatie behoren de houdstermaatschappij, de tussenliggende vennootschap en laatstgenoemde dochtermaatschappij tot eenzelfde economische eenheid (dezelfde onderneming in de zin van het mededingingsrecht) en kunnen zij uit dien hoofde voor het inbreukmakend gedrag worden aangesproken.²⁰⁸

Toepassing op de onderhavige zaak

263. Zoals in hoofdstuk 1 van dit besluit vastgesteld, waren de betrokken ondernemingen, gedurende de periode van de overtreding, alle actief op het gebied van het telen en verwerken van eerstejaars plantuien. Zij verrichtten economische activiteiten en zijn derhalve ondernemingen in de zin van artikel 1, aanhef en onder f, Mw.

²⁰³ HvJ EG, 10 september 2009, zaak C-97/08, *Akzo N.V.*, reeds aangehaald, r.o. 62; CBb 18 november 2010, *LJN*: B05193, r.o. 3.4.4.8.

²⁰⁴ HvJ EG, 16 november 2000, zaak C-248/98, *KNP*, Jur. 2000, p. I-9641, r.o. 73; HvJ EG 16 november 2000, zaak C-279/98 P, *Cascades*, Jur. 2000, p. I-9693, r.o. 77-80, *Gerecht 30 mei 2006*, zaak T-198/03, *Oostenrijkse banken*, r.o. 332.

²⁰⁵ *Gerecht*, 17 december 1991, zaak T-6/89, *Enichem Anic*. HvJ EG 8 juli 1999, zaak C-49/92, *Anic*.

²⁰⁶ HvJ EG, 10 september 2009, zaak C-97/08, *Akzo N.V.*, r.o. 61, HvJ EG 20 januari 2011, zaak C90/09, *Quimica*, r.o. 41 en 42.

²⁰⁷ HvJ EU 20 januari 2011, zaak C90/09 P, *General Quimica SA/ Commissie*, punten 86 tot en met 88. Zie ook *Gerecht 6 maart 2012*, zaak T-65/06 *FLSmidth & Co. A S/ Commissie*, punten 22 en 23.

²⁰⁸ Zie bijvoorbeeld beschikking van de Commissie van 20 december 2005 in zaak COMP/F/C.38.443 (Rubberchemicaliën), punt 254 t/m 264 en uitspraak van het Hof in die zaak, HvJ EU 20 januari 2011, C-90/09 P, *General Quimica SA/ Commissie*. Zie beschikking van de Commissie van 30 november 2005 in zaak COMP/38354 (Industriezakken), punten 715 t/m 739 en de uitspraken van het Gerecht naar aanleiding van deze beschikking, *Gerecht 6 maart 2012*, zaak T-64/06, *FLS Plast A S/ Commissie* en zaak T-65/06, *FLSmidth & Co. A S/ Commissie*. Zie ten slotte beschikking van de Commissie van 20 oktober 2004 in zaak COMP C.38.238/B.2 (Ruwe tabak - Spanje), punt 400 en uitspraak van het Hof naar aanleiding van deze beschikking, HvJ EU 19 juli 2012, gevoegde zaken C-628/10 P en C-14/11 P, *Alliance One International Inc. e.a./ Commissie en Commissie/ Alliance One International Inc. e.a.*, punten 100 t/m 106.

Openbaar

264. De Raad rekent de overtreding aan de hierna genoemde juridische entiteiten toe. Zij zijn overtreder in de zin van artikel 5:1 Awb.
265. A.C. Mosselman B.V. is van 18 mei 2009 tot en met 30 april 2010 rechtstreeks betrokken geweest bij de Afspraak. Deze overtreding wordt daarom aan dit bedrijf toegerekend, alsmede aan:
- Mosselman Groep B.V. voor de gehele periode van de overtreding. Zij bezat gedurende deze gehele periode alle aandelen in A.C. Mosselman B.V. en moet derhalve worden vermoed beslissende invloed te hebben uitgeoefend. De Raad stelt vast dat zij dit vermoeden niet heeft weerlegd.
266. Handelmaatschappij Kesselaar B.V. is van 18 mei 2009 tot en met 30 april 2010 rechtstreeks betrokken geweest bij de Afspraak. Deze overtreding wordt daarom aan deze onderneming toegerekend.
267. M. Maas Kruijningen B.V. is van 18 mei 2009 tot en met 30 april 2010 rechtstreeks betrokken geweest bij de Afspraak. Deze overtreding wordt daarom aan deze onderneming toegerekend, alsmede aan:
- Beheermaatschappij M.P. Maas Kruijningen B.V. voor de gehele periode van de overtreding. Zij bezat gedurende deze periode alle aandelen in M. Maas Kruijningen B.V. en moet derhalve worden vermoed beslissende invloed te hebben uitgeoefend. De Raad stelt vast dat zij dit vermoeden niet heeft weerlegd;
268. Steketee Yerseke B.V. is van 18 mei 2009 tot en met 30 april 2010 rechtstreeks betrokken geweest bij de Afspraak. Deze overtreding wordt daarom aan deze onderneming toegerekend, alsmede aan:
- Lebas Holding B.V. voor de gehele periode van de overtreding. Zij bezat gedurende deze periode alle aandelen in Steketee Yerseke B.V. en moet derhalve worden vermoed beslissende invloed te hebben uitgeoefend. De Raad stelt vast dat zij dit vermoeden niet heeft weerlegd;
  - Lebas Beheer B.V. voor de gehele periode van de overtreding. Zij was gedurende deze periode 100 procent grootmoedermaatschappij van Steketee Yerseke B.V. via Lebas Holding B.V. en moet derhalve worden vermoed beslissende invloed te hebben uitgeoefend. De Raad stelt vast dat zij dit vermoeden niet heeft weerlegd.
269. Triumfus Onion Products Onion Sets B.V. en TOP Cultures France s.a.r.l zijn van 18 mei 2009 tot en met 30 april 2010 rechtstreeks betrokken geweest bij de Afspraak. Deze overtreding wordt daarom aan deze bedrijven toegerekend, alsmede aan:
- TOP Holding France B.V. voor de gehele periode van de overtreding. Zij bezat gedurende deze periode alle aandelen in TOP Cultures France s.a.r.l. en moet derhalve worden vermoed beslissende invloed te hebben uitgeoefend. De Raad stelt vast dat zij dit vermoeden niet heeft weerlegd;

- **Triumfus Onion Products Beheer B.V.** voor de gehele periode van de overtreding. Zij bezat gedurende deze periode alle aandelen in **Triumfus Onion Products Onion Sets B.V.** en in **TOP Holding France B.V.** en moet derhalve worden vermoed beslissende invloed te hebben uitgeoefend. De Raad stelt vast dat zij dit vermoeden niet heeft weerlegd;
- **A. Murre Investments B.V.** voor de gehele periode van de overtreding. Zij was gedurende deze periode 100 procent grootmoedermaatschappij van **Triumfus Onion Products Onion Sets B.V.** en **TOP Cultures France s.a.r.l.** via **Triumfus Onion Products Beheer B.V.** en moet derhalve worden vermoed beslissende invloed te hebben uitgeoefend. De Raad stelt vast dat zij dit vermoeden niet heeft weerlegd.

270. Agpro Onions B.V. is van 9 juni 2009 tot en met 30 april 2010 rechtstreeks betrokken geweest bij de Afspraak. Deze overtreding wordt daarom aan deze onderneming toegerekend, alsmede aan:

- **H. van Hal Holding B.V.** voor de gehele periode van de overtreding. Zij bezat gedurende deze gehele periode alle aandelen in **Agpro Onions B.V.** en moet derhalve worden vermoed beslissende invloed te hebben uitgeoefend. De Raad stelt vast dat zij dit vermoeden niet heeft weerlegd;
- **Agpro Onroerend Goed B.V.** voor de gehele periode van de overtreding. Zij was gedurende deze periode 100 procent grootmoedermaatschappij van **Agpro Onions B.V.** via **H. van Hal Holding B.V.** en moet derhalve worden vermoed beslissende invloed te hebben uitgeoefend. De Raad stelt vast dat zij dit vermoeden niet heeft weerlegd.

271. Rijk onion sets B.V. is van 9 juni 2009 tot en met 30 april 2010 rechtstreeks betrokken geweest bij de Afspraak. Deze overtreding wordt daarom aan deze onderneming toegerekend.

6 Sanctie

6.1 Juridisch kader

272. Ingevolge artikel 56, eerste lid, Mw alsmede ingevolge artikelen 88 en 89 Mw heeft de Raad bij de vaststelling van een overtreding van artikel 6 Mw, respectievelijk een overtreding van artikel 101, eerste lid, VWEU, de bevoegdheid een boete op te leggen. Artikel 5:46, tweede lid, Awb bepaalt dat de Raad de hoogte van de boete afstemt op de ernst van de overtreding en op de mate waarin deze aan de overtreder kan worden verweten. De Raad houdt daarbij zo nodig rekening met de omstandigheden waaronder de overtreding is gepleegd.

273. Voor het vaststellen van de boete heeft de Minister van Economische Zaken beleidsregels vastgesteld op grond van artikel 4:81 Awb (hierna: de Boetebeleidsregels).²⁰⁹ De Boetebeleidsregels zijn in werking getreden op 1 oktober 2009. Nu de overtreding in de onderhavige zaak voortduurde tot na 1 oktober 2009, zijn de Boetebeleidsregels van toepassing.²¹⁰
274. Op grond van de Boetebeleidsregels wordt de boete vastgesteld in verschillende stappen. Allereerst bepaalt de Raad de zogeheten betrokken omzet. Aan de hand van de betrokken omzet wordt de boetegrondslag vastgesteld. Deze boetegrondslag wordt vermenigvuldigd met een ernstfactor. Bij het bepalen van het uiteindelijke boetebedrag wordt rekening gehouden met eventuele boeteverhogende en -verlagende omstandigheden. Ten slotte is de Raad gehouden aan het wettelijk boetemaximum, zoals dit in artikel 57 Mw is vermeld.
275. De Boetebeleidsregels bepalen dat de Raad de boete vaststelt met inachtneming van de beginselen van behoorlijk bestuur. De Raad kan van de Boetebeleidsregels afwijken indien onverkorte toepassing daarvan tot evidente onbillijkheid leidt.
276. In het hiernavolgende wordt de boete voor de betrokken ondernemingen aan de hand van de Boetebeleidsregels stapsgewijs bepaald en gemotiveerd. Voor zover de Betrokken ondernemingen in hun zienswijzen bedenkingen hebben geuit die relevant zijn voor de boeteberekening, gaat de Raad bij de motivering op de zienswijzen in.

6.2 Boetegrondslag

277. Het startpunt bij de boetetoemeting is de bepaling van de boetegrondslag. De Raad baseert de boetegrondslag in een geval als het onderhavige op de betrokken omzet van de overtreder, oftewel, de betrokken onderneming.
278. De betrokken omzet wordt in artikel 1, aanhef onder b, van de Boetebeleidsregels gedefinieerd als de waarde van alle transacties die door de onderneming tijdens de duur van de overtreding zijn verricht op het gebied van de verkoop van goederen of levering van diensten waarop de overtreding betrekking heeft, onder aftrek van over de omzet geheven belastingen.

Toepassing op de onderhavige zaak

279. Gelet op de hiervoor genoemde definitie van de betrokken omzet wordt de betrokken omzet voor alle betrokken ondernemingen naar rato vastgesteld op de waarde van alle transacties die door hen in de Europese Unie (hierna 'EU') zijn verricht op het gebied van teelt, verwerking en verkoop van eerstejaars plantuien in de periode waarin de betrokken onderneming deelnam aan de verboden gedragingen. Voor een overzicht van deze periode wordt verwezen naar hoofdstuk 4 (paragraaf 4.2) van dit besluit.

²⁰⁹ Beleidsregels van de Minister van Economische Zaken van 11 september 2009, nr. WJZ/9150320, houdende richtsnoeren voor het opleggen van bestuurlijke boetes op grond van wetgeving waarvan de Raad van Bestuur van de Nederlandse Mededingingsautoriteit is belast met het toezicht op de naleving (Beleidsregels van de Minister van Economische Zaken voor het opleggen van bestuurlijke boetes door de NMa 2009).

²¹⁰ Vergelijk zaak 1528/Wegener, besluit van 14 juli 2010, nr. 130; aanvaard door de Adviescommissie bezwaarschriften Mededingingswet, zie het advies van de Adviescommissie in die zaak, punt 28 en door de Rechtbank Rotterdam, 27 september 2012, LJN: BX8528, AWB 11/4193 en AWB 11/4266, r.o. 30 en 33.

Openbaar

280. Alle betrokken ondernemingen hebben inzicht verschaft in de waarde van de in randnummer 278 genoemde transacties.

281. Gelet op het voorgaande gaat de Raad uit van de volgende betrokken omzet per onderneming:

TOP	EUR 9.122.220
Maas Kruiningen	EUR 4.564.189
Handelmaatschappij Kesselaar	EUR 2.976.955
A.C. Mosselman	EUR 1.990.929
Agpro Onions	EUR 1.835.930
Steketee Yerseke	EUR 1.670.706
Rijk onion sets	EUR 1.156.150

282. Artikel 5 van de Boetebeleidsregels 2009 bepaalt dat wordt uitgegaan van een boetegrondslag van 10 % van de betrokken omzet. De boetegrondslag bedraagt derhalve voor de betrokken ondernemingen:

TOP	EUR 912.222
Maas Kruiningen	EUR 456.418
Handelmaatschappij Kesselaar	EUR 297.695
A.C. Mosselman	EUR 199.092
Agpro Onions	EUR 183.593
Steketee Yerseke	EUR 167.070
Rijk onion sets	EUR 115.615

Zienswijzen betrokken ondernemingen en beoordeling door de Raad

283. Alle *betrokken ondernemingen*, met uitzondering van Kesselaar, stellen zich op het standpunt dat de Raad niet bevoegd is om een boete op te leggen. Zij voeren hiertoe aan dat de afstemming ten aanzien van het teeltjaar 2009 uitsluitend zag op het ras Stuttgarter. Aangezien dit ras alleen in het buitenland wordt verkocht heeft de afstemming niet de mededinging op de Nederlandse markt kunnen beïnvloeden.

284. De *Raad* volgt dit betoog niet. De Afspraak had betrekking op alle teelt en verwerking van eerstejaars plantuien, ongeacht of de eerstejaars plantuien door de betrokken ondernemingen in Nederland of daarbuiten, elders in de Europese Unie, werden afgezet. De Raad wijst er in dit verband op dat hij de boete niet alleen oplegt vanwege de overtreding van artikel 6, eerste lid, Mw, maar tevens – op grond van artikel 88 Mw – voor de inbreuk op artikel 101, eerste lid, VWEU. Aan deze laatste bepaling is de Raad krachtens artikel 3, eerste lid, Verordening 1/2003 verplicht toepassing te geven nu hij heeft vastgesteld dat de Afspraak de tussenstaatse handel ongunstig kon beïnvloeden.

285. Zoals weergegeven in hoofdstuk 2, heeft de Nederlandse eerstejaars plantui een goede naam en een sterke positie, zowel binnen de Europese Unie als daarbuiten, in Oost-Europa en

Rusland. De lidstaten van de Europese Unie vormen een grote afzetmarkt voor het Nederlandse product. Uit hoofdstuk 2 van het onderhavige besluit, in het bijzonder randnummer 48, volgt dat de handel in eerstejaars plantuien in Nederland en de lidstaten van de Europese Unie ongeveer tweederde van de omzet van in ieder geval vijf van de betrokken ondernemingen beslaat.²¹¹ Rond de 40 tot 45 procent daarvan wordt behaald via de handel in Nederland. Hieruit volgt dat de Afspraak zowel in Nederland als in de Europese Unie (als daarbuiten) (potentieel) effect sorteert.

286. Zoals reeds door de Raad vastgesteld in randnummer 164 - 1 van het onderhavige besluit, betreft de manipulatie van het ras Stuttgarter ten behoeve van de Afspraak, het gebruik van een middel om een doel te bereiken dat zag op alle eerstejaars plantuien, namelijk het creëren van schaarste op de markt voor eerstejaars plantuien om daarop een betere prijs te verkrijgen voor eerstejaars plantuien. Voorts volgt uit randnummer 30 en de daarin genoemde verklaringen dat de manipulatie van het (totale) aanbod aan eerstejaars plantuien leidt tot aanpassing van de prijzen van alle eerstejaars plantuien en, bovendien, dat de prijzen die afnemers bereid zijn te betalen voor Stuttgarter leiden tot beïnvloeding van de prijzen van de andere plantuien. Als de Afspraak al enkel zag op Stuttgarter, dan kon de manipulatie van dit ras plantui ertoe leiden dat de gehele markt voor plantuien werd gemanipuleerd. Gelet op deze verwevenheid constateert de Raad dat, al zou het ras Stuttgarter alleen in het buitenland worden verkocht, hij ook dan een boete zou kunnen opleggen.

287. *TOP* en *Maas Kruiningen* betogen voorts dat de Raad niet bevoegd is de omzet behaald met de verkoop aan buitenlandse afnemers binnen de Europese Unie te betrekken bij het vaststellen van de hoogte van de boete. Zij verwijzen hiervoor naar het besluit van de NMa in de zaak 2269/Noordzeegarnalen, waarin de NMa dit zou hebben bevestigd.

288. De Raad is bevoegd om tegen de onderhavige overtreding op te treden, gegeven het feit dat de Afspraak van de betrokken ondernemingen gevolgen kon hebben op de Nederlandse markt voor eerstejaars plantuien.²¹² Deze bevoegdheid omvat het opleggen van een passende sanctie.

289. Bij het opleggen van een sanctie past de Raad de nationale regels voor boetetoemeting toe; tevens is hij gebonden aan de vaste Europese jurisprudentie volgens welke sancties die strekken tot naleving van bepalingen van het recht van de Europese Unie doeltreffend, evenredig en afschrikwekkend moeten zijn (het doeltreffendheidsbeginsel).²¹³ De boetes van nationale mededingingsautoriteiten dienen, evenals die van de Europese Commissie, in redelijke verhouding te staan tot hun beoogde werking in termen van preventie en tot de potentiële gevolgen van de overtreding in termen van voordeel voor de overtreder en schade aan de mededinging op de interne markt. De betrokken omzet behaald met transacties binnen de Europese Unie vormt hiervoor naar het oordeel van de Raad de juiste grondslag,

²¹¹ In dossierstuk 6987_1/85 is de omzet van de zes grootste handelaren in eerstejaars plantuien berekend. Hierbij zijn Rijk onion sets en Agpro Onions niet meegeteld. Dit zijn kleinere spelers. Dat een van de niet-betrokken concurrenten wel is meegeteld in het overzicht in het document, doet niet af aan de schattingen die op basis van dit document voor vijf van de zes in dit document meegetelde handelaren kan worden gemaakt.

²¹² HvJ EG 27 september 1988 in de gevoegde zaken 89/85, 104/85, 114/85, 116/85, 117/85 en 125-129/85, *Ahlström en e.a./Commissie*, Jur. 1988, blz. 5193.

²¹³ Zie onder andere het arrest van 21 september 1989, zaak 68/88, *Commissie/Griekenland*, Jur. p. 2965, r.o. 23 en 24 en arrest van 10 juli 1990, zaak C-326/88, *Hansen*, Jur. p. I-2911, r.o. 17.

waarmee tevens wordt aangesloten bij het uitgangspunt dat de Europese Commissie in haar boeterichtsnoeren hanteert.²¹⁴

290. De Raad is van oordeel dat aan het nuttig effect en de uniforme toepassing van het Unierecht bij decentrale toepassing van de Europese mededingingsregels afbreuk zou worden gedaan indien hij niet de betrokken omzet in de EU in het geheel in aanmerking zou mogen nemen. Verordening 1/2003 staat niet in de weg aan beboeting door de Raad. Het optreden van de Raad doorkruist niet dat van de Europese Commissie en is in overeenstemming met het beginsel van Unietrouw, met de considerans en artikel 11, eerste lid, van Verordening 1/2003 en met de uitgangspunten voor de samenwerking tussen de mededingingsautoriteiten zoals neergelegd in de netwerkmededeling van de Europese Commissie.²¹⁵

291. De Raad wijst in dit verband op de conclusie van advocaat-generaal Kokott in de zaak Toshiba: *"het doel van een zo veel mogelijk uniforme en effectieve handhaving van de mededingingsregels op de interne Europese markt (..) wordt in verordening nr. 1/2003 niet door de vastlegging van uitsluitende bevoegdheden van afzonderlijke mededingingsautoriteiten verwezenlijkt, maar veeleer hierdoor dat de Europese Commissie en de nationale mededingingsautoriteiten in een netwerk (ECN) samenwerken en hierin tot onderlinge afstemming komen"*.²¹⁶ Het Hof van Justitie heeft in het arrest in diezelfde zaak bevestigd dat sprake is van parallelle bevoegdheden van de Europese Commissie en nationale autoriteiten. De Raad hecht daarbij waarde aan hetgeen het Hof van Justitie benadrukt in randnummer 90 van dat arrest, waarin wordt opgemerkt dat *"artikel 13 en punt 18 van de considerans van Verordening nr. 1/2003 (..) de ruime beoordelingsbevoegdheid [weerspiegelen] waarover de in dit netwerk verenigde autoriteiten beschikken om een optimale toedeling van de zaken binnen dit netwerk te verzekeren"*.²¹⁷

292. De Raad heeft in de onderhavige zaak vastgesteld dat de Europese Commissie geen aanleiding heeft gezien om een procedure in te leiden in de zin van artikel 11, zesde lid, Verordening 1/2003 en dat hij niet in strijd handelt met een eerder door de Europese Commissie gegeven beschikking (conform artikel 16, tweede lid, Verordening 1/2003). Ook heeft de Raad geconstateerd dat geen van de in het ECN verenigde mededingingsautoriteiten een onderzoek is gestart of zal starten naar de betrokken ondernemingen ten aanzien van de onderhavige overtreding en voorts dat de betrokken omzet, zoals in het onderhavige besluit vastgesteld, geen voorwerp is van onderzoek bij de andere in het ECN verenigde mededingingsautoriteiten.

293. De Raad is van oordeel dat de verkopen aan afnemers buiten Nederland die door de Afspraak zijn geraakt, hun weerslag hebben gehad, daadwerkelijk of potentieel, op het mededingingsproces en de mededingingsstructuur in Nederland, met mogelijk nadelige gevolgen voor de efficiëntie en innovatieve inspanningen van de betrokken ondernemingen.

---

²¹⁴ Richtsnoeren voor de berekening van geldboeten die uit hoofde van artikel 23, lid 2, onder a), van Verordening (EG) nr. 1/2003 worden opgelegd, C 210/2, 1.9.2006, Inleiding, nr. 4-6.

²¹⁵ Mededeling van de Commissie betreffende de samenwerking binnen het netwerk van mededingingsautoriteiten, C101/03, 27.04.2004.

²¹⁶ Conclusie van 8 september 2011 in zaak C-17/10, *Toshiba Corporation e.a.*, punt 83 en de in voetnoot 94 van deze conclusie aangehaalde jurisprudentie.

²¹⁷ HvJ EG 14 februari 2012, zaak C-17/10, *Toshiba Corporation e.a.*, n.n.g., r.o. 90.

Dit vormt op zichzelf al een reden om het enkel en alleen in aanmerking nemen van de omzet uit transacties in het binnenland bij wijze van boetegrondslag onvoldoende te achten.

294. Wat betreft de vergelijking met zaak 2269/Noordzeegarnalen, stelt de Raad voorop dat de verschillen tussen die zaak en de onderhavige zaak van dien aard zijn, dat de betrokken producenten van eerstejaars plantuien daaraan geen vertrouwen hebben kunnen ontleen dat de NMa exporttransacties die onder de Afspraak vielen, buiten beschouwing zou laten.

295. In de zaak Noordzeegarnalen, die in eerste aanleg werd beoordeeld nog vóór Verordening 1/2003 van toepassing werd, was sprake van een andere situatie dan in de onderhavige zaak. Bij de afspraken in de zaak Noordzeegarnalen waren ondernemingen en ondernemersverenigingen uit drie Lidstaten betrokken en had in elk geval ook de Duitse autoriteit reeds aangegeven tot onderzoek over te gaan. In dat licht is in die zaak gezien hoe aan de betrokken ondernemingen een boete kon worden opgelegd, die in verhouding stond tot hun bijdrage aan de (mogelijke) effecten van de verboden afspraken of gedragingen op de Nederlandse markt. De directeur-generaal van de NMa wenste de gelijke behandeling van de deelnemers aan het garnalenkartel te verzekeren, ongeacht hun plaats van vestiging en centrum van economische activiteit. Het in aanmerking nemen van de effecten in Nederland werd in de zaak Noordzeegarnalen overigens uitdrukkelijk niet afgemeten aan de door de betrokken producentenorganisaties (louter) in Nederland behaalde omzet.²¹⁸

6.3 De ernst van de overtreding

296. Uit de duur van de overtreding, zoals vastgesteld door de Raad in hoofdstuk 4.2 van dit besluit, volgt dat de Afspraak van de betrokken ondernemingen voortduurde na de datum van inwerkingtreding van de Boetebeleidsregels 2009, op 1 oktober 2009. De Raad stelt, meer in het bijzonder, vast dat de mededingingsbeperkende handelingen in de onderhavige zaak hebben plaatsgevonden in de periode vóór de inwerkingtreding van de Boetebeleidsregels 2009. Deze handelingen hebben doorgewerkt in de periode ná de inwerkingtreding van de Boetebeleidsregels 2009.

297. De Raad ziet in het feit dat de actieve mededingingsbeperkende handelingen van alle betrokken ondernemingen plaatsvonden in de periode vóór de inwerkingtreding van de Boetebeleidsregels 2009, in welke periode de maximale ernstfactor conform de Boetecode 3 bedroeg, aanleiding om ten aanzien van de ernstfactor de Boetebeleidsregels toe te passen zoals hij de Boetecode zou toepassen.

298. De ernst van de overtreding wordt bepaald door de zwaarte van de overtreding te bezien in samenhang met de economische context waarin deze heeft plaatsgevonden. In dit verband komt, afhankelijk van het geval, onder andere betekenis toe aan de aard van de betrokken producten of diensten, de omvang van de markt, de grootte van de betrokken onderneming(en) alsmede aan het gezamenlijke marktaandeel, de structuur van de markt en de geldende regelgeving. De Raad houdt tevens rekening met de afbreuk of potentiële afbreuk

---

²¹⁸ Besluit van de NMa van 14 januari 2003 in zaak 2269/*Noordzeegarnalen*, randnummers 303-305, 312-314 en besluit van 28 december 2004, randnummers 151-154. Het feit dat Verordening 1/2003 ten tijde van het besluit op bezwaar van toepassing was geworden, deed de Raad niet aanstonds voor een andere systematiek kiezen, zie randnummers 105-109.

Openbaar

aan het normale mededingingsproces en de weerslag op de economie die de betreffende gedraging in het algemeen heeft (artikel 6, tweede lid, Boetebeleidsregels). Ingevolge de Boetecode, kent de Raad tevens gewicht toe aan de (potentiële) schade die als gevolg van de overtreding wordt toegebracht aan concurrenten, afnemers en consumenten (randnummer 31).

299. De Boetebeleidsregels en de Boetecode onderscheiden ‘minder zware’, ‘zware’ en ‘zeer zware’ overtredingen (artikel 6, derde lid, respectievelijk, randnummers 27-30).

300. In artikel 6, derde lid, van de Boetebeleidsregels wordt als voorbeeld van ‘zeer zware overtredingen’ onder meer ‘verstrekkende horizontale afspraken’ genoemd. De Raad is van oordeel dat in de onderhavige zaak sprake is van een verstrekkende horizontale afspraak; de betrokken ondernemingen hebben met de Afspraak tot doel gehad om door middel van een beperking van de capaciteit (het vernietigen van reeds ingezaaid areaal) de prijzen voor eerstejaars plantuien op een hoger niveau te brengen dan onder normale mededingingscondities het geval zou zijn, of althans te voorkomen dat deze niet verder zou zakken. Door overeen te komen plantuien te frezen en deze overeenkomst uit te voeren, kwamen minder plantuien op de markt dan zonder de Afspraak het geval was geweest. Zoals weergegeven in randnummers 51 - 58 van hoofdstuk 2, heeft het aanbod op de markt direct effect op de prijzen die afnemers (bereid zijn te) betalen. Deze verandering in de marktstructuur werd ondersteund en bestendig door de uitwisseling van concurrentiegevoelige informatie ten behoeve van de totstandkoming en ter controle op de naleving van de vernietigingsovereenkomst. Dientengevolge hebben de betrokken ondernemingen door de Afspraak onzekerheden over elkaars voorgenomen marktgedrag op het gebied van de verkoop van eerstejaars plantuien weggenomen.²¹⁹

301. Het betreft een gedraging met grote (potentiële) schade, zowel in Nederland als daarbuiten, omdat de betrokken ondernemingen samen 80 procent vertegenwoordigen op de markt voor eerstejaars plantuien in Nederland en tevens de belangrijkste aanbieders van eerstejaars plantuien zijn op de markt in de Europese Unie. De betrokken ondernemingen zijn bovendien belangrijke concurrenten van elkaar bij het telen en verwerken van eerstejaars plantuien. Dit wordt door de betrokken ondernemingen bevestigd. De betrokken ondernemingen zijn derhalve in staat om ten aanzien van hun afnemers grote invloed uit te oefenen op het aanbod van eerstejaars plantuien. Door de Afspraak werd dan ook een belangrijk deel van de concurrentie op de Nederlandse en de Europese markt voor eerstejaars plantuien beperkt.

302. De Raad neemt anderzijds in aanmerking dat de Afspraak, gelet op de hoogte van het gezamenlijke marktaandeel van de betrokken ondernemingen en de concurrentiedruk die, met name, de niet-deelnemende concurrenten konden uitoefenen, niet marktdekkend was, zodat afnemers nog alternatieven ter beschikking stonden.

303. Het voorgaande in ogenschouw nemend en het geheel der omstandigheden afwegend, oordeelt de Raad dat de onderhavige inbreuk gekwalificeerd dient te worden als een zeer zware overtreding waarvoor een ernstfactor van 2 passend is.

²¹⁹ Zie ook CBB 17 maart 2011, AWB 06/599, 06/604, 06/631, 06/674, 06/673, LJN: BP8077, r.o. 9.26.4.

Zienswijzen betrokken ondernemingen en beoordeling door de Raad

304. *TOP en Maas Kruintingen* voeren aan dat de betrokken ondernemingen geen boete moet worden opgelegd aangezien, enerzijds, de betrokken ondernemingen er in 2009 niet van op de hoogte waren dat de Mededingingswet in de weg staat aan afspreken over de omvang van arealen, en, anderzijds, dat de gemaakte afspraken niet hebben geleid tot hogere prijzen voor eerstejaars plantuien. In het betrokken seizoen zouden Stuttgarteruien onder de kostprijs zijn verkocht.
305. Allereerst stelt de *Raad* dat een ieder wordt geacht de wet te kennen. In het geval van de mededingingsregels (de Mw en het VWEU) geldt dit in het bijzonder voor ondernemingen die deelnemen aan het economisch verkeer. Reeds uit de bij randnummer 205 aangehaalde *BIDS*-uitspraak van de Hof van Justitie volgt dat een capaciteitsbeperking wordt aangemerkt als een zeer zware mededingingsbeperking die ertoe strekt de mededinging te beperken. Hoewel in de landbouwsector wel discussie wordt gevoerd over de vraag in hoeverre samenwerkingsverbanden tussen producenten op grond van het gemeenschappelijk landbouwbeleid van de EU in uitzondering op het kartelverbod zijn toegestaan, kan er in de onderhavige zaak, mede gelet op het feit dat de ondernemingen niet handelden in het kader van de GMO-Verordening en daarop ook geen beroep hebben gedaan, geen twijfel over bestaan dat er sprake is van een verboden mededingingsbeperking.
306. Wat hier ook van zij, een gebrek aan wetenschap staat niet in de weg aan beboeting voor een mededingingsbeperking. Ten tweede is de Raad van oordeel dat het door *TOP en Maas Kruintingen* aangevoerde argument dat het doel dat de betrokken ondernemingen voor ogen hadden niet werd bereikt, niet af doet aan de concrete geschiktheid van de afspraak om de mededinging te beperken. Dat het resultaat van de Afspraak de ondernemingen tegenviel, doet niet af aan de ernst van de afstemming tussen de ondernemingen. De Afspraak heeft wel degelijk geleid tot de vernietiging van hectaren plantuien en daarmee tot een krimp van de markt die niet had plaatsgevonden onder de normale marktomstandigheden. Bovendien blijkt uit de controle op de uitvoering van de overeenkomst dat de Afspraak geen dode letter is geweest, maar dat de ondernemingen daaraan vol effect hebben willen geven.
307. *TOP en Maas Kruintingen* betogen dat, indien de Raad zich wel bevoegd acht een boete op te leggen, een op te leggen boete niet hoog kan zijn. Zij verwijzen hiervoor naar de zaak *Inleenverbod Uitzendbranche*²²⁰ van de NMa, waarin bij het vaststellen van de boete een lage rekenfactor werd gehanteerd omdat de ‘*daadwerkelijke schade voor opdrachtgevers en consumenten beperkt is gebleven*’. Dit geldt naar mening van *TOP en Maas* ook voor de onderhavige zaak, omdat de afstemming volledig zou zijn mislukt, er geen afnemers zouden zijn benadeeld en het de betrokken ondernemingen alleen maar geld heeft gekost.
308. De *Raad* ziet in het betoog van *TOP en Maas Kruintingen* geen reden om een lage(re) ernstfactor te hanteren. De Raad volgt niet dat de Afspraak in de onderhavige zaak volledig zou zijn mislukt. Zoals overwogen in randnummer 300 heeft de Afspraak in ieder geval effect gehad op de structuur van de markt voor eerstejaars plantuien. De Afspraak heeft immers tot

²²⁰ Besluit van de NMa van 9 december 2004 in zaak 3031/*Inleenverbod Uitzendbranche*.

gevolg gehad dat ongeveer 128 hectare eerstejaars plantuien niet op de markt kwam, waar dit anders wel het geval was geweest. Doordat een kleiner aanbod gevolgen heeft voor de prijs die afnemers hiervoor betalen, zie ook randnummers 51-53, zijn zij door de Afspraak benadeeld, ware het niet door een stijging van de prijzen van eerstejaars plantuien, dan in ieder geval doordat de prijzen niet verder zijn gedaald dan onder normale marktcondities het geval zou zijn. Er kan in ieder geval ten aanzien van TOP worden aangetoond dat met de krimp van de markt rekening is gehouden in offertes die hij maakte na het tot stand komen van de krimpafpraak op 9 juni 2009 (zie ook randnummer 100). Dat de Afspraak ondernemingen geld heeft gekost, doet op geen enkele wijze af aan de aard van de Afspraak en zijn effecten op de markt van eerstejaars plantuien.

309. Gelet op het voorgaande wordt de boete, nog zonder meeweging van eventuele boeteverhogende of -verlagende omstandigheden, berekend door de boetegrondslag met een factor 2 te vermenigvuldigen:

TOP	EUR 1.824.000
Maas Kruintingen	EUR 912.000
Handelmaatschappij Kesselaar	EUR 595.000
A.C. Mosselman	EUR 398.000
Agpro Onions	EUR 367.000
Stekete Yerseke	EUR 334.000
Rijk onion sets	EUR 231.000

6.4 Boeteverhogende en -verlagende omstandigheden

310. Zoals in de artikelen 12, 13 en 14 van de Boetebeleidsregels 2009 is vermeld, neemt de Raad bij de boetevaststelling in voorkomend geval boeteverhogende of -verlagende omstandigheden in aanmerking.

311. *TOP en Maas Kruintingen* hebben, onder verwijzing naar een persbericht van de NMa van 28 oktober 2008,²²¹ betoogd dat de NMa in de onderhavige zaak zou moeten afzien van het opleggen van een boete danwel een symbolische boete dient op te leggen.²²² In genoemd persbericht wordt gemeld dat de NMa het onderzoek ten aanzien van afspraken tussen telers van een specifieke leliebol heeft beëindigd “*vanwege de geringe betrokken omzet en de beperkte duur van de gedragingen*”.

312. De Raad volgt dit betoog van TOP en Maas Kruintingen niet. Naar het oordeel van de Raad is in de onderhavige zaak sprake van omstandigheden die dermate verschillen van het in het persbericht genoemde onderzoek, dat een beroep op het gelijkheidsbeginsel faalt. De Raad licht dit hierna toe.

²²¹http://www.nma.nl/documenten_en_publicaties/archiefpagina_nieuwsberichten/nieuwsberichten/archief/2008/27_08_nma_toonaangevende_organisaties_bloembollensector_stoppen_advisering_over_productiebeperking.aspx.

²²² Dossierstuk 6987_1/177 - pleitnota TOP en Maas Kruintingen.

Openbaar

313. Allereerst is in de onderhavige zaak sprake van een significant marktaandeel van de betrokken ondernemingen op de markt voor eerstejaars plantuien. De merkbaarheid is daarmee gegeven. Naar het oordeel van de Raad heeft de overtreding in de onderhavige zaak geen betrekking op een zodanig geringe betrokken omzet dat dit reden zou zijn om het onderzoek niet voort te zetten. Daarbij is van belang dat de overtreding een zeer zware overtreding betreft. Voorts heeft de overtreding in de onderhavige zaak (potentiële) effecten die zich uitstrekken over een aanzienlijk afzetgebied dat zich uitstrekt over de lidstaten van de Europese Unie en daarbuiten, tot Rusland aan toe.
314. Voor zover TOP en Maas Kruintingen beogen te betogen dat er in de onderhavige zaak, naar hun oordeel gelijk aan het bericht over de leliebol, *quod non*, geen boete of een symbolische boete dient te worden opgelegd omdat de Afspraak slechts was gericht op een specifiek ras eerstejaars plantui, specifiek de Stuttgarter, volgt de Raad ook dit betoog niet. Uit de feiten en omstandigheden, zoals weergegeven in hoofdstuk 3, volgt dat de gerichtheid van de Afspraak op, hoofdzakelijk, het ras Stuttgarter, in die zin dient te worden uitgelegd dat dit het middel was tot het bereiken van een breder doel. Dit doel was het beïnvloeden van de mededingingscondities, in het bijzonder de prijzen, op de markt voor alle eerstejaars plantuien.
315. *Agpro Onions* voert aan dat er sprake is van boeteverlagende omstandigheden omdat hij geen initiatiefnemer is van de Afspraak.
316. De Raad volgt dit argument niet. Enkel het feit dat *Agpro Onions* geen initiatiefnemer was van de Afspraak neemt niet weg dat de onderneming een eigen verantwoordelijkheid heeft ten aanzien van haar bijdrage aan de Afspraak. Zoals is vastgesteld in het onderhavige besluit, heeft *Agpro Onions* evenals de andere betrokken ondernemingen de Afspraak tot stand gebracht en deze ten uitvoer gelegd. De Raad ziet hierin dan ook geen aanleiding om de boete voor *Agpro Onions* te verlagen. Bovendien levert het ontbreken van een boeteverhogende omstandigheid ten aanzien van *Agpro Onions*, niet automatisch een boeteverlaging op voor deze onderneming.
317. De Raad is van oordeel dat in het onderhavige geval geen boeteverhogende of -verlagende omstandigheden aanwezig zijn.

6.5 Wettelijk maximum

318. Ingevolge artikel 57, eerste lid, Mw bedraagt de boete voor een overtreding van artikel 6, eerste lid, Mw ten hoogste EUR 450.000 of, indien dat meer is, 10% van de omzet van de onderneming in het boekjaar voorafgaande aan de beschikking. Alle partijen hebben inzicht verschaft in de relevante omzet.
319. Naar aanleiding van het voorgaande stelt de Raad het boetemaximum vast op:

TOP	EUR 6.275.000
Maas Kruintingen	EUR 600.000
Handelmaatschappij Kesselaar	EUR 704.000

Openbaar

A.C. Mosselman	EUR 441.000
Agpro Onions	EUR 260.000
Steketee Yerseke	EUR 483.000
Rijk onion sets	EUR 141.000

320. De Raad stelt vast dat het wettelijk maximum voor Maas Kruintingen, Agpro Onions en Rijk onion sets wordt overschreden. De Raad verlaagt om deze reden de boete van elk van deze betrokken ondernemingen.

321. De boetes worden, conform artikel 19 van de Boetebeleidsregels 2009, afgerond op een veelvoud van EUR 1.000 en vastgesteld op:

TOP	EUR 1.824.000
Maas Kruintingen	EUR 600.000
Handelmaatschappij Kesselaar	EUR 595.000
A.C. Mosselman	EUR 398.000
Agpro Onions	EUR 260.000
Steketee Yerseke	EUR 334.000
Rijk onion sets	EUR 141.000

Zienswijzen betrokken ondernemingen en beoordeling door de Raad

322. TOP verzoekt de NMa om bij de vaststelling van de hoogte van een eventuele boete rekening te houden met de boete die recent is opgelegd in de zaak 6964/Zilveruien. De 'pijngrens' van TOP, in de vorm van het wettelijke boetemaximum van 10 procent van de omzet van de onderneming, is in deze sterk vergelijkbare zaak, aldus TOP, aanzienlijk overschreden. Derhalve zou in de onderhavige zaak slechts een symbolische boete gerechtvaardigd zijn.

323. De Raad volgt het argument van TOP niet. De omzet van TOP die in de onderhavige zaak als uitgangspunt geldt voor het berekenen van het boetemaximum, betreft dezelfde omzet, namelijk die uit het jaar 2011 als de omzet die in de zaak 6964/Zilveruien daarvoor is gebruikt. Dit betekent echter niet dat dit moet leiden tot aanpassing van de omzet op basis waarvan het boetemaximum in de onderhavige zaak wordt berekend, noch dat dit zou moeten leiden tot het afzien van beboeting of tot het opleggen van een symbolische boete.

324. De wettelijke bepaling in artikel 57 Mw dat een boete niet meer dan 10 procent van de omzet van de onderneming in het jaar voorafgaand aan de beschikking moet behelzen, is er op gericht een maximum te bepalen voor een boete in een afzonderlijke zaak, als waarborg tegen een onevenredige beboeting in verhouding tot de (totale) omvang en macht van de onderneming, zoals relevant voor die zaak. Wanneer in twee afzonderlijke zaken sprake is van een mededingingsbeperking dan is het opleggen van een boete in elke afzonderlijke zaak gerechtvaardigd. De bepaling dient er niet toe te voorkomen dat een onderneming ten

gevolge van meerdere, bij afzonderlijke besluiten opgelegde, boetes (al dan niet voor mededingingsrechtelijke overtredingen) in financiële moeilijkheden komt.

325. De Raad merkt op dat de boete die in de onderhavige zaak wordt opgelegd aan TOP niet de hoogte van het boetemaximum bereikt dat op basis van artikel 57 Mw van toepassing is. Derhalve is er geen sprake van 'cumulatie' of 'samenloop' van twee sancties ten behoeve waarvan in hetzelfde jaar hetzelfde boetemaximum is gehanteerd voor een boete van gelijke hoogte. Wat daar ook van zij, de Raad is van oordeel dat de boete in de zaak 6964/Zilveruien, die de hoogte van het boetemaximum betreft, niet in de weg staat aan de evenredigheid van een boete in de onderhavige zaak. Daarbij merkt de Raad op dat boetes in verschillende mededingingsrechtelijke zaken en besluiten, hoe zij mogelijk ook (temporeel) verweven kunnen lijken, afzonderlijk moeten worden bepaald en gezien vanuit de beginselen vervat in de Boetebeleidsregels 2009. De Raad acht hier niet aan de orde dat het evenredigheidsbeginsel wordt geschonden wanneer in de onderhavige zaak door hem een boete wordt opgelegd.

7 Besluit

I. De Raad van Bestuur van de Nederlandse Mededingingsautoriteit:

- i) legt een boete van EUR 1.824.000 op aan Triumphus Onion Products Onion Sets B.V., statutair gevestigd te 's-Gravenpolder, TOP Cultures France s.a.r.l., statutair gevestigd te Lille (F), TOP Holding France B.V., statutair gevestigd te 's-Gravenpolder, Triumphus Onion Products Beheer B.V., statutair gevestigd te Borssele, en A. Murre Investments B.V., statutair gevestigd te Goes. Alle rechtspersonen zijn hoofdelijk aansprakelijk voor het geheel;
- ii) legt een boete van EUR 600.000 op aan M. Maas Kruiningen B.V. en Beheermaatschappij M.P. Maas Kruiningen B.V., beide statutair gevestigd te Kruiningen. Alle rechtspersonen zijn hoofdelijk aansprakelijk voor het geheel;
- iii) legt een boete van EUR 595.000 op aan Handelmaatschappij Kesselaar B.V., statutair gevestigd te 's-Gravenpolder;
- iv) legt een boete van EUR 398.000 op aan A.C. Mosselman B.V. en Mosselman Groep B.V., beide statutair gevestigd te Kruiningen. Alle rechtspersonen zijn hoofdelijk aansprakelijk voor het geheel;
- v) legt een boete van EUR 260.000 op aan Agpro Onions B.V., H. van Hal Holding B.V. en Agpro Onroerend Goed B.V., allen statutair gevestigd te Piershil. Alle rechtspersonen zijn hoofdelijk aansprakelijk voor het geheel;
- vi) legt een boete van EUR 334.000 op aan Steketee Yerseke B.V., Lebas Holding B.V. en Lebas Beheer B.V., allen statutair gevestigd te Yerseke. Alle rechtspersonen zijn hoofdelijk aansprakelijk voor het geheel;
- viii) legt een boete van EUR 141.000 op aan Rijk onion sets B.V., statutair gevestigd te 's-Heerenhoek.

Openbaar

II. Dit besluit richt zich tot ieder van de onder I. genoemde rechtspersonen afzonderlijk.

Datum: 18 december 2012

De Raad van Bestuur van de Nederlandse Mededingingsautoriteit,
namens deze,

W.g.

Chris Fonteijn

Voorzitter Raad van Bestuur

Tegen dit besluit kan degene, wiens belang rechtstreeks bij dit besluit is betrokken, binnen zes weken na de dag van bekendmaking van dit besluit een gemotiveerd bezwaarschrift indienen bij de Raad van Bestuur van de Nederlandse Mededingingsautoriteit, Juridische Dienst, Postbus 16326, 2500 BH Den Haag. In dit bezwaarschrift kan een belanghebbende op basis van artikel 7:1a, eerste lid, van de Algemene wet bestuursrecht, de Raad van Bestuur van de Nederlandse Mededingingsautoriteit verzoeken in te stemmen met rechtstreeks beroep bij de administratieve rechter.